

קונטרס

מלחמה אתחלתא דגאולה

ושואלים: ומה ראו לומר ברכת "גאולה"
כברכה שביעית במספר? אמר רבא: מתוך
שמסורת בידינו שעתידין ישראל ליגאל
בשנה השביעית (השמיטה) לפיכך קבעוה
בשביעית. ושואלים: והא [והרי] אמר מר
[החכם]: בשנה הששית לשנות השמיטה של
ימות המשיח ישמעו קולות, בשנה השביעית
יהיו מלחמות, ובמוצאי שביעית משיח בן
דוד בא, הרי שלא תהיה הגאולה בשביעית
אלא לאחריה! ומשיבים: בכל זאת מלחמה
זו נמי [גם כן] אתחלתא [התחלת] הגאולה
היא ולכן שייך לומר שהגאולה בשביעית.

(מגילה יז. ע"ב)

מאורעות הזמן

המבט הפנימי
מבעל בלבי משכן אבנה

נשמח לקבל הערות והארות,
וכן תוספות קצרות על
הקונטרס, על מנת לתקן
ולהוסיף במהדורה הבאה
בע"ה.

כמו כן, המעוניין לסייע להגיה
את הקונטרס כל שבוע לפני
צאתו, יפנה למערכת.

להאזנה לשיעור
בקול הלשון

073-295-1245 ישראל
USA 605-313-6660

ומקיישים: כוכבית [*]
סולמית [#] -<
[מספר שיעור] -<
סולמית [#]

© כל הזכויות שמורות

מידי שבוע יוצא לאור קונטרס
'אאלפך חכמה',
שכל שבוע עוסק בתיבה אחרת.
המעוניין להצטרף לרשימת התפוצה
(דרך המייל/פקס)
ישלח בקשה במייל
bilvavi231@gmail.com
מדרכי הקדושה עדיף לשלוח בקשה
דרך הפקס
03-5480529

ללקיחת חלק בהוצאות
הגדולות של הדפסת הספרים
לזיכוי הרבים, ניתן לצור קשר
עם מערכת
'בלבבי משכן אבנה'
טלפון: 052.763.8588
פקס: 03-5480529
ת.ד. 34192 ירושלים 9134100
bilvavi231@gmail.com

א	שורש מְלַחֶמֶת - מְשִׁיחַ
ב	מְלַחֶמֶת ה'
ג	קול מְלַחֶמָה
ה	סֵפֶר מְלַחֶמֶת ה'
ז	מְלַחֶמֶת עֲמִלִּיק
	עַמּוּד הָעֶנָן נֶלְחַם לְיִשְׂרָאֵל
יד	חֲצִצְרוֹת בְּמִלְחָמָה
	לְחֶמֶת סִיחֹן וּמוֹאָב יח
	מְלַחֶמֶת עֹגֹם - גֹּגֹם כ
כד	בְּלָעִים - מְלַחֶמָה בִּפְהֵי
כז	שׁוֹתָפוֹת בְּמִלְחָמָה
לא	נִיצָחוֹן בְּמִלְחָמָה בְּדֶרֶךְ טָבַע וּבְדֶרֶךְ נֶס
לד	רוּחַ לֵבָב וּגְבוּרָה בְּמִלְחָמָה - שְׁלוֹה נִפְשִׁית
לז	שְׁלוֹם בִּשְׁעַת מְלַחֶמָה
מ	מְלַחֶמָה - הַשְׁחָתָה
מב	אַשְׁתִּיפֶת־תֵּאֶר - מְלַחֶמָה בְּזוּה־מָא
מה	שורש מְלַחֶמָה - בִּלְחָם הַנֶּאֱכָל וּבִאֲוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ
	מְלַחֶמָה עַל יְדֵי מְלָךְ מז
	אִישׁ מְלַחֶמָה מט
נא	בֵּית־הַלְחָמִים: תִּיקוֹן לֶחֶם - מִלְחָמָה
נג	אוֹפֵן חִלּוּקַת שְׁלָל הַמְּלַחֶמָה
נו	נוֹפְלִים וּמֵתִים בְּמִלְחָמָה
נט	שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת

שורש מלחמת – משיח

פעם ראשונה שמצינו בתורה מלחמה, הוא במלחמת המלכים, ארבעה עם חמשה כמ"ש (בראשית, יד) "ויהי בימי אמרפל מלך שנער וגו', עשו מלחמה את ברע מלך סדום".

ובמלחמה זו נשבה לוט, וניצול ע"י אברהם, שממנו יצא משיח, והרי שהושרש במלחמה זו גילוי ניצוץ של המשיח. ובעומק שורש כל המלחמה היה על אורו של משיח שהיה גנוז שם בסדום.

וכתב הרבינו בחיי (שם) וז"ל, ארבעה מלכים עשו מלחמה עם החמשה, ונצחו הארבע, ואברהם אבינו ניצח את הארבעה והתגבר עליהם עכ"ל.

ועומק הדבר שהיו "ארבעה" מלכים דייקא, אמרו חז"ל (ב"ר מב, ד) ארבעה מלכים אלו כנגד ארבע מלכויות, שעתידין להשתעבד בישראל. וכתב הרבינו בחיי (שם) וז"ל והכוונה במדרש הזה, כי כשם שהתגבר אברהם על ארבעה מלכים אלו וניצח אותם ונפלו בידו, כן לעת"ל עתידים ארבע מלכויות שיפלו ביד זרעו, וזרעו ינצחום, עכ"ל.

ושורש ארבעת המלכים, כנגד ד' מלכויות כנ"ל, נודע שהוא כנגד ד' אותיות הוי"ה; בבל – כנגד יוד' של הוי"ה, מדי – כנגד הי' של הוי"ה, יון – כנגד וו' של הוי"ה, אדום כנגד הה' אחרונה של הוי"ה. וכנגדם ה' מלכים, שנוסף בהם מלך כנגד קוצו של יוד', שהוא בחינת משיח. וזהו שתחלה נשבה לוט, והיינו שגברו ארבעת המלכים על החמשה, שגברו על קוצו של יוד', ובא אברהם והוציא ניצוץ משיח שהוא כנגד קוצו של יוד', כנודע.

והבן מאוד שכל המלחמות שישנם בעולם, הם על אור משיח, והבן שעצם המלחמה על אור משיח, עי"ז מתגלה התנוצצות אורו של משיח בכל מלחמה.

ולכן אמרו (מגילה יז:) מלחמה – אתחלתא דגאולה. וזה נאמר בכל מלחמה, אולם בעיקר במלחמה אחרונה, שנלחמים על ה' ועל משיחו. כמ"ש (תהלים ב, ב) "יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו".

ועיקר המלחמה הוא ע"י משיח בן יוסף (ע' סוכה נב. וזוה"ק ח"ג קצב:) בבחינת משיח מלחמה – משוח מלחמה, והבן. אולם המלחמה על משיח בן דוד, והבן.

וכתב באמרי נעים (חקת) וז"ל, מותר להתגרות ברשעים בעוה"ז (ברכות ז:) ר"ת; מלב, והשם הזה יוצא מן השם יכ"ש, שהוא "יְחֻדְדָּ פְּבַבַּת שְׁמֶרֶם" (ר"ת; יכ"ש) [שאלה: מה למעשה אומרים לנו שמות אלו? תשובה: מלב – לעשות הכל מעומק הלב. יכ"ש, יחודך

כבבת שמרם - כאשר עושים הכל מן הלב דבקים ביחודו, וזהו כח השמירה להינצל מכל רע. [והשם יכ"ש בא"ת ב"ש הוא מלב וכו'. וזה השם במילואו מ"ם למ"ד ב"ת, עולה תקס"ו, מספר משיח בן יוסף, כי הוא יהיה משוח מלחמה, להכות הרשעים ולהתגרות במ בכח זה השם מל"ב. אמנם צריך הוא לשמירה שלא יהרג, כמו שהתפלל עליו דוד ע"ה, "חיים שאל ממך", כמ"ש חז"ל בסוכה, וזהו "יחודך כבבת שְמֵרם", רומז על משיח בן דוד, העולה 'כבבת', שהוא השומר של משיח בן יוסף עכ"ל

והבן שמשח בן יוסף נלחם על משיח בן דוד, ומשיח בן דוד שומר על משיח בן יוסף, וזה ע"י קוצו של יו"ד, בחינת שער הנו"ן דקדושה.

מִלְחָמַת ה'

כתיב (שמות א, י - יא)

"הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ, וישימו עליו שרי מיסים למען ענתו בסבלתם וג"ו"

והרי שטעם המלחמה, גרם תוספת שיעבוד במצרים. וכן המלחמה גרמה תוספת עיכוב ביציאת מצרים בשלמות, כמ"ש (שם, יג, יז) "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושב ממצרימה". ועי"ז נתארך דרכם ביציאת מצרים (ועיין מכילתא שם). ובאמת נעשה מלחמה בין מצרים לישראל, ושם (יד, יד) כתוב "ה' ילחם לכם ואתם תחרשון", וכן היה בפועל, וכמ"ש (שם, טו, ג) "ה' איש מלחמה".

והרי שמי שנלחם במצרים אינם בנ"י אלא הקב"ה, והבן שכיון ששורש המלחמה כמו שנתבאר לעיל, הוא מלחמה על 'משיחו', לכן זהו מלחמה על ה' ועל משיחו, שמשח כל הויתו גילוי אלוקות בעולם.

וכן כתיב (דברים א, ל) "ה' אלקיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם". ואמרו (ע"ז ב:) מלחמות - אני עשיתי, שנאמר "ה' איש מלחמה". וכן כתיב (דברים ג, כב, ד).

ועיקר כח זה נגלה בעמלק, כמ"ש (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר". ואף שיש מצוה למחות זרעו של עמלק ע"י ישראל, מ"מ בעמלק נגלה ביותר שעיקר המלחמה הוא ע"י ית"ש, מלחמה לה' בעמלק.

והנ"ל אינו רק במלחמת עמלק אלא כן הוא בכל המלחמות, אלא שבמלחמת

עמלק נגלה ביותר. ואי אפשר לנו להשלים המלחמה עמו להכרית כל זרעו וזכרו, אלא רק הוא ית"ש ישלים זאת. ובדקות עמלק ראש לכל האומות, "ראשית גוים עמלק" ולכן כל מלחמה בכל אומה, היא ענף ממלחמת עמלק.

ולכן כיון שבמלחמת עמלק נאמר, "מלחמה לה' בעמלק", כן הוא בפנימיות בכל מלחמה כי היא ענף של מלחמת עמלק כמו שנתבאר. (ועיין שפת אמת כי תשא תרמ"ב).

ובעומק כל מלחמה היא כנגד ה' וכמ"ש (שמואל א; כה, כח) "כי מלחמות ה' אדני נלחם". וה' הוא שנלחם, וכמ"ש (ישעיה מב, יג) "ה' כגבור יצא כאיש מלחמות" וג"ו.

ובעומק, כל הבריאה כולה נלחמת נגד השי"ת, כמ"ש (תהלים קמ, ג) "כל יום יגורו מלחמות". והיינו כי כל הבריאה סותרת לתפיסת 'אין עוד מלבדו' כי הם מלבדו, ולכן עצם היותם סותרת ונלחמת בו ית"ש, באין עוד מלבדו. ולכן "מלחמות אני עשיתי", והיינו שהוא ית"ש נלחם לגלות שאין עוד מלבדו.

וזהו נקרא ספר מלחמות ה', כמ"ש (במדבר חקת כא, יד) "על כן יאמר בספר מלחמות ה'", וזהו ספר תורה, מלחמתה של תורה, כמ"ש (ספרי, האזינו שכא) עושי מלחמה, שהיו נושאים ונותנים במלחמתה של תורה, שנאמר "על כן יאמר בספר מלחמות ה'". ובפנימיות התורה נגלה שאין עוד מלבדו.

קול מלחמה

כתיב (שמות לב, יז - יח)

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קוֹל הָעָם בִּרְעָה וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה קוֹל מְלָחָמָה בְּמִתְנָה:

וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חִלוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי שְׁמַע: וַאֲמָרוּ (שמות רבה (וילנא) פרשת כי תשא פרשה מא).

אמר לו יהושע קול מלחמה במחנה א"ל משה אין קול ענות גבורה והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, אין קול ענות חלושה, ויחלוש יהושע, מהו קול ענות אנכי שומע, קול חירופין וגידופין אני שומע.

ונתבאר לעיל², ששורש כל המלחמות הם נגד השי"י, וכאן מתגלה בברור, כמ"ש (זוה"ק, בלק ר:י) על עדות שקר בגין דסהידו ישראל שקר ואמרו (שמות לב) אלה אלהיך ישראל בקל תקיף דכתיב (שם) קול מלחמה במחנה. וכמ"ש (שמות רבה דלעיל) קול חירופין וגידופין.

ואמרו (תלמוד ירושלמי תענית פ"ד ה"ה) ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שומע. א"ר יסא קול קילוס עכו"ם אנכי שומע.

אולם פשוטם של דברים, קול מלחמה, כי דרך המלחמה שיש בה קולות, וכמו שביאר ברוקח (סידור רוקח [כז] אשרי) וז"ל קול מלחמה, שהרי כתוב (במדבר י, ט כי תבואו במלחמה והרעותם בחצוצרות עכ"ל. (ועין משך חכמה (שמות לב, יז) שביאר שיהושע סבר ששוב בא עמלק להילחם בישראל, ולכך השמיעו קולות של מלחמה.

והנה כתיב (ירמיהו ג, כב) קול מלחמה בארץ ושבך גדול: וכן נגלה כאן, "קול מלחמה אנכי שומע", ותולדתה, שבירת הלוחות – "שבך גדול". וכן על גאולה אחרונה אמרו (סנהדרין צז).

בשית – קולות, בשביעית – מלחמות. במוצאי שביעית – בן דוד בא.

ופירש רש"י וז"ל, בששית קולות – יצאו קולות שכן דוד בא. לישנא אחרינא, קולות מתקיעת שופר, שנאמר יתקע בשופר גדול (ישעיה כז, יג) עכ"ל.

וביאור הדברים, שבקולות הללו גנוז מחד קול של קילוס עכו"ם. ויש מלחמה בין הקולות, בין קול של קילוס עכו"ם לקול ה', וז"ש בשישית "קולות" – בלשון רבים, קול לעומת קול. כמו שהיה בהר סיני שתחלה נשמע קול ה', ואח"כ קול קילוס עכו"ם. וחוזר ומתעורר קולות אלו ונלחמים זה בזה, וזהו ראשית המלחמה, מלחמה בקולות, כדרך הלוחמים שמשמעין קולות, קול מהומה ובהלה (ושורשו במה שאדה"ר שמע לקול אשתו, כמ"ש (בראשית ג, יז) "כִּי־שָׁמַעַתְּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ", ואזי (שם פסוק י' וַיֹּאמֶר אֶת־קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בְּגֹן וַאֲיֹרָא כִּי־עִירַם אֲנֹכִי וַאֲחָבֵא:, קול לעומת קול, והבן.

ומתוך קולות אלו הנלחמים זה בזה, יוצא קול חדש, והוא הקול שכן דוד בא. וקול זה אינו קול של ידיעה בעלמא אלא קול לשוב בתשובה. והיינו לשמוע בקולו של הקב"ה. וע"ש כן נקרא משיח, מלשון שיחה, כנודע. שמסיה ומשמיע קולו.

וקול זה נקרא אליהו, שכתוב ביה (מלאכי ג, כד) וְהָשִׁיב לִב־אֲבוֹת עַל־בָּנִים וְלִב־בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם.

והיינו שהוא משמיע קולו של משיח, ומהו קולו, "והשיב", לב אבות על בנים על אבות, תשובה שלמה. וכמ"ש בסנהדרין, "עושים תשובה ונגאלים", וזה אליהו, שמבשר על הגאולה, והיינו מבשר לעשות תשובה ואזי נגאל.

ספר מלחמת ה'

(במדבר כא, יד)

”על־כן יאמר בספר מלחמת ה' את־זהב בסופה ואת־הנחלים אֶרְנוֹן“.

ופרש"י על אתר וז"ל, כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו, יספרו את זהב וג"ו עכ"ל. ולפי פירושו מדוקדק היטב "יאמר", ולא כתוב "יכתב".^ג

אולם באבן עזרא (שם) כתב, וז"ל ספר היה בפני עצמו, ושם כתוב מלחמות ה' בעבור יראיו, ויתכן שהיה מימות אברהם, כי ספרים רבים אבדו, ואינם נמצאים אצלנו, כדברי נתן ועדו ודברי הימים למלכי ישראל, ושירות שלמה ומשלו עכ"ל. ועין עוד בדבריו על הכתוב (שמות יז, יד) "כתב זאת זכרון בספר".

והרמב"ן (שם) כתב, וז"ל ודרך הפשט בספר מלחמות ה', שהיו בדורות ההם אנשים חכמים כותבים ספר המלחמות הגדולות, כי כן בכל הדורות, ובעלי הספרים היו נקראים מושלים, שנושאים בהם משלים ומילצות". והנצחונות הנפלאים בעיניהם, מיחסים המלחמות ההם לה', כי לו המה באמת עכ"ל.^ה

ובמושב זקנים (שם) כתב, וז"ל פירש הרי"ח, זהו ספר ואלה הדברים, שיש בו מלחמות ונצחונות של ישראל, כגון (דברים, ב, יב) "וּבְשָׁעִיר יִשְׁכְּנוּ הַחֲרִים לְפָנֵינוּ וּבְגִי עֶשֶׂן יִירָשׁוּנוּ וג"ו", וכן (שם, שם, כג) "כְּפִתְרֵיהֶם הִיצְאִים מִכְּפֶתֶר הַשְּׁמַיִם וג"ו".

עוד כתב (שם), ד"א "בספר מלחמות ה'", דורשת הגמרא (קידושין ל: על סיפא דקרא "את־זהב בסופה") אלו שני ת"ח שנושאים ונותנים בדברי תורה ומתלחמים זה בזה על 'ספר' עכ"ל. וזהו תורת בבל, שהיא מקל חובלים, דלא כתורת א"י, שהיא מקל נועם. ועין מו"ק (כה:): וברש"י שם, ד"ה ספר מלחמות". ובבן יהודיע שם.

^ג עין בהכתב והקבלה (דברים כד, א) וז"ל וכן יאמר בספר מלחמות ה' פי' כאשר יספרו אנשים ספורי מלחמת ה' והנסים שנראו בהם (ע"ש רש"י), כי אם הי' מלת בספר שם לאותו דבר שכותבין עליו לא יצדק מלת יאמר כ"א מליצת כתיבה וכ"ו ע"ש.

^ד וז"ל ואיננו אתנו כאשר אין לנו ספר הישר, ומדרש עדו, ודברי הימים למלכי ישראל, וספרי שלמה. ע"ש

^ה וכן ספר תורה נקרא 'משל', כמ"ש (שמואל א פרק כד פסוק יג) "כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מֶשֶׁל הַקְּדָמוֹנִי וג"ו" ופרש"י (שם), וז"ל משל הקדמוני של עולם, התורה שהיא משלו של הקב"ה. עכ"ל.

^א ועין באברבנאל (במדבר כא, י), ועין שו"ע או"ח סי' יז. ובנושאי כלים שם.

^ז גמרא (סנהדרין כד). אמר רבי אושעיא: מאי דכתיב ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים, נועם – אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שמנעימין זה לזה בהלכה. חובלים – אלו תלמידי חכמים שבבבל, שמחבלים זה לזה בהלכה.

^ח וז"ל רש"י (שם) ספר מלחמות – ספר תורה, לישראל אחרינא: שנלחם רבה ורב המנונא, ונתור ככי דהווא טייעא.

ובספר בית יצחק על אתר כתב (בשם מו"ה ר' אריה לייב מבילירטוק) וז"ל הספר הזה (שמות) נקרא ספר מלחמות ה', משום דכתיב בו (שמות יד, יד) "ה' ילחם לכם ואנכם תחרשון", ובסוף בשלח (יז, טז) כתיב ג"כ "מלחמה לה' בעמלק וגו'", ובמעשה העגל היה ג"כ ענין מלחמה בעבור כבוד השם, דכתיב (במדבר לב, כו) "ויצמד משה בשער המחנה ואמר מי לה' אלי וגו'" (שם, כח) "ויפל מן-העם ביום ההוא כשלישת אלפי איש". לזאת נקרא הספר הזה ספר מלחמות ה', עכ"ל. עיי"ש. (ועין ספר שערי תשובה לר"י אבוחצירא, שכתב וז"ל דלפרשת האזינו קרא ספר מלחמות ה', משום שהיא תוכחות ומלחמות ה' עם ישראל, אם לא יקיימו דברי התורה עכ"ל)

ובאמת בכל ה' ספרים כתוב מלחמות ה', בכולם חוץ מספר ויקרא שהוא ספר הקורבנות שמביא שלום. שהיפך המלחמה שלום, והשלום תיקון המלחמה. וכלשון רש"י (קידושין ל: ד"ה את והב בסופה) וז"ל הכי דריש לה ספר מלחמות מלחמה שעל ידי ספר, אהבה יש בסופה. עכ"ל. אהבה ושלום.

ועין זוה"ק (ח"ב נו.) שאמרו, וכי ספר מלחמות ה' אן הוא, אלא הכי אתערו חברייא כל מאן דאגח קרבא באורייתא זכי לאסגאה שלמא בסוף מלוי. והרי שנעשה אהבה ושלום.

ובעומק כל המלחמות שורשם בספר, בתורה. ויתר על כן כתב המגלה עמוקות (חקת ד"ה על כן) וז"ל, שהארון הוא תורה שבע"פ, היה מכה אותם וכ"ו, ז"ש על כן יאמר בספר מלחמות ה', ר"ל שאלו המלחמות הכל באו מן 'ספר ה' עכ"ל. ועין אלשיך על אתר^ט. ופרי צדיק, חנוכה אות כה" וחקת אות טו"א.

ומלחמה אחרונה כוללת בקרבה את כל המלחמות שהיו בכל ימות עולם, ויכתבו כולם בספר מלחמות ה', ומלחמה אחרונה תחתום את הספר, והחתימה כוללת את הכליב!

ונצרך להלחם בה ע"י 'ספר', הינו תורה. ויתר על כן ע"י הארון, אור - נ, שער הנו"ן דקדושה, למעלה ממ"ט הנלחמים זה בזה.^{יג}

^ט וז"ל, על כן יאמר כי בספר הוא ספר התורה, נעשית מלחמות ה'. כי הארון עשה מלחמה זו. ע"ש

^י וז"ל, ועל דרך הדרש נדרש על תורה שבעל פה וזהו מלחמות ה' שעל ידי ספר. ע"ש
^{יא} וז"ל, וכמו כן בתורה שבעל פה יש ימינא ושמאלא ארבעים ותשע פנים טהור וארבעים ותשע פנים טמא ומזה נעשה המחלוקת ומלחמה שעל ידי ספר. ע"ש
^{יב} על דרך לשון הגמרא (ברכות דף יב.) "הכל הולך אחר החתום".

^{יג} כדברי הפרי צדיק (חקת אות טו)

מִלְחָמַת עֶמְלָק

כתוב (במדבר כא, א) וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ-עָרֹד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי:

וכתב רש"י (שם) יֹשֵׁב הַנֶּגֶב - זה עמלק, שנאמר (במדבר יג, כט) עמלק יושב בארץ הנגב. ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, וכ"ו:

וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי - אינה אלא שפחה אחת: ופירש השפתי חכמים (שם) וז"ל השבי ששבו פה אינו אלא השבי ששבו ישראל מהם עכ"ל^{יט}.

וכתב רש"י (שם) וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי - שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו', כדאיתא בר"ה (דף ג.ט). ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל, מזומן בכל עת לפורענות: והיינו מזומן בכל עת למלחמה, ומהותו מלחמה^י.

ונקרא כְּנַעֲנִי כמ"ש רש"י (שם) מחז"ל^י ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען עכ"ל^ט. והיינו שצרף עצמו לכנען, והבן שאינו רק לשון כפשוטו, אלא צרוף לכנען.

וכתב הרמב"ם (מלכים פ"ה, ה') וז"ל ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם עכ"ל.

והבן שבמלחמה זו היה (מעין) כל ג' הללו. שבעה עמים - כי נדמו להם לכנען מחמת

^{יד} (ה.ה.). ועין במדבר רבה (חקת) וז"ל, דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים, התייר הגדול שתר להם את הדרך שנאמר (במדבר י) וארון ברית ה' נוסע לפניהם וילחם בישראל. וע"פ המתבאר לעיל (המבט הפנימי 004) המלחמה כאן הייתה מכוחו של אור - נ. וכן כידוע 'אהרן' קרוב ל'אורן', וכאשר "שמע שמת אהרן", כדלהלן.

^{טו} ועין גיטין לח. וז"ל עובד כוכבים (שקונה) ישראל (פ'רש"י וז"ל כגון עבד זה דשייך במצות עכ"ל מנלן, דכתיב: וישב ממנו שבי. עכ"ל. וע"ש פני יהושע (שם) וז"ל ואי משום דמשני הש"ס דיליף מוישב ממנו שבי התם נמי כבר פרש"י וז"ל בפירוש החומש דהאי שבי אינו אלא שפחה אחת וא"כ כל הסוגיא דהכא איירי מקנין העובד כוכבים בעבד כנעני ע"ש. וע"ע במהר"ם שיף שם, ודברי יהונתן (חקת).

^{טז} וז"ל הגמ': וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ-עָרֹד, מה שמועה שמע - שמע שמת אהרן, ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל.

^{יז} ועין ר' עובדיה מברטנורא (על רש"י שם) שהרי עמלק מעולם רצועת מרדות לישראל ואין לך אומה ולשון שמתחלת בעצמה לקפוץ ולהלחם בישראל אלא עמלק. ע"ש

^{יח} (מדרש אגדה חקת)

^{יט} עין אבן עזרא (במדבר כא, א) וז"ל וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ-עָרֹד - אמרו הקדמונים שהוא סיחון, ונקרא הכנעני כי כל אמורי - כנעני. ע"ש. ועין מדרש תנחומא (חקת) "וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל". עמלק היה, למה קראו כנעני, לפני שנאסרו ישראל להלחם עם בני עשו, שנאמר בהם "אֶל-תִּתְּגֶרֶוּ בָּם" (דברים ב ה), כשבא עמלק ונתגרה בם פעם ושתיים, אמר להם הקדוש ברוך הוא אין זה אסור כבני עשו, אלא הרי הם ככנעניים.

הלשון. מלחמת עמלק - כי היו עמלק. עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם, והכא עמלק בא אליהם.

והנה עמלק בא להלחם בישראל ג' פעמים וי"א ב' פעמים. וז"ל הזוה"ק (ח"ב דף מד. אמר ר' יהודה תרי זמני אגח קרבא עמלק בישראל חד הכא, וחד דכתיב (במדבר יד) וירד העמלקי והכנעני וגו' (שמות יז, ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידם עכ"ל. והכא (במדבר כא, א) לשיטות שהוא עמלק.

ובזה נעשה חזקה של מלחמה של עמלק עם ישראל.

וכל זמן שהיו עננים, עיקר אחיזת עמלק, במי שפלטו הענן, "ויזנב בך" מכת זנב"כ, שאלו שפלטם הענן הם בבחינת 'זנב'כ, אולם כאשר מת אהרן וסרו העננים, סר הכח המגן"כ מפני עמלק ובא להלחם עם "כל" ישראל.

ובעומק יותר, כל זמן שהיו עננים מכח אהרן שמדתו שלום כמ"שיד "אוהב שלום ורודף שלום", אזי כל היותו סותר את עמלק, שכל היותו של עמלק מלחמה, כנ"ל. אולם כאשר מת אהרן, וסר כח השלום, נמצא ונגלה מיד כחו של עמלק שמהותו מלחמה"ה. ולכך במלחמה זו בא על כולם, על "השלם", היפך שלום.

אולם אף שמלחמה זו עם עמלק היתה מלחמה על כלל ישראל כולו, על 'השלם', כי נסתלק השלום, מ"מ כתיב "וישפך ממנו שבי", ואולם אינו שבי ממש, אלא שפחה אחת ששבו ישראל מהם, וחזרו ולקחו עמלק."כ

והיינו שעמלק לא הצליח; לא בכלל ישראל, ולא באלו שהם בבחינת 'זנב'. אלא אך ורק

כ (במדבר כה, יח)

כא לשון פסיקתא דרב כהנא (פיסקא ג) "ויזנב בך" (דברים כה, יח), היכה אותך מכת זנב.

כב עין ספרי (דברים פרשת כי תצא פיסקא רצו) "ויזנב בך כל הנפשות" אחר"ך, מלמד שלא היה הורג בהם אלא בני אדם שנמשכו מדרכי מקום ונחשלו מתחת כנפי הענן.

כג וז"ל תרגום ירושלמי (במדבר פרשת חקת פרק כא פסוק א) מית אהרן גברא חסידא די בכותיה הון ענני דיקרא מגינין על ישראל. עכ"ל

כד (משנה אבות א, יב) הלל ושמיאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום וכ"ו:

כה ועין שפת אמת (חקת שנה תרנ"ו) וז"ל כשהי' אהרן קיים לא היו צריכין למלחמה כי הוא עמוד השלום. וע"ע (שם תרנ"ד) שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד וסבר שניתן רשות להלחם בישראל. והכוונה שדור המדבר הי' פריסת סוכת שלום עלינו ולא הוצרכו למלחמה. וע"ע (שם תרמ"ז) בפסוק וישמע הכנעני דרשו חז"ל שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד וניתן רשות להלחם כו'. מה שיחסו מלחמות אלו בכחו של אהרן וכ"ו, "בצל ידי כסיתך" הוא בחי' אהרן הכהן וענני הכבוד והוא ליסוד ארץ היינו לקרב ולחבר בחי' ארץ לשמים, וזה הי' עבודת הכהן בקרבנות. (עין מבט הפנימי 004 ששורש הקרבנות הוא - שלום.)

כז מדרש אגדה (חקת) וז"ל לא לקחו מהם אלא שפחה אחת, ומשלחם היתה, שככה נאמר שבי מן השבי היתה עכ"ל. וע"ע רמב"ן (שם)

בשפחה שבויה, והבן מאוד^כ. ועין רע"ב^כ שם שהיא היתה קטנה בת י' שבי ר"ת שפחה בת י'. ועין פרי צדיק (דברים אות ב')^{כט}

והשורש לכך הוא שפחת אברהם 'הגר', שיצא ממצרים ונכנסה לישראל, אולם אח"כ שבה לגילולי אביה^ל. וי"א שחזרה לאברהם, והיא קטורה^ל. כן עתידה שפחה זו לחזור לישראל. כי השתא מתן תורה לא היה בשלמות כי ע"י עמלק "רפו ידיהם מן התורה", ולכך כאשר עלה משה למרום, ושם נאמר בו (תהלים סח, יט) "שבית שבי"^ל (ע"יין שפת אמת חקת תרס"ה), לא היה שביה שלמה וחזר עמלק ולקחו שביה זו, אולם לעת"ל כשיוכרת עמלק תחזור שפחה זו לקדושה^ל.

ובליסטראות של מצרים, עכ"ל^ל. כלומר ששימש עמוד הענן גם במלחמה^ל.

^כ ועין רבי אליהו מזרחי (חקת כא, א) וז"ל הוצרכו רז"ל לפרש כן, משום דקיימא לן: אין ישראל מנוצחים מהאויב, אלא בעת קלקולם לפני המקום וכ"ו, לפיכך פירשו כאן, שלא מצאו בו קלקול, שהשבי ששבו פה אינו אלא השבי ששבו ישראל מהם עכ"ל. וע"ע ברמב"ן (שם).
^{כח} וז"ל (על רש"י חקת כא, א) עוד שמעתי אומרים שרואה דבר זה ממלת שבי שעולה בראשי תיבות שפחה בת י' כלומר שפחה בת עשר שנים נוטריקון עכ"ל (וע"ע שם בדבריו שהוכיח שרק נשבה שפחה אחת ותו לא).

^{כט} וז"ל וקליפת עמלק בעצם הוא נגד תואר הלך שלא פעל עוד בשום גוון בפועל בהנפש רק התרשלות וקריירות. אמנם אחרי זה כשמת אהרן הכהן שהוא נגד בחינת חכמה שבקדושה אז היה הכח לעמלק להתלבש את עצמו בגוון של סיחון והיינו להכניס הקליפה במוח בחכמות זרים והוא נגד תואר אורח שכבר יש לו איזה שייכות במחשבה שנתפס במוח האדם. ולזה במלחמה הראשונה עמו לא היה לו שום שליטה על נפשות ישראל בפועל. וכאן נאמר וישב ממנו שבי שפחה אחת שיש לה קצת שייכות לקדושת ישראל על ידי חיוב מצוות שלה. וע"ש

^ל (בראשית טז, א) "שִׁפְחָהּ מִצְרַיִת וְשִׁמְהָ הָגָר"

לא עין רש"י (בראשית כא, יד) וע"ע (שם) ברבי אליהו מזרחי.

^{לב} פרקי דרבי אליעזר (פרק ל) וז"ל לְאַחַר מִיתָתָהּ שֶׁל שָׂרָה חֲזַר אַבְרָהָם וְלָקַח אֶת גְּרוֹשָׁתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [בראשית כה, א] וַיִּסֶּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשִׁמְהָ קַטּוּרָה. עכ"ל

^{לג} (ה.ה) ועין שמות רבה (יתרו) וז"ל אמר הקדוש ברוך הוא למשה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר לקחת מתנות באדם, ואין אדם האמור כאן אלא אברהם, עכ"ל. מבואר שעצם ה'שביה' של משה היה מכוחו של אברהם.

^{לד} וז"ל, וישב ממנו שבי דרשו חז"ל שפחה אחת. דכ' עלית למרום שבית שבי. פי' דבקבלת התורה הוציאו בני' כל הנ"ק שהיו בתוך האומות וז"ש ה' מסיני בא וזרח משעיר למו כו' אותו החלק והצד אחיזה שיש לע' אומות בתורה. וע"ש

^{לה} ועין בזה"ק (ח"ג דף קצג.) וז"ל אוספו וחסו מה כתיב (במדבר כא) וישמע הכנעני מלך ערד, וכתוב וילחם בישראל וישב ממנו שבי (ועכ"ד) וכל זמנא דישראל תבין לאבוהון דבשמיא אינון נבובון (וכלא) יתהדר לגבייהו ואתחפיין ביה ולזמנא דאתי כלא יתהדר דכתיב (דברים ל) ושב ה' אלהיך את שבותך וגו'. עכ"ל

^{לו} ועין בשפתי חכמים (שם, אות ל) שדן בדברי רש"י, האם עמוד הענן או מלאך ה', קיבל את החצים ובליסטראות, ע"ש.

^{לז} ועין במאור ושמש (במדבר פ' בהעלותך) וז"ל נמצא שהנו"ן היא סמיכה לכנסת ישראל בסדר הא"ב הרומו על חסד, וגם הנו"ן היא חרב נוקמת נקם ברית כשהוא בהיפוך אתוון בסדר תשר"ק – שהיא גבורה כנ"ל. ועל דרך זה יבואר הכתוב (שמות יד יט) וַיִּסַּע מִלֶּאֱלֹהִים וְגו' וַיִּסַּע עֲמוּד הָעָנָן

וכן מצינו ברבינו בחיי (שם, שם, כה) וז"ל, וְיִסֹּר אֶת אֶפֶן מִרֶפְתְּיוֹ: על דרך הפשט כיון שהשקיף בהם בעמוד אש השורף כל עץ שבכלי מלחמתם ועמוד ענן שהיה מלחלח הקרקע, היו המרכבות נשמשות וסר כחם לגמרי, עכ"ל. ולכך כשנסתלק כח הלוחם - העננים, בא הכנעני להלחם. וכמו שמפורש בדברי חז"ל (ילק"ש, במדבר פ"י, רמז תשכ"ח) וז"ל, ר' שמעון בן יוחאי אומר כי בא ישראל דרך האתרים כיון שמת אהרן אמרו מת אהרן הכהן הגדול שבהם והלך התייר הגדול שלהן ועמוד ענן שהיה עושה להן מלחמה הרי שעה שנלך ונלחם בהם, עכ"ל.

הקב"ה נלחם דרך הענן

וכן אמרו על הקב"ה, (ילק"ש שמות, טו, רמז רמו) וז"ל, כשהוא יוצא למלחמה אינו יוצא אלא יחידי שנאמר ה' איש מלחמה [ט"ו, ג] וכן הוא אומר וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל וכו'.

ובעומק זו מלחמה של ה' על ידי הענן, כמ"ש במשכיל לדוד (שמות יג, כא) וז"ל, דע"כ צריכת למימר שהקב"ה בכבודו היה מוליך עמוד הענן, כדכתיב, (שמות יג, כא) וְהָיָה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמֻּד עָנָן לְנַחֲתָם הַלָּיְלָה עַכ"ל.^{לח}

פנימיות המלחמה - שלום

וכידוע, ענן שורשו ביסוד המים, וטבע המים שאינם נלחמים, היפך טבע האש שהוא - מלחמה^{לט}. ולכך באו עננים ע"י אהרן שמדתו שלום^מ. והיינו שהענן

מפניהם ויעמד מאחריהם, רצה לומר הענן רומז להשתי נונים, דהיינו הנו"ן שהיא סמיכה לכנסת ישראל נוסע מפניהם, ורצה לומר כסדר הא"ב שהוא חסד. והנו"ן השניה שהיא חרב נוקמת הלך לאחוריהם, ורצה לומר בסדר תשר"ק שהוא גבורה לעשות נקמה במצרים, ע"ש.

^{לח} ועין זוה"ק (ח"ב דף נא:) וז"ל ויסע עמוד הענן מפניהם מאן עמוד הענן דא, רבי יוסי אמר דא הוא עננא דאתחזי תדיר עם שכינתא, עכ"ל. ועין מהר"ל (נצח ישראל פרק נד) וז"ל, וענני כבוד היו על ידי אהרן, כבר אמרנו לך כי על ידי אהרן היה החבור של הקדוש ברוך הוא עם ישראל, כמו שתמצא בכל מקום כאשר היה נגלה השכינה בתחתונים - היה על ידי ענני כבוד, ע"ש. ועין במנחם ציון (בשלח) וז"ל כי מה שהיה נקרא הולך הוא משום שהשי"ת בכבודו ובעצמו הוליוכו לפניהם, ע"ש. וע"ע באריכות ביושר דברי אמת (בשלח, רש"י בד"ה לנחתם הדרך)

^{לט} כגון (עובדיה א', יח) וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֲשָׂו לֶקֶשׁ וְדִלְקוֹ בָּהֶם וְאֶכְלֹם וּלְאִי־יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֲשָׂו כִּי ה' דָּבָר. ועוד הרבה בחז"ל.

^מ עין בעקידת יצחק (במדבר שער פא), וז"ל ולזה נאמר עליו ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ') כי הגה העם כלו האנשים והנשים והטף הרגישו כי בחסרונו חסר להם ענין השלום מהיות על זה השיעור מהשמירה ולזה ספרו והלילו עליו כלם, ע"ש.

^{מא} ועין מהר"ל (נצח ישראל פרק נד) וז"ל מפני כי כבר התבאר מענין אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום ומקרב את הבריות ביחד (אבות פ"א מ"ב), לכך היה אהרן מקשר את ישראל ומאחדם יחד. וכן בעבודה במשכן ובמזבח, שהוא אחד, אל השם יתברך שהוא אחד, ובזה היה עושה שלום וקשור בין ישראל ובין אביהם שבשמים. וזהו תכלית הקשור והאחדות שהיה על ידי אהרן וכו', ע"ש.

נלחם שיהא 'שלום'. ולא מלחמה כפשוטו^{מב}. והבן מאוד מאוד, שזהו פנימיות המלחמה^{מג}, שלכך במלחמה פותחים תחלה בשלום. ראשית המלחמה שלום, כדברי הרמב"ם הידועים (מלכים פ"ו ה"א) וז"ל, אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, עכ"ל. וכן אחרית המלחמה – שלום. וזה נגלה בפרט במלחמה האחרונה, שאחריתה משיח – שלום^{מד}.

מלחמה מכח ארון ברית ה'
כתב בפנים יפות (במדבר כא, ב) וז"ל בתחילה הוליך אותם הענן דכתיב (שמות יג, כא) "וְהָיָה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעָמֹד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ", אבל כשנסתלק ענן הכבוד הלכו דרך ארון ברית ה' שהלך לפנייהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה עכ"ל^{מה}. ואף בארון ברית ה' יש בו כח מלחמה^{מז}, כמו שנתבאר לעיל^{מח} 'אור – ו', מלחמה של שער הנו"ן שהיא המלחמה בעמלק^{מח} בכל דור ודור. ובפרט בדור האחרון, מלחמה מכח הארון.

עמוד הענן נלחם לישראל

נאמר בקרא (במדבר פרק כא פסוק א) וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ-עָרֹד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שְׁבִי: ופירש רש"י על אתר

מב ועין אוצר עדן הגנוז (ח"ד סימן א)
מג ועין בעקידת יצחק (במדבר שער פא) וז"ל, הנה כבר יודיעו בזה שהמלחמה אינה נרצית להם בעבור הדבר אשר הוא לוחם ולא בעבור דבר העושק ונלוז אשר בה כ"א בעבור בקשת הטוב והמנוחה אשר בסוף, ע"ש באריכות.
מד ועין במסכתות קטנות מסכת דרך ארץ (פרק שלום) וז"ל, ר' יוסי הגלילי אומר אף שמו של משיח נקרא שלום, שנאמר (ישעיהו ט, ה) אֲבִיעֵד שֵׁר־ שְׁלֹמֹם, עכ"ל.
מז ועין בשפתי כהן (במדבר ז, כט) וז"ל שלום בגמטריה זהו משיח עכ"ל.
מח רבי אליהו מזרחי (במדבר כא, א) וז"ל, כששמע הכנעני שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, ואינו נוסע ישראל עכשו אלא אחרי הארון בלבד, שלא נשאר להם מכל אותם שהיו נוסעים עמם אלא הארון, בא להלחם עמם, עכ"ל.
מח כמפורש בפסוק (במדבר י, לה) וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֶץ וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיִּפְצֹ אֶת־אֵיפִיךָ וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאִיךָ מִפְּנֵיךָ. וניתן לשמוע את השיעור – 'חנוכה 080 שער הנו"ן תשפ"ב' שמוסבר בארוכה עומק שער הנון שמאיר מכח הארון. (מספר השיעור בקול הלשון #32438857)
מז המבט הפנימי 004 – ספר מלחמות השם.
מח ניתן לשמוע את השיעור – 'פורים 032 בירור ארבע מצוות פורים תשע"ג' שמוסבר מלחמה בהמן (עמלק) מגילוי שער הנו"ן. (מספר השיעור בקול הלשון #1132544)

וז"ל

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי: שְׁמַע שְׁמַת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְקוּ עֲנָנֵי כְבוֹד וְכו', כְּדֹאִיתָא בַר"ה (דף ג. מט.) וְעַמְלָק מֵעוֹלָם רְצוּעַת מִרְדּוֹת לְיִשְׂרָאֵל, מְזוּמָן בְּכָל עֵת לְפֹרְעָנוֹת, עַכ"ל.

הענן שימש גם למלחמה

וז"ל הירושלמי (יומא פ"א, ה"א) מהו דְרַךְ הָאֲתָרִים כִּי מֵת הַתֵּיִיר הַגְּדוֹל שְׁהִיָּה תֵר לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ, עַכ"ל.

והיינו שמת אהרן שבזכותו היו העננים, ועתה שמת נסתלקו העננים. והעננים היו 'תייר גדול' - שתר להם הדרך.

וכמו שמפורש בפסוק (שמות יג, כא) "וְהָיָה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמֻּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלֵילָה בְּעַמֻּד אֵשׁ לְהַאֲוִיר לָהֶם לֵלֶכֶת יוֹמָם וּלְלֵילָה".

ויתר על כן מצאנו בקריאת ים סוף, ששימש הענן אף למלחמה, כמ"ש (שם יד, יט - כ) וַיִּסַּע מִלֶּאךָ הָאֱלֹהִים הַהֵלֶךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם: וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעָנָן וַיַּחֲשֹׁךְ וַיֹּאֲרֶה אֶת־הַלֵּילָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה: בפשטות "וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה", דהיינו לא קרבו וגם לא נלחמו זה עם זה כל הלילה.

אולם מבאר רש"י (שם) וז"ל, "וַיִּלָּךְ מֵאַחֲרֵיהֶם": להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים, עכ"ל. כלומר ששימש עמוד הענן גם במלחמה.^א

וכן מצינו ברבינו בחיי (שם, שם, כה) וז"ל, וַיִּסַּר אֶת אַפֵּן מִרְפַּבְתָּיו: על דרך הפשט כיון שהשקיף בהם בעמוד אש השורף כל עץ שבכלי מלחמתם ועמוד ענן שהיה מלחלח הקרקע, היו המרכבות נשמטות וסר כחם לגמרי, עכ"ל.

ולכך כשנסתלק כח הלוחם - העננים, בא הכנעני להלחם. וכמו שמפורש בדברי חז"ל (ילק"ש, במדבר פ"י, רמז תשכ"ח) וז"ל, ר' שמעון בן יוחאי אומר כי בא ישראל דרך האתרים כיון שמת אהרן אמרו מת אהרן הכהן הגדול שבהם והלך

מט וז"ל הגמרא, תנא: הוא סיחון, הוא ערד, הוא כנען, סיחון - שדומה לסייח במדבר, כנען - על שם מלכותו, ומה שמו - ערד שמו. ועין תוס' (שם) וז"ל במדרש אמרינן דהיינו עמלק ע"ש, אולם עין ברבינו בחיי (חקת כא, א) וז"ל וי"א שהוא סיחון מלך האמורי, ונקרא כנעני כי כל אמורי כנעני, עכ"ל.

^ב ועין בשפתי חכמים (שם, אות ל) שדן בדברי רש"י, האם עמוד הענן או מלאך ה', קיבל את החצים ובליסטראות, ע"ש.

^{גא} ועין במאור ושמש (במדבר פ' בהעלותך) וז"ל נמצא שהנו"ן היא סמיכה לכנסת ישראל בסדר הא"ב הרומו על חסד, וגם הנו"ן היא חרב נוקמת נקם ברית כשהוא בהיפוך אתונו בסדר תשר"ק - שהיא גבורה כנ"ל. ועל דרך זה יבואר הכתוב (שמות יד יט) וַיִּסַּע מִלֶּאךָ הָאֱלֹהִים וְגו' וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם, רצה לומר הענן רומז להשתי נונין, דהיינו הנו"ן שהיא סמיכה לכנסת ישראל נוסע מפניהם, ורצה לומר כסדר הא"ב שהוא חסד. והנו"ן השניה שהיא חרב נוקמת הלך לאחוריהם, ורצה לומר בסדר תשר"ק שהוא גבורה לעשות נקמה במצרים, ע"ש.

התייר הגדול שלהן ועמוד ענן שהיה עושה להן מלחמה הרי שעה שנלך ונלחם בהם, עכ"ל.

הקב"ה נלחם דרך הענן

וכן אמרו על הקב"ה, (ילק"ש שמות, טו, רמז רמו) וז"ל, כשהוא יוצא למלחמה אינו יוצא אלא יחידי שנאמר ה' איש מלחמה [ט"ו, ג] וכן הוא אומר וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל וכ"ו.

ובעומק זו מלחמה של ה' על ידי הענן, כמ"ש במשכיל לדוד (שמות יג, כא) וז"ל, דע"כ צריכת למימר שהקב"ה בכבודו היה מוליך עמוד הענן, כדכתיב, (שמות יג, כא) 'וה' הִלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמֻּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ עַכ"ל.^{יב}

פנימיות המלחמה – שלום

וכידוע, ענן שורשו ביסוד המים, וטבע המים שאינם נלחמים, היפך טבע האש שהוא – מלחמה.^{יג} ולכך באו עננים ע"י אהרן שמדתו שלום.^{יד} והיינו שהענן נלחם שיהא 'שלום'. ולא מלחמה כפשוטו.^{טו}

והבן מאוד מאוד, שזהו פנימיות המלחמה,^{טז} שלכך במלחמה פותחים תחלה בשלום.

ראשית המלחמה שלום, כדברי הרמב"ם הידועים (מלכים פ"ו ה"א) וז"ל, אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, עכ"ל.

וכן אחרית המלחמה – שלום. וזה נגלה בפרט במלחמה האחרונה, שאחריתה

^{יב} ועין זוה"ק (ח"ב דף נא:) וז"ל ויסע עמוד הענן מפניהם מאן עמוד הענן דא, רבי יוסי אמר דא הוא עננא דאתחזי תדיר עם שכינתא, עכ"ל. ועין מהר"ל (נצח ישראל פרק נד) וז"ל, וענני כבוד היו על ידי אהרן, כבר אמרנו לך כי על ידי אהרן היה החבור של הקדוש ברוך הוא עם ישראל, כמו שתמצא בכל מקום כאשר היה נגלה השכינה בתחתונים – היה על ידי ענני כבוד, ע"ש. ועין במנחם ציון (בשלח) וז"ל כי מה שהיה נקרא הולך הוא משום שהשי"ת בכבודו ובעצמו הוליכו לפניהם, ע"ש. וע"ע באריכות ביושר דברי אמת (בשלח, רש"י בד"ה לנחתם הדרך)

^{יג} כגון (עובדיה א, יח) "וְהָיָה בֵּית יִצְחָק אִשׁ וְבֵית יוֹסֵף לְהָיָה וְבֵית עֲשׂוֹ לְקֵשׁ וְדָלְקוֹן בָּהֶם וְאֶכְלֹם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֲשׂוֹ כִּי ה' דָּבָר". ועוד הרבה בחז"ל.

^{יד} עין בעקידת יצחק (במדבר שער פא), וז"ל ולזה נאמר עליו ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ') כי הנה העם כלו האנשים והנשים והטף הרגישו כי בחסרונו חסר להם ענין השלום מהיות על זה השיעור מהשמירה ולזה ספרו והלילו עליו כלם, ע"ש.

^{טז} ועין מהר"ל (נצח ישראל פרק נד) וז"ל מפני כי כבר התבאר מענין אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום ומקרב את הבריות ביחד (אבות פ"א מ"ב), לכך היה אהרן מקשר את ישראל ומאחדם יחד. וכן בעבודה במשכן ובמזבח, שהוא אחד, אל השם יתברך שהוא אחד, ובוה היה עושה שלום וקשור בין ישראל ובין אביהם שבשמים. וזהו תכלית הקשור והאחדות שהיה על ידי אהרן וכ"ו, ע"ש.

^{טז} ועין אוצר עדן הגנוז (ח"ד סימן א)

^{טז} ועין בעקידת יצחק (במדבר שער פא) וז"ל, הנה כבר יודיעו בזה שהמלחמה אינה נרצית להם בעבור הדבר אשר הוא לוחם ולא בעבור דבר העושה ונלוז אשר בה כ"א בעבור בקשת הטוב והמנוחה אשר בסוף, ע"ש באריכות.

משיח - שלום^{נח}.

מלחמה מכח ארון ברית ה'

כתב בפנים יפות (במדבר כא, ב) וז"ל בתחילה הוליך אותם הענן דכתיב (שמות יג, כא) "וה' הלך לפניכם יומם בעמוד ענן לנחתם הלילה", אבל כשנסתלק ענן הכבוד הלכו דרך ארון ברית ה' שהלך לפניכם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה עכ"ל^ט.

ואף בארון ברית ה' יש בו כח מלחמה^ה, כמו שנתבאר לעיל^א 'אור - ו', מלחמה של שער הנו"ן שהיא המלחמה בעמלק^ב בכל דור ודור. ובפרט בדור האחרון, מלחמה מכח הארון.

חצצרות במלחמה

נאמר בפסוק (במדבר י, ט)

וְכִי־תֵבְאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל־הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם וְהִרְעַתֶּם בְּחִצְצֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם:

וכן כותב במלחמת מדין (שם, לא, ו)

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמָּטָה לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וְכָל־יְהוָה וְחִצְצֹת הַתְרוּעָה בְּיָדוֹ:

וְהִרְעַתֶּם בְּחִצְצֹת: על כל דבר שמייצר, כדי להתעורר ולעורר רחמים

מובא ברמב"ם (הלכות תעניות פ"א ה"א) וז"ל, מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר (במדבר י, ט) על־הַצָּר הַצָּר

נח ועין במסכתות קטנות מסכת דרך ארץ (פרק שלום) וז"ל, ר' יוסי הגלילי אומר אף שמו של משיח נקרא שלום, שנאמר (ישעיהו ט, ה) אֶבְיְעַד שָׁר־ שְׁלֹמֹם, עכ"ל.

^יעין בשפתי כהן (במדבר ז, כט) וז"ל שלום בגמטריה זהו משיח עכ"ל.

^{נח} רבי אליהו מזרחי (במדבר כא, א) וז"ל, כששמע הכנעני שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, ואינו נוסע ישראל עכשו אלא אחרי הארון בלבד, שלא נשאר להם מכל אותם שהיו נוסעים עמם אלא הארון, בא להלחם עמם, עכ"ל.

^ס כמפורש בפסוק (במדבר י, לה) "וַיְהִי בְּנֶסֶע הָאָרֶץ וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה קִוְּמָה ה' וַיַּפְצֹל אֶת־יְהוָה וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאִיף מִפְּנֵי". וניתן לשמוע את השיעור - 'חנוכה 080 שער הנו"ן תשפ"ב' שמוסבר בארוכה עומק שער

הנון שמאיר מכח הארון. (מספר השיעור בקול הלשון #32438857)

^{סא} המבט הפנימי 004 - ספר מלחמות השם.

^{סב} ניתן לשמוע את השיעור - 'פורים 032 ברור ארבע מצוות פורים תשע"ג' שמוסבר מלחמה

בהמן (עמלק) מגילוי שער הנו"ן. (מספר השיעור בקול הלשון #1132544)

אֲתֶכֶם וְהִרְעַתְכֶם בְּחִצְצָרְתָּ, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו, עכ"ל.

ועוד כתב קרוב לכך בספר המצות (מצוה נט) וז"ל, וכן אנחנו מצווים לתקוע בחצוצרות בעתות הצורך והצרות כשנצטק לפני השם יתעלה והוא אמרו (שם) וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל־הַצָּר הַצָּר אֲתֶכֶם וגו', עכ"ל.

וכתב המגיד משנה (שם) שמקור הרמב"ם הוא מדברי הספרי (במדבר פסקא עו) –

וז"ל, ר' עקיבא אומר אין לי אלא מלחמה, שדפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה המטרפת בים מנין ת"ל עַל־הַצָּר הַצָּר אֲתֶכֶם על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור, עכ"ל.

והיינו בכל עת הצורך יחד עם מצות צעקה, יש מצות הרעה בחצוצרות. וזאת על מנת להתעורר ולעורר רחמים^{סג} לפני השם יתעלה.^{סד}

הַצָּר הַצָּר אֲתֶכֶם: הוא היצה"ר, הוא מלאך המוות

ובשורש, זו מלחמה רוחנית כמ"ש (זוה"ק ח"ג, קצח ע"ב) לסטרא אחרא מה אצט"ך – תרועה, דכתיב (במדבר י) וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם וְהִרְעַתְכֶם וגו' לתברא חיליה ותוקפיה. וזה בכל מלחמה ובכל צרה.

ובשורש זהו מלחמה כנגד מלאך המוות, כדברי הזוה"ק (ח"ב דף קצו ע"ב) וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל־הַצָּר הַצָּר אֲתֶכֶם וגו' ודייקנא על הצר דא מלאך המות עכ"ל. ואמר ר"ל (ב"ב טז.) הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות^{סה}.

^{סג} עין תפארת יונתן (במדבר לא, ו)

^{סד} עין ברש"ר הירש (שם) ולמען מתק לשונו נצטט את כל דבריו וז"ל, לא נאמר כאן בפשטות: "וְהִרְעַתְכֶם וגו' וְנִשְׁעַתְכֶם וגו'; אלא נאמר: "וְנִשְׁכַּרְתֶּם וגו' וְנִשְׁעַתְכֶם וגו'. מוכח מלשון "וְנִשְׁכַּרְתֶּם" שעד כה לא היתה זכירה. ה' עזב אותם, הניח אותם לנסיבות הטבעיות, וחולשתם הטבעית כלפי האויב החזק מהם הביאה אליהם את הצרה. ולפיכך המחשבה הראשונה של הקריאה הבוקעת אל ה' היא: שוב ופנה אלינו, שים עיניך עלינו, עמוד לימיננו! והתשועה המיוחלת תהיה אחר כך רק תוצאה ישירה של תשובת ה' לעמו. והואיל וההלכה מורה שתקיעה קודמת לכל תרועה, הרי גם תרועה זו של קריאה לעזרה פותחת בתקיעה. והנה כבר ראינו שהתקיעה הפותחת את תרועת מסע המחנות קוראת לאומה לפנות למנהיגה ולתת דעתה למצוותו; וכן גם תקיעה זו איננה אלא קריאה לה' שישוב וישא פניו אלינו; כל עצמה איננה אלא תפילת תחנונים: זכרנו! והתקיעה המסיימת את התרועה מבטאת את הבקשה: היה עמנו גם אחרי שהושעתנו, אל תשוב ותעזבנו, הנהלך עמנו! עכ"ל.

^{סה} וכן כתב הצרור המור (פרשת אמור) וז"ל, דייקא שהוא מלאך המות הוא יצר הרע הצורר תמיד לאדם ואינו נשבר אלא בקול שופר. וזהו והרעותם בחצוצרות ונזכרתם, עכ"ל.

וע"ע באלשיך (במדבר י, ט) שדייק כן בלשון הפסוק וז"ל, הנה רבותינו ז"ל (ספרי בהעלותך לט) פירשו, הצר הצורר אתכם על כל מיני צרות, כמפורש גם בהרמב"ם ז"ל הלכות תעניות (פ"א ה"א). וראוי

על־הַצֵּר הַצֵּר: מלחמת גוג ומגוג

אולם בספרי אמרו (שם פסקא עו) "על־הַצֵּר הַצֵּר", במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר. אתה אומר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר, או אינו מדבר אלא בכל המלחמות שבתורה, ת"ל וְנוֹשְׁעֵתֶם מֵאֲיָבֵיכֶם אִמְרַת צָא וּרְאֵה אִיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שִׁישְׂרָאֵל נוֹשְׁעִים מִמֶּנָּה וְאִין אַחֲרֶיהָ שְׁעִבּוּד אִין אַתָּה מוֹצֵא אֵלָא מִלְחָמַת גּוֹג וּמִגּוֹג, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה יד, ג) וַיֵּצֵא ה' וְנִלְחַם בְּגִנָּיִם הֵהֱם מִהוּ אוֹמֵר וְהָיָה ה' לְמִלְחָמָה עַל־כָּל־הָאָרֶץ וּג'סו.

וכן כתב בעל הטורים (במדבר י, ח) וז"ל "תבאו מלחמה" בגימטריא מלחמות גוג.

חֲצֻצֹת: כלי מלחמה וכלי שמחה

והנה חצוצרות, מחד הם כלי מלחמה כמו שמצאנו במלחמת מדין, אולם מאידך הם כלי שירה, כמפורש בפסוק (דברי הימים א, יג, ח) וַדּוֹד וְכָל־יִשְׂרָאֵל מְשַׁחֲקִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים בְּכָל־עֹז וּבְשִׁירִים וּבְכִנּוֹרוֹת וּבְנִבְלִים וּבַתְּפִילִּים וּבַמִּצְלִיתִים וּבַחֲצֻצֹת.^{טו}

וכן במקדש היו מריעין בחצוצרות על הנסכים כשהלויים אומרים בשירה, ומקרא מלא דבר הכתוב (במדבר י, י) וּבַיּוֹם שִׁמַּחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצֻצֹת עַל עַלְתֵּיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וּג'סו.

ועוד החצוצרות משמשים ככלי להקהל את העם, כמ"ש (במדבר י, ז) וּבִהְקֵהֶל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקַעְנָה. ס' מדת הדין צריכה שמחה כדי להשקיט האש הגדולה

כח האיסוף שבחצוצרות מעלה את אש המלחמה לאש של שמחה

וביאר הריקאנטי (פרשת פקודי) וז"ל, והמסעות בחצוצרות, כי זה מעורר דין עליון וזה מעורר דין השפל הוא הקשה לרוב עד מאוד שמעורר בקנאה, ולזה

לדעת למה ייחס הדבר אל הצר ולא אל הצרה, ויוכללו כל מיני צרות וכ', וזה יאמר פה הצר, הוא המשחית הצורר אתכם, כד"א ותמוגנו ביד עוֹנֵינוּ (ישעיה סד ו). כי תחלה תלחם עמו ותכניעהו. וע"ש וע' בפנים יפות (במדבר י, ט) שפירש וז"ל, והיינו דאמר הכא וְכִי־תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם פִּירוּשׁ שֶׁהַמִּלְחָמָה הוּא עִם כַּחוֹת הַקְדוּשָׁה שֶׁבִיד הַצּוֹרֵר כְּדִי שִׁיִּצְאוּ מִן הָאוֹיֵב וְיַחֲזִירוּ לִמְקוֹמָם, וְהֵינּוּ דְקָאֵמֵר וְנוֹשְׁעֵתֶם מֵאֲיָבֵיכֶם וְלֹא אֵמֵר וְנוֹשְׁעֵתֶם סתם, אלא שהתשועה היא לישראל שכחות הקדושה שהיו ביד האויב הם נושעים וחוזרים למקום הקדושה, עכ"ל.

ס' ועין במשך חכמה במדבר (במדבר י, ט) שמביא את לשון הספרי ומבאר אותו, וז"ל נראה דדריש מדכתיב "בחצוצרות" בפתח, הוי כאילו בהחצוצרות הידועים [רש"י סוף פרק קמא דחגיגה]. ומכאן על החצוצרות שעשה משה, והם נגנזו במותו, כמו שהובא ברש"י (פרשת וילך ל, כח). וכן במלחמת גוג אז יתגלו ויתקעו בהן ישראל, ופשוט.

ס' ובלשון רש"י (נחמיה יב, מא) וז"ל, בַּחֲצֻצֹת – היו תוקעין מתוך שמחתן עכ"ל ועין זוה"ק (ח"ג קנה ע"א) וציוני בהעלותך ד' עשה לך.

ס' ובאמת בכל הקהל יש בו שמחה.

תוקעין בחצוצרות כי מדת הדין צריכה שמחה כדי להשקיט האש הגדולה^{עכ"ל}.

והיינו חצוצרות מלשון חצי צורה^{ע"א}. בקלקול זהו 'צרות הם זו לזו', מלחמה של חצי צורה בחצי ההפכי, צר – צר. ובתיקון נעשה אחדות לצורה אחת שלמה. וכאן גנוז השמחה שבחצוצרות^{ע"ב}.

וזהו כח החצוצרות במלחמה, שיש בהם כח לאסוף ולאחד את העם^{ע"ד}. וכח זה מבטל את אש המחלוקת ומעלה אותו לאש של שמחה. כדברי הירושלמי (פאה פ"א ה"א) הידועים וז"ל, אמר רבי אבא בר כהנא וכו' דורו של אחאב עובדי ע"ז היו וע"י שלא היה להן דילטורין היו יורדים למלחמה ונוצחין.

וכפי שהובא לעיל כח האחדות שגנוז בחצוצרות בעיקר נגלה במלחמת גוג ומגוג^{ע"ה}.

^ע ע"ש המשך דבריו וז"ל, ועל פי התקיעות לנצח, ועל זה הסוד גנוז משה, כי הם ממדתו, ואם נשארים היו מחריבים את העולם, ואדם מושל ברוחו אשריהו, עכ"ל.
^{ע"א} כתב העבודת ישראל (פרשת בהעלותך) וז"ל הנה קבלנו מאדומו"ר הגאון מוהד"ב זלה"ה צירוף חצוצרות חצי צורות (עין במגיד דבריו ליעקב (אות כד)), דהיינו שהיו מרמזים על כנסת ישראל עם דודה שהם כחצי צורה כל אחד לבדו כביכול כבודו לפי רצונו הנורא יתברך כל אהבתו והתדבקותו בתאומתו כנסת ישראל, והיא גם כן משתוקקת ומתדבקת בנפש רוח ונשמה לבוורא יתברך עד שהכל נכלל באחדות, עכ"ל.

^י עין באוהב ישראל (פרשת בהעלותך) שהסביר דברי המגיד שקאי על משה רבינו, ע"ש.

^י ע"ע בחיים וחסד (בהעלותך אות קיו)

^{עב} לפ"ז מתישבת קושיית המגיד משנה (הלכות תעניות פרק א הלכה א) על הרמב"ם וז"ל

וראיתי לרבינו בספר המצות שלו שמנה תרועה זו ותקיעה שבשעת הקרבנות במצוה אחת ותמה אני למה שהרי שני פסוקים הם בכתוב. ונראה שדעתו ז"ל שהמצוה היא אחת כללית לתקוע בחצוצרות במקדש בעת הקרבנות ובעת הצרות בין במקדש בין בגבולין ואין ראוי למנותן בשתי מצות ועוד צ"ע. ולפי הנ"ל מבואר שהם דבר והיפוכו, וכל הפכים שורשם אחד, כנודע.

^{עג} וככה ניתן לבאר את התרגום יונתן על הפסוק (במדבר לא, ו) וז"ל וישדר יתהון משה אלפא לשבטא לחילא יתהון וית פנתס בר אלעזר פהנא לחילא ואורינא ותמיא דקדושא למשינא בהון וחצוצרות פבא בידה למכנש ולמשרי ולמיטל משריתא דישראל, עכ"ל. שלכאורה יש לשאול מה עניין 'לאסוף ולחנות ולהסיע' מחנה של ישראל' למלחמת מדין. אלא לפי מה שנבאר אתי שפיר, שדייקא מכח האסוף הגנוז בחצוצרות מנצחים במלחמה.

^{עד} עין ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק פרשת מטות) וז"ל, ענין עסק החצוצרות שהוא לכנופיה ולאסוף וכו' וכן במלחמה העיקר שיהיו ישראל כאיש אחד בלב אחד ושיתקונו גם הפושעי ישראל כשהיו באגודה אחת כמו החלבנה שנותן ריח טוב כשהוא יחד עם עשרה סממני הקטורת ואז על ידי זה מתגברים על האומות העולם. וע"ש באריכות דבריו.

^{עה} וכן דייק המלבי"ם מלשון הפסוק (במדבר י, ט) ונושעתם מאביכם וז"ל שלשון תשועה במובנה המדויק הוא התשועה הגמורה שזה ההבדל בין תשועה והצלה, וכמ"ש התיצבו וראו את ישועת ה' וכו' כי אשר ראיתם את מצרים וכו', וזה יהיה במלחמת גוג ומגוג שאין שעבוד אחריה, ור"ל שגם במלחמה זו תריעו בחצוצרות ונושעתם, עכ"ל. וע"ע במשך חכמה (הובא לעיל).

שאחריתה - כלשון הנביא (זכריה יד, ט) -

"וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד", אחרית ותכלית המלחמה - גילוי אחדותו יתברך, והיא היא כח הנצחון.

לְחֶמֶת סִיחֹן וּמֹאָב

כתיב בספר במדבר (פרק כא) על מלחמת ישראל בסיחון -

(פסוק כג) וְלֹא-נָתַן סִיחֹן אֶת-יִשְׂרָאֵל עֶבֶר בְּגִבְלוֹ וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת-כָּל-עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֵא יְהִצֵּה וַיִּלָּחֶם בִּישְׂרָאֵל:

צורת המלחמה כנגד סיחון - בשורש המאוחד

ופירש רש"י (שם) ע"פ המדרש רבה (יט, כט), וז"ל

וַיֵּצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל - אילו היתה חשבון מלאה יתושין, אין כל בריה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו, וכל שכן אלו שהיה בחשבון. אמר הקדוש ברוך הוא מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר, נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד, ושם נפלו. ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם איש, אלא נשים וטף, עכ"ל.

נמצאנו למדים שצורת המלחמה כנגד סיחון, לא הייתה רק באנשים - פרטים. אלא מלחמה בשורש, והשורש מאוחד.

וכן מצאנו בדברי הפסיקתא זוטרותא (לקח טוב) (שם, כד)

וַיַּפְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי-חֶרֶב. הכו כל חיל סיחון כאיש אחד שנאמר וַיַּפְּהוּ, עכ"ל.

ויתר על כן מצאנו בדברי רבותינו, שעצם המלחמה עצמה הייתה בשורש - בשר של סיחון, וז"ל הילקוט שמעוני (פ' חקת רמז תשסד) א"ל הקדוש ברוך הוא (דברים ב, כד) רָאָה נִתְּתִי בְיָדְךָ אֶת-סִיחֹן, עד עכשיו לא עשו מלחמה ואמר ליה נתתי בידך, אלא נטל הקדוש ברוך הוא לשרי סיחון ועוג וכפתן והשליכן לפני משה אמר ליה כל זמן שהיו אלו קיימין והיו עמהם היו נוצחין, עכשיו הרי הן מסורין רין בידך עמוד ועבור שנאמר (שם) קָוְמוּ סָעוּ וְעִבְרוּ אֶת-נַחַל אַרְנָן, עכ"ל.

עיר חשבון משל מואב הייתה

ע" וע"ע ברבי אליהו מזרחי (שם)

ועל עיר חשבון שישראל כבשו מיד סיחון נאמר –

(במדבר כא, כו) כִּי חֶשְׁבֹּן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הָיָה וְהָיָה נֶלְחָם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֹאשֹׁן וַיִּקַּח אֶת-כָּל-אֶרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד-אֲרֹנָן:

ופירש רש"י (שם) וז"ל,

וְהָיָה נֶלְחָם – למה הוצרך להכתב, לפי שנאמר (דברים ב, ט) אֶל-תִּצַּר אֶת-מוֹאָב, וחשבון משל מואב היתה, כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה ליש-ראל^ע, עכ"ל.

המלחמה עם סיחון נחלק לשני חלקים – א. סיחון ב. ממון שהיה שייך למואב
והבן שבמלחמה עם סיחון היו ב' חלקים. א. מלחמה עם סיחון. ב. מלחמה על ממון שהיה שייך למואב.

והנה תיבת מואב מורכבת מ; מ – אב , והיינו אב – השורש, אחדות. ולכן מכח ממון מואב (עיר חשבון) שהיה ברשות סיחון, נתקבצו כולם למקום אחד, היינו נתחברו לשורש שהוא אחד, וכן המלחמה עצמה הייתה בשורש, בשר שלהם. וזהו מלחמה מכח מואב, מלחמה באב – בשורש.

אולם מכח סיחון המלחמה היא בבחינת 'אמא' (נשים) כמ"ש (ב"ב עח:) עיר סיחון – שמהלך אחר שיחה נאה, בבחינת אמירה רכה לנשים^ע, וכמ"ש (קידושין מט:) 'י קבין של שיחה ירדו לעולם ט' נטלו נשים ואחד כל העולם כולו.

ובלשון אחרת והיינו הך, המלחמה בסיחון הוא היפך מלחמה במואב. המלחמה במואב הוא מלחמה בשורש, ולהיפך מלחמה בסיחון, הוא במלחמה בענפים שנ-גררים. ומשום כך נחלקה המלחמה לשנים, תחלה הכו את כל הגברים הלוחמים, בחינת אב, ואח"כ הכה כל הנשים והטף, בחינת אמא^ע, והבן.

תכסיסי מלחמה של ישראל כנגד מואב וסיחון

וכן בישראל הנלחמים, מחד עבודתם להדבק בשורש, בהקב"ה, וזהו כנגד מואב. ומאידך כנגד סיחון עבודתם להגרר אחריו ית"ש, בבחינת 'משכני אחר' נרוצה'.

^ע ומקורו מדברי הגמרא (חולין ס:) וז"ל כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו' מאי נפקא מינה? דאמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל, אל תצר את מואב, אמר הקדוש ברוך הוא: ליתי סיחון – ליפוק ממואב, וליתו ישראל – וליפקו מסיחון; והיינו דאמר רב פפא: עמון ומואב טיהרו בסיחון, עכ"ל.

^ע בחינת מהלך אחר שיחה נאה, נשים וטף. (עין ב"ב עח:)

וכן כנגד מואב העבודה היא בטחון - דבקות בשורש. וכנגד סיחון - מלשון שיחה - העבודה היא תפילה^פ.

מִלְחָמַת עוֹג - גוֹג

כתיב בספר במדבר (כא, לג)

וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל-עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֲדָרָע:

וכן בספר דברים (ג, א - ב)

וַנִּפֶּן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן לִקְרֹאתֵנוּ הוּא וְכָל-עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֲדָרָעִי:

וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֶל-תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידִי נִתַּתִּי אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֶרְצוֹ וְעַשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן

מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:

^פ וכן מרומז במפלתם לפני בנ"י, כמו שדייק התפארת שלמה (פרשת בלק) וז"ל "וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי ויגר מואב וגו' יל"ד למה לא נאמר לסיחון מלך האמורי או מלך חשבון למה קיצר ואמר לאמורי. גם מה ראה הוא יותר מזולתו ולמה תלה הכתוב בו וכו' וז"ש וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי, שעשו הכנות וכוונות התפלה וטהרת הלב. לאמורי. פי' לאמור דברי תפלה ובקשה להשי"ת.

אֶל־תִּירָא אֹתוֹ: כִּמָּה טַעֲמִים מִמָּה מֹשֶׁה רִבִּינוּ נִתִּירָא

מִצָּאֵנוּ כִּמָּה טַעֲמִים בְּדַבְרֵי רְבוּתֵינוּ מִמָּה נִתִּירָא מֹשֶׁה רִבִּינוּ;

רש"י פירש (במדבר כא, לד) ע"פ דברי הגמרא (נדה סא.) וז"ל אֶל־תִּירָא אֹתוֹ – שהיה משה ירא להלחם, שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר (בראשית יד, יג) וַיִּבֹּא הַפְּלִיט, הוא עוג, שפלט מן הרפאים שהכו כדרלעומר וחביריו בעשרות קרנים, שנאמר (דברים ג, יא) כִּי יִקְעֹג מֶלֶךְ הַכְּשֹׁן נִשְׂאָר מִיֵּתֶר הָרָפָאִים, עכ"ל.^{פא}

ובמדרש (במדב"ר יט לב) מִצָּאֵנוּ טַעַם אַחֵר, וז"ל ולמה נתיירא אמר שמא מעלו ישראל במלחמת סיחון או נתלכלכו בעבירה אמר לו הקדוש ברוך הוא אל תירא כולן השלימו בצדק, עכ"ל.

ועוד יש לפרש כפשוטו, שנתירא משה רבינו מחמת רוב גבורתו של עוג^{פב}. וכן משתמע מדברי הילקוט שמעוני (תהלים רמז תתפג) וז"ל, אמר רבי יוחנן אורך רגליו היו שמונה עשרה אמה, עוג היה תולש הר וזורקו על ישראל, א"ל אל תירא משה, עכ"ל. וכן בהמשך דברי המדרש רבה (שהובא לעיל) וז"ל אל תירא אותו שלא עמד גבור בעולם קשה הימנו, עכ"ל.^{פב}

^{פא} עין בגמרא (נדה סא.) וז"ל ויאמר ה' אל משה אל תירא. מכדי, סיחון ועוג אחי הוו, דאמר מר: סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הוו. מאי שנא מעוג – דקמסתי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתי? א"ר יוחנן אר"ש בן יוחי: מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו, אמר: שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי, ואמר רבי יוחנן: זה עוג 'שפלט' מדור המבול. אומנם עין במדרש רבה (במדב"ר יט, לב) וז"ל כי רק עוג מלך הבשן 'נשאר' מיתר הרפאים והוא נשאר מן הגבורים שהרגו אמרפל וחביריו, עכ"ל. (ורש"י אויל כפשטיה דקרא (דברים ג, יא) כִּי יִקְעֹג מֶלֶךְ הַכְּשֹׁן נִשְׂאָר מִיֵּתֶר הָרָפָאִים. וצ"ל שס"ל לרש"י שלשון "נשאר" ו"פלט" זה היינו הך.)

^א במדרש תהלים (מזמור קלו) מבואר שכך היה שמו וז"ל אמר ר' שמעון בן לקיש משום בר קפרא פליט היה שמו, שנאמר ויבא הפליט (בראשית יד יג), עכ"ל.

^{פב} כתב הרמב"ן (שם) וז"ל, לשון רש"י מדברי רבותינו (במדב"ר יט לב). נתעוררו גם בזה, מדעתם שלא יירא משה רבינו מזרוע בשר, כי עמו ה' אלהינו וכל הגוים כאין נגדו מאפס ותוהו נחשבו לו, והוא המזהיר את ישראל אל תיראו ואל תערצו מפניהם (דברים לא ו), והוא המאשים אותם ביראתם כענין שנאמר במרגלים (שם א כט ל) ואומר אליכם לא תערצו ולא תיראו ממהם ה' אלהיכם הוא ילחם לכם, אבל נתירא משה מפני הזכות שידע לו, עכ"ל. וכן דייק המרומי שדה (נדה סא). מלשון הפסוק, וז"ל; ממה שאמר הקדוש ברוך הוא אל תירא אותך, והכי מיבעי לומר אל תירא ממנו, אלא ודאי לא ירא משה מעוג וגבורתו, אלא שהיה ירא מזכותו של איזה צדיק שהיה אתו והיינו אברהם אבינו, עכ"ל. (וע"ז ברבינו בחי' (במדב"ר כא, לד) ובסיום דבריו כתב וז"ל נמצאת למד שלא היתה יראתו של משה רבינו ע"ה על כחו וגבורתו ועל גובה קומתו רק מזכותו, שהרי רצונו של הקדוש ברוך הוא אינו דבק באדם לפי הגבורה והכח כי אם לפי הזכות, שכן אמר הכתוב: (תהלים קמו, י – יא) "לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה, רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו", עכ"ל. ודברי פי חכם חן)

^{פג} ומצאנו עוד טעמים בחז"ל, כגון באלשיך (שם) שכתב וז"ל, אמרו רבותינו ז"ל (זהר ח"ג דף קפד כי עוג שימש את אברהם, ונימול על ידו. ועל כן היה ירא משה, פן יעמוד לו זכות אות ברית.

זכותו של אברהם - שבישר שנשבה לוט

והנה 'זכותו של אברהם' מבואר בגמרא (נדה סא.), היה שבא לומר לאברהם שנשבה לוט בן אחיו, ועי' ניצול לוט לבסוף ע"י אברהם⁷⁹. אומנם כוונת עוג הייתה לרעה, שבדעתו היה שיצא אברהם להילחם וייהרג.

וכן מובא להדיה בדברי המדרש (אגדה) וז"ל ולמה נקרא שמו עוג על שם עוגות מצות, שאותו עת שנשבה לוט, פסח היה, ובא עוג והגיד לאברהם, שנאמר (ברא-שית יד, יג) ויבא הפליט לאברהם העברי, והוא לא עשה אלא לרעה, כך אמר בלבו, אברהם עשה עם לוט אחיות והוא אהבו, וכשישמע שנשבה לוט מיד יצא להלחם עמהם ויהרג ואני אקח את שרה אשתו, עכ"ל. והרי אע"פ שכוונתו הייתה לרעה עדיין חשש משה לזכותו⁸⁰. וכן האריך ימים מחמת זכות זו, כמ"ש במדרש רבה (שם) וז"ל כשבא משה לעשות מלחמה נתיירא הימנו אמר אני בן ק"ך שנה וזה יותר מחמש מאות אלולי שהיה לו זכות לא היה כל השנים האלו, עכ"ל.⁸¹

על כן אמר לו הוא יתברך אל תירא אותו. והוא, כי המה ראו אומרו אתו, זה פעמים. על כן דרשו על אות ברית, שאותיות אתו, כאותיות אתו. והוא אות של ברית קדש, עכ"ל. (ועין בפרקי דרבי אליעזר (פרק טז) וז"ל זקן ביתו של אברהם היה עבדו אליעזר וכו' והוא עוג מלך הפשן, עכ"ל. ואכמ"ל.)

¹ברמב"ן (במדבר כא, לד) וז"ל עוג אסף כל חילו אדדעי, והיא עיר בקצה גבולו והיו ישראל יכולים לנטות מעליו כאשר נטו מעל עשו, והשם אמר לו אל תירא אותו ולך אצלו והתגר בו מלחמה כי בידך נתתי אותו, עכ"ל. וקצת משמע מפירושו, שתכלית מלחמה זו 'אל תירא אותו', באה לקניין היראה הטובה, וביטול היראה הנפולה.

²המלבי"ם (דברים ג, ב) פירש וז"ל בעוג לא בא תחלה שום דבור שילחמו אתו והוא בא לקראתם למלחמה פתאום, לכן אל' ה' אל תירא אותו, עכ"ל.

³ועוד עתיד משיח לצאת ממנו. (כמ"ש לעיל המבט הפנימי 001)

⁴עין בשפתי חכמים (במדבר כא, לד אות פ) וז"ל ויש לומר מכל מקום כיון שזכות הצלה באה על ידו שניצל לוט היה משה ירא שמא תעמוד לו אותו זכות, אף על פי שנתכוין לרעה. כדאמרינן בזכות הקרבנות שהקריב בלק, זכה ויצאה ממנו רות, אף על פי שנתכוין לרעה, הואיל והקריבם לכבוד הקדוש ברוך הוא, עכ"ל.

⁵אולם עין בצל"ח (נדה סא.) וז"ל דמשה היה מתירא אמר שמא תעמוד לו זכות אברהם, דהוא סבר דעוג עשה זה לשם שמים ומתירא ממנו, והשיב לו הקדוש ברוך הוא אל תירא דהא בידך וכו', כלומר אתה סבור שעוג עשה זה לשם שמים, זה אינו, אלא כך אמר בלבו שאברהם ייהרג במלחמה וישא הוא שרה, ולכך אני נותן אותו בידך מדה כנגד מדה, דהוא רצה להרוג את אברהם ויהרגנו בנו של אברהם. ממילא מתשובתו שהשיב לו הקדוש ברוך הוא לצדיק אתה יודע שעוד לרעה נתכוין, עכ"ל.

⁶וברבינו בחיי (במדבר כא, לד) הובא דעה שהיו שני 'עוג', וז"ל ויש שפירש שעוג זה אינו אותו של אברהם עצמו אבל היה ממשפחתו ומזרעו, ומשה נתיירא ממנו שלא תעמוד לו זכות אבי אביו שהיה בזמן אברהם וכו' אבל אנו אין לנו אלא מה שקבלו חז"ל בעוג זה שהוא ממש אותו עוג של אברהם, עכ"ל.

⁷עין בתרגום יונתן (במדבר כא, לד) שאריכות הימים של עוג לא הייתה בגלל 'זכותו' אלא בגלל שהיה מחורף ומגדף את אברהם ושרה שאין להם ילדים, ולכן השאיר אותו הקדוש ברוך הוא הרבה

זכותו של אברהם – דבק בו הארת המצות (עוגות)

ובעומק יותר, כח זכותו הוא, שבא לאברהם אבינו בפסח דייקא. ומשום כן נקרא שמו עוג – לשון עוגות מצות¹⁸. כלומר שדבק בו הארת עוגות מצות, וזהו שורש כח זכותו.

ובדקות יותר, כתיב (בראשית יד, יג) "ויבא הפליט". ואמרו (מדרש רבה שם) נתן הקב"ה שכר "רגליו" וחיה כל אותן שנים, והינו שכר "רגליו", תרתי משמע, חד, שהלך ברגל לאברהם – ברגליו של גופו, ועוד ניתן לפרש 'רגליו' – בזמן הרגל, פסח. ומכאן כך זכותו.

וזהו עומק מ"ש במדרש תנחומא (פרשת חקת) וז"ל, ויפנו ויעל (במדבר כא, לג), יש אומרים מלחמת סיחון באלול, ועשו את הרגל בתשרי, ואחר הרגל מלחמת עוג, [כמד"א] ופנית בבקר (דברים טז ז), וכתיב ויפנו ויעלו, גזירה שוה, מה להלן אחר הרגל, אף כאן ויפנו ויעלו אחר הרגל, עכ"ל. והיינו שעוג בא ברגל; לאברהם, וסמוך לו להילחם עם ישראל, ומשם כח חיותו.

הגיבור בתולדות ימות עולם – גוג ומגוג

ובמלחמות ימות עולם, הגיבור ביותר הוא עוג. אולם באחרית הימים ימצא גיבור רב ממנו, והוא מלחמת גוג ומגוג¹⁹. (והבן שגוג – עוג קרובים זה לזה)

דורות בעולם, כדי שיצטער כשיראה את זרעו של אברהם ושרה ע"ה. וז"ל התרגום, וְהָיָה כִּי יִרְאֶה מֹשֶׁה יֵת עֹג זֶע וְאַרְתִּית מִן קְדְמוֹי עָנִי וְאָמַר דִּין הוּא עֹג רְשִׁיעָא דְהוּא מְחֲסִיד יֵת אַבְרָהָם וְשָׂרָה אַבְרָהָתָן לְמִימָר אַתּוּן מְדַמִּין לְאַלְגִּין שְׁתוּלִין עַל פְּרָקְטוֹנִין דְּמִיָּין בְּרַם פִּירִין לֵית הִינוּן עֲבָדִין בְּגִין פִּין אַמְתִּין לֵיה קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַחְוִיא לְדְרִיא וְיַחְמִי מִן בְּנֵיהוֹן אוֹכְלוֹסִין סְגִיאִין לְאַתְמָסְרָא בִּידֵיהוֹן, עכ"ל.

¹⁸ כדברי התוספות בנדה (אס.) וז"ל, שעוג מצאו לאברהם אבינו שהיה עומד בגרנות לתקן עוגות לפסח ועל שם זה נקרא עוג, עכ"ל. והערוך לנר (שם) כתב להסביר טעם הדבר, וז"ל צריך טעם למה ע"פ מקרה בעלמא זו נקרא שמו, ולענ"ד י"ל שע"ז נתפרסם רשעתו, דהכי איתא (במדרש רבה פ' דברים) ויבא הפליט אר"ל משום בר קפרא פליט ה' שמו ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברהם עוסק במצות בעגות הפסח ולא בא לשם שמים אלא לשם נוי' של שרה, אמר בלבו הרני מבשר אותו והגדוד הורגו ונוטל אני את שרה אשתו עכ"ל. הרי שהמדרש הוצרך להשמיענו שלא בא לשם שמים לזכות את אברהם במצות פדיון שבויים, וידענו זה ע"י שמצא אברהם עוסק במצוה לעשות עוגות לפסח והרי זה נקרא עוסק במצוה דושמרתם את המצות ואפילו מאן דדרי חייט לפסחא אמרינן בחולין (י א) דנקרא עוסק במצוה א"כ אם כוונתו לש"ש לא ה' צריך להגיד לאברהם עד אחר כלות מצותו דעוסק במצוה פטור מן המצוה, אבל בלבו ה' טמון נכלתו שיהרג אברהם, ונתיירא אם ישהה לא ישיג עוד הגדוד ולא יהרג. ולכן בשם עוג גלה הקדוש ברוך הוא רשעתו אשר ה' טמון בלבו ואשר לא נודע רק ליודע מחשבות, עכ"ל.

¹⁹ ועין בתרגום המיוחס ליונתן, על הפסוק (בראשית יד, יג) וְיַבְאֹה הַפְּלִיט וַיִּגְדֹּל לְאַבְרָם הָעֶבְרִי וְגו' וז"ל

יֵאתָא עֹג דְּאִישְׁתִּיב מִן גּוֹבְרִיא דְּמִיתוּ בְּטוֹבְעָנָא וְרַבֵּי עִלּוֹי תִּיבּוּתָא וְהוּא גִּנָּא עַל רִישִׁיהּ וכו'. שם שמע מדבריו שגם כוחו של עוג נעוץ בגוג (לשון גג) ולכן דייקא ככה נפלט וניצל מי מי המבול

וכתב המלבי"ם (יחזקאל מה, יח) וז"ל, בחג המצות תהיה התחלת הגאולה ובסוכות יהיה הסוף, כי אז תהיה מלחמת גוג ומגוג עכ"ל^פ. (שנה זו - תשפ"ד)

וכן מובא בטור (או"ח הלכות פסח סימן תצ) וז"ל אמר רב האי שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן ונצחת גוג ומגוג בתשרי ומש"ה בניסן מפטירין העצמות היבשות ובתשרי ביום בא גוג, עכ"ל.

והבן שהשורש לכך הוא בעוג (שהרי עוג - גוג, שורשים קרובים) שבא בהתחלה לאברהם בפסח, ואח"כ להילחם עם ישראל בא בתשרי.

בלעם - מלחמה בפה

כתיב בפרשת בלק (במדבר כד, יא)

(יא) הִנֵּה הָעַם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹס אֶת-עֵין הָאָרֶץ עֲתָה לָכֶּה קִבְּהָ-לִי אֹתוֹ אוֹלִי אוֹכֵל לְהִלָּחֵם בּוֹ וַיִּגְרָשְׁתִּיו:

וביאר חכמינו במדרש (במדבר רבה פ' בלק) את עומק כוונתו של בלעם, וז"ל "הנה העם היצא ממצרים ויבס את עין הארץ. עתה לכה קבה-לי אותו", להודיע ששונא יותר מבלק, שבלק לא אמר קבה אלא ארה וזה קבה בפירוש, הוא אמר ואגרשנו מן הארץ, והוא (בלעם) אומר ויגרשתי - מן העוה"ז ומן העוה"ב, עכ"ל.

מלחמה רוחנית - כח הפה

ונתבונן להבין מה הוא שורש המלחמה בין בלעם וישראל.

הובא ברש"י (במדבר כב, ד) ומקורו מן המדרש^א, וז"ל ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין, כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו. אמרו להם אין כחו אלא בפיו. אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכחו בפיו, עכ"ל.

והרי מבואר להדיה בחז"ל שכוח בלעם - בפיו, ומשום כך שכרו בלק להילחם

^פ וכתב עוד המלבי"ם (יחזקאל לח, ב) וז"ל והם (גוג) יתעוררו באחרית הימים אחר שיתיישבו ישראל בארץ ישראל וישבו בשלוה, לבא עליהם, וזה יהי ע"י התעוררות מעם ה', עכ"ל.

^צ פרשת בלק, (כב, ו) וְעַתָּה לְכֶ-נָּא אֲרֹה־לִי אֶת-הָעַם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלִי אוֹכֵל נִכְה־בּוֹ וַאֲגְרִשְׁנוּ מִן-הָאָרֶץ כִּי יִדְעִתִּי אֶת אֲשֶׁר-תִּבְרָךְ מִבְרָךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר:

^א במדבר רבה (פרשת בלק). והמשך דברי המדרש, עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור, מה שור כחו בפיו אף אלו כחן בפיהן מה שור כל מה שמלחך אין בו סימן ברכה אף אלו כל אומה שנוגעים אין בהם סימן ברכה מה שור מנגח בקרניו אף אלו מנגחין בתפלתן, עיי"ש.

עם ישראל שבראשם עומד משה. שכוח משה בפיו – 'דבר לדור'.

נמצאנו למדים, שמלחמה זו, אינה מלחמה כדין כל המלחמות, אלא בכח הפה – בשורש הרוחני^{צב}. שני חלקים ב'פה'

והנה הפה מתחלק לשני פעולות; א. דיבור ב. אכילה

ובמשה רבינו נמצא שני עניינים הללו; הראשון, 'דבר אחד לדור'^{צג}. והשני, שבזכותו ירד המן הנאכל בפה^{צד}.

ולעומת משה רבינו שיש בו ב' דברים הללו, כחו בפיו, וכן מכחו יורד המן, עומד בלעם. כדברי התפארת יהונתן (במדבר, כד, ה) וז"ל, פתורה – הוא שולחני^{צה}, דכמו שמשה הוריד המן ע"י קדושה, כך בלעם בטומאתו הוריד לחם מן השמים ע"י שבעה כוכבי לכת, וזהו (ישעיהו פרק סה) הַעֲרֹכִים לַגֹּדֶל שְׁלֹחַן, וזהו נמי והמן כזרע גד הוא, עכ"ל.^{צו}

^{צב} ועין בגור אריה (פרשת חקת), וז"ל במדרש (תנחומא בשלח, ט), למה נמשלו ישראל לתולעת, מה תולעת אין כחו אלא בפיו, כך כח יעקב אינו אלא בפיהם, שנאמר (בראשית כז, כב) "הקול קול יעקב והידים ידי עשו". וביאור ענין זה, כי התולעת לקטנותו אינו פועל בגופו, שהוא גשמי, כי אין כחו בו. ומפני שאין גופו גדול – כחו בפיו, ושם יוצא הקול והרוח הבלתי גשמי. כך ישראל אין כוחם כח גופני, שהרי לא נתן להם השם יתברך כח זה, רק כוחם בלתי גשמי, הוא הקול והרוח שהוא בלתי גשמי, וזה כח ישראל. ולפיכך אמר הכתוב "הקול קול יעקב והידים ידי עשו", ביאור זה כי יעקב סגולתו הקול, והוא הרוח והוא הבלתי גשמי, וזהו כחו, כי זה כח יעקב, שהם דבקים בו יתברך שאינו גוף, עכ"ל.

וכח הפה במלחמה, הן כח פה תורה, כמ"ש במלחמת יהושע (יהושע ה, יג – יד) וַיְהִי בַּהֲיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירְיָחוֹ וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲגֵה־אִישׁ עֹמֵד לְנִגְדּוֹ וַחֲרָבָו שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ וְכו' וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צָבָאֵהָ עֲתָה בָּאתִי וְגו' ונתבאר בגמ' (מגילה ג.) שבא שר צבא ה' על שביטלו תורה. (וע"ש תוספות ד"ה עתה באתי – פי' ריב"ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה ועתה כתבו לכם [את] השירה הזאת (דברים לא)) [וע"ע במבט הפנימי 004]. והן כח הפה בתפלה, לצעוק בשעת מלחמה [וע"ע במבט הפנימי 003].

^{צג} ע"פ הגמ' סנהדרין (ח.) כתיב כי אתה תבוא, וכתיב כי אתה תביא, אמר רבי יוחנן: אמר לו משה ליהושע: אתה והזקנים שבדור עמהם. אמר לו הקדוש ברוך הוא: טול מקל, והך על קדקדם, – דבר אחד לדור ואין שני דברין לדור.

^{צד} במדבר רבה (פרשת במדבר פרשה א סימן ב) וז"ל המן בזכות משה, תדע לך שהוא בזכות משה כיון שנסתלק משה (יהושע ה) וישבת המן ממחרת, עכ"ל.

^{צה} מדרש תנחומא (פרשת בלק) וז"ל וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה (שם שם /במדבר כ"ב/). שם עירו, ויש אומרים שולחני היה שהיו מלכי אומות העולם נמלכים בו, כשולחני שהכל מריצים לו, עכ"ל.

^{צו} ועין זוה"ק (ח"ג דף קצב.) וז"ל פתורה שמא דאתרא הוה כמה דאת אמר (דברים כג) מפתור ארם נהרים לקללך, אמאי אקרי הכי בגין דכתיב (ישעיה סה) העורכים לגד שלחן, ופתורא הוה מסדר תמן כל יומא דהכי הוא תקונא דסטרין בישין מסדרין קמיייהו פתורא במיכלא ובמשתייא ועבדין חרשין ומקטרין לקמי פתורא ומתכנסין תמן כל רוחין מסאבין ואודעין לון מה דאינון בעאן וכל חרשין וקוסמין דעלמא על ההוא פתורא הו, ובגין כך אקרי שמא דאתרא ההוא פתורא, דהכי קורין בארם נהרים לשלחן פתורא, עכ"ל. וע"ע בשפת אמת (פרשת בלק שנה תרסא) וז"ל ועיקר ברכתן

ובלשון פנימית יותר, כנגד המן ש'נבלע' באיברים, עומד בלעם מלשון בליעה דקלקול - 'בלע עם'.^צ

בלעם האכיל את ישראל בלחם טמא

ולא רק שהוריד לחם טמא מן השמים, אלא גם כן הכשיל את ישראל במאכל טמא. וכמו שמבאר החתם סופר (בראשית מה, כג) וז"ל וטומאת בלעם שרבע אתונו, והכשיל בבנות נכרים וטומאתו בפת גוי. "וַיִּלְךָ שָׁפִי" (במדבר כג, ג), ר"ת שמן - פת - יין, שגזרו משום בנותיהן, וכו' ע"כ שלח יעקב לתקן זה, עשר אתונות כנגד אתנן של בלעם (שמעשה אישות נקרא 'אכילה' צח), נושאות בר לחם ומזון, ר"ת בלם חסר עין עיי"ש. והעין היא עין רעה של בלעם שהיה סתום העין. ואמרו (זוה"ק ח"ג, ר' ע"ב) אֶלֶּת־לֶחֶם אֶת־לֶחֶם רָע עֵין (משלי כג, ו) דא בלעם, דבריק להו לישראל.^{צט}

ובעומק יותר, מבואר במקורות רבים^ק, וביניהם לשון נעים זמירות ישראל (תהלים נו, ב) "תִּגְנִי אֱלֹהִים כִּי־שָׂאֲפֹנִי אֲנֹשׁ כָּל־הַיּוֹם לֶחֶם יִלְחָצֵנִי", שתיבת לחם ומלחמה מאותו שורש^{קא}. ולפ"ז מתבאר שבלעם בא ללחום עם ישראל גופא מכח לחם דקלקול.^{קב} ולכן הכשיל (נלחם) את בני"י במעשה דאישות (אכילה - לחם) עם בנות נכרים, כנ"ל.

מלחמת אחרית הימים מכח עצת בלעם

נאמר בנבואת בלעם על אחרית הימים (במדבר כד, יד) "וְעֵתָהּ הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לָכֹה אֵיעֲצֶנָּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמִּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים":

וביאר בספר עטרת ישועה (ויחי אות יח) וז"ל, ונודע דברית הלשון הוא פגם הברית, ע"כ מצינו בעצה של בלעם לָכֹה אֵיעֲצֶנָּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמִּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כי "בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" עולה לשון מכריע, היינו לקלקל ברית הלשון, ועי"ז גם ברית המעור, וזאת היתה עצת בלעם עכ"ל.

של בני"י בעוה"ב והוא בחי' שבת דאיתא כנס"י יהי' בן זוגך שהם כלים לקבל שורש הברכות. וזה בחי' מרע"ה שהוריד התורה ולחם מן השמים שכן המן הי' בבחי' זו. אבל בבלעם כתיב פתורה אשר על הנהר הוא לחם הגשמי כמו עורכין לגד שולחן שהוא הבא דרך המזלות. וכתיב על הנהר כמו עומד על היאור הרשעים מתקיימים על אליהם. כמ"ש במד' שם. וכתיב מדרכיו ישבע סוג לב. ומעליו איש טוב זה בחי' לחם מן השמים למעלה מן המזל כמ"ש אין מזל לישראל, עכ"ל.^צ ע"פ הגמ' סנהדרין (קה.) וז"ל בלעם - בלא עם, דבר אחר: בלעם - שבלה עם, עיי"ש. צח כלשון יוסף הצדיק לאשת פוטיפר (בראשית לט, ו) כִּי אִם־תִּלָּחֶם אֲשֶׁר־הָיָה אוֹכֵל וכו'. וע"ש ברש"י.

^{צט} ועין זוה"ק ח"ג קצה' ע"א, בתורה וכו' עד תא חזי.

^ק ועין בשפתי צדיק בלק, אות ד', ונודע לחם מלשון מלחמה, עידן קרבא. וע"ע ברש"י תהלים לה, א. וע"ע בתורת משה, לחת"ס לערב יוה"כ ד"ה זו יעלה.

^{קא} פרש"י על אתר לחם - לשון מלחמה.

^{קב} ועין מגלה עמוקות (בלק ד"ה והנה מזמור), שכתב שבלעם הוא בבחינת נבל כי ישבע לחם עיי"ש

ותן את לבך להבין מהנעשה כעת במלחמה של אחרית הימים בעיניים אלו;
 לשה"ר (פה' דקלקול) – שנעשה ריבוי של דיבור שלא היה מאז ומעולם!
 פגם המעור (אכילה' דקלקול) – כפי שלא היה מתולדות עולם!
 ריבוי מאכלים (לחם דקלקול) – כפי שלא היה מימי קדם!
 וכל זה, מכח עצת בלעם הרשע!

והבן עוד שמשנה רבינו נקבר דייקא (דברים לד, ו) מול בית פֶּעֹר, כמבוא ברש"י
 (על אתר) לכפר על מעשה פֶּעֹר. (משה לעומת בלעם, כנ"ל)

אולם השתא שנתגלה עצת בלעם ביתר שאת ויתר עוז, עבודת השעה להינצל
 מעצת אותו הרשע הוא לא להסתפק בגילוי תורתו של משה בלבד^ק אלא גם כן
 להתחבר לעומק תורתו של משיח, שהיא היא שער הנון.^ק

שותפות במלחמה

מצאנו בפרשת מטות, דין ודברים בין משה רבינו ולבני גד וראובן קודם כנסתם
 לארץ ישראל, בעניין 'שותפות במלחמה'. וכך נאמר בפסוק (במדבר לב ו – ז)
 “וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֹד וְלְבְנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם יִבְאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תָּשֻׁבוּ פֹה: וְלָמָּה
 תִּנְיָאוּן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבֵּר אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם ה':

הָאֲחִיכֶם יִבְאוּ לְמִלְחָמָה – עליכם גם להילחם

וביאר האברבנאל (שם) וז"ל השיבם מרע"ה האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשובו פה
 ר"ל האם הוא דבר ראוי והגון שאחיכם יבואו למלחמה ואתם תשובו פה איש תחת
 גפנו ותחת תאנתו, ותירשו אתם הארץ הנכבשת שהם כלם ירשו אותה, והמה ילכו
 לעשות מלחמה ולכבוש ארץ לירושתם.

ואם חשבתם שהיתה ארץ כנען רעה ואוכלת יושביה ולכן תרצו לברוח ממנה. או
 שפחדתם מהכנעניים וחזק עריהם ולכך תיראו ממלחמותיהם. וְלָמָּה תִּנְיָאוּן ר"ל
 תשברו את לב בני ישראל שבשמעם דבריכם יאמרו גם הם שאינם חפצי לעבור
 אל הארץ שנתנה ה' להם, והוא מתנה משובחת ביד הנותן אותה, ואין לירא מן
 העמים כי ה' ילחם לכם, עכ"ל.

^ק וכלשון חז"ל (נדרים לח.) וז"ל חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם נתנו למשה חסר אחת,
 שנאמר: ותחסרהו מעט מאלהים, עכ"ל.

^ק ועין בהרחבה בלבבי משכן אבנה ח"ט "תורת משה ותורת משיח". וכמו שהתבאר לעיל (מבט
 הפנימי 004).

וקרוב לכך פירש הרש"ר הירש (במדבר י, ט) וז"ל, מי ש"בא למלחמה", מקבל על עצמו את סכנות הקרב אחרי שנסתבך במלחמה. המלחמה באה בלא התגרות מצידו, ועל כרחו הוא נכנס לסכנה. משום כך שואל משה: "האחיכם יבאו למלחמה" – ובניגוד לכך: "ואתם תשבו פה"! כמוכם גם אחיכם היו רוצים לבוא אל המנוחה ואל הנחלה. אך המלחמה היא הכרח, היא הגיעה אלינו, ואחיכם נאלצים להיכנס לתיגר – ואתם תשתמשו מן החובה?, עכ"ל.

כלומר משה רבינו בא בטענה לבני גד וראובן, האם יתכן שאחיכם יצאו למלחמה, ולעומתם אתם תשבו במנוחה ושלווה!?

הַאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה – שותפות ביגיעה ועול

אולם מצינו מהלך שונה להסביר את טענת משה רבינו לבני גד וראובן. כמו שמבוא באלשיך (שם) וז"ל כלומר, באמורכם כי באה נחלתכם אליכם הדין עמכם, רק מה שאמרתם אל תעבירנו הוא בלתי ראוי, כי האחיכם וכו'. ואף שאמרתם הארץ אשר הכה ה', שרמזתם כי ה' הוא הלוחם לכם. ולא תתייחסו לכפויי טובה, כי לא הם נלחמו בעדכם כי אם ה'. זה אינו כלום, כי ההתייחסות בפני האויבים והלוחמים לא דבר רק הוא, אף שהנצוח בודאי לה' הוא כנודע. כי לא לחנם שאל חזקיה מהקב"ה, ואמר, איני כאסא ששאל ואמר שהוא יצא למלחמה אך לא ילחם, אמנם אשב תוך ביתי ואתה תעשה מלחמה^ק (פתיחתא דאיכא רבתי ל). כי הביאה למלחמה גם היא תתייחס לטורח וצער ואימה וטלטול. וזהו אומרו האחיכם יבאו למלחמה לומר הן אמת כי לה' המלחמה אך לא יבצר מהיות מרוע מוסר. כי האחיכם יבאו למלחמה ויתייצבו שם נגד האויבים, ואתם תשבו פה ולא תראו המלחמה כלל, עכ"ל.^ק

ולפי פירושו עיקר טענת משה רבינו הייתה על בני גד וראובן, שהם לא משתתפים עם הציבור בעול וצער, ולא מסיבה שהם נצרכים להצלחת המלחמה, והבן.

^ק איכה רבה פתיחתות (אות ל) וז"ל, עמד חזקיהו ואמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה שנא' (מלכים ב' יט, לה) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור, עכ"ל. ^ק ועין באור החיים (במדבר לב, ו) וז"ל, מה שנתכוונו לטעון כנגד העתיד שאין טורח בדבר, כי ה' הוא עושה נפלאות גדולות לבדו, אמר להם (משה) הַאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה פירוש אמת כי ה' הוא הנלחם להם, אבל על כל פנים צריכין להודמן במלחמה, והוא מה שדייק יבואו למלחמה ולא אמר האחיכם ילחמו לומר שעל הביאה בלבד הוא תמה, ויש בזה סתירה על טענת מלחמה שעברה וגם טענת מלחמה הבאה בארץ שעל כל פנים כל איש ישראל יש להם יגיעה בדבר, ולמה יבקשו הם יגיע כפם של ישראל, וגמר אומר ואתם תשבו פה, נתחכם לומר שהגם שהבטחת ה' היא מושגת שאמירת הגבוה כמסירת הדיוט ואין כאן יגיעה, הלא תשכיל ביאת ישראל למלחמה בערך ישיבתכם פה ותראו כי יש הרגש ליגיעת ביאת המלחמה, ואם כן למה תרצו ליטול דבר שהיא יגיעה של ישראל כיון שאין אתם יגיעים עמהם בביאתכם למלחמת הארץ, עכ"ל.

והעולה מכל הנ"ל, כל הדין ודברים אם 'להשתתף במלחמה' או לא, הוא אך ורק כאשר ברור 'כשמש בצוהריים' ללוחמים (בגוף) שהלוחם באמת הוא רק ה' איש מלחמה^{ק1} והוא (הנלחם) עומד לפני ה' כמ"ש (יהושע ד, יג) כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף חִלּוּצֵי הַצָּבָא עָבְרוּ לִפְנֵי ה' לַמִּלְחָמָה, ופירש (שם) המלבי"ם וז"ל לִפְנֵי ה' לַמִּלְחָמָה. כי גם זה היה מן התנאי (שהתנה ב' מוטות) שיעברו לפני ה', ר"ל לשמו, ולא כבוטחים על גבורתם, עכ"ל. והמלחמה נעשית כפי שהלוחם מצווה^{ק2}. אולם במלחמה שנעשית ע"י מי שאינו בר לבב להבין ולהשכיל את האמת, ועוד שהוא עושה מלחמה בהיפך גמור לרצון הלוחם האמיתי; בתערובת אנשים ונשים^{ק3}, ואיסורי כרת ועוד. אין מצוה כלל להשתתף בה, אלא איסור גמור.

ויתר על כן, כל השותף במלחמה נעשה שותף – לאיסור, ולכפירה^{ק4} – של כוחי ועוצם ידי.^{ק5}

ק1 ועיין בהרחבה המבט הפנימי 002

ק2 והלא מילתא פשיטא היא!

ק3 ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים כג, טו) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְתַהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ לְהַצִּילְךָ וְלִתֵּן אִיְיָךְ לִפְנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יֵרָאֶה בְּךָ עֲרֹת דָּבָר וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ: וכן הזהיר את ישראל הרעיא מימנא על כך במפורש, כמובא במדרש (במדבר רבה ט, ט) וז"ל אמר להם משה לישראל, בשעה שאתם יוצאים למלחמה הזהרו שלא יהיה בכם עון ניאוף שאם יש עון זמה ביניכם הקדוש ברוך הוא הנלחם לכם הוא ישוב מאחריכם, ואתם נמסרים ביד שונאיכם הה"ד (דברים כג) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְתַהַלֵּךְ וגו', וְלֹא־יֵרָאֶה בְּךָ עֲרֹת דָּבָר וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ, מהו כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ, אמר להם משה לישראל הוו יודעין שאין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו בישראל שהוא נקרא אֱלֹהֶיךָ אלא בזמן וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ ואותה שעה הוא משרה שכינתו ביניכם והוא מציל אתכם מיד אויביכם ומוסר שונאיכם הה"ד מְתַהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ לְהַצִּילְךָ וגו'. וע"ע באבות דרבי נתן (פרק לח)

ק4 וכפי שהורחב לעיל (המבט הפנימי 002) שבשורש כל המלחמות רק הקב"ה נלחם, והוא יתברך נלחם לגלות יהודו יתברך – אין עוד מלבדו.

ק5 ולמאן השלמת העניין, מן הראוי להביא את השו"ת דלקמן;

שאלה: האם צריך שהיה הכרת הטוב גם לאלו שנמצאים במלחמה בפועל (בגוף), לכאור' איך שייך הכרת הטוב לאלו שמפילים אותנו למקומות הנמוכים האלו של יצרא דע"ז ויצרא דעריות כשמ"ד דרגת המלחמה הזו לא קשורה אלינו כלל?

תשובה: שאלה נכונה מאד. ונסביר בקצרה ממש – בהסתכלות החיצונית האדם מסתכל הסתכלות של קצוות, כן – לא, חייב – פטור, מותר – אסור, אבל בהסתכלות הפנימית זהו תערובת, כלומר, אנחנו תופסים שכל דבר מורכב מחלקים, ואמנם בגדרי דין דבר שמעורב בו טוב ורע, יש אופן שעל אף שיש בו נקודות של טהרה, אבל לדינא הוא טמא, כיון שאזלינן בתר רוב חלקיו לכן הוא מוגדר כטמא, אבל כשאנחנו מתייחסים לתפיסה הפנימית של הלב, – ברור שאנחנו מת-עסקים כאן עם דבר שהוא בתפיסה של ערב-רב (ה.ה. והבן טוב טוב, כשמם כך הוא מהותם, שורש כוחם – (לשתף לערבב' אחב"י עמהם, היל"ת), ובתפיסת ערב-רב – הרוב הוא רע והמיעוט הוא טוב, אבל עדיין יש הכרת הטוב על המיעוט.

וכדוגמא בעלמא, אדם הלך עם שלושת בניו לנהר, ושלושתם טבעו, ובא מישוהו והציל את שלש-תם, ולאחר מכן הרג שנים מהם ואחד הוא השאיר, האם יש הכרת הטוב לאותו אדם? – בהגדרה החיצונית, אין לו שום הכרת הטוב אליו שהרי הוא הרג לו שתי ילדים, אבל ההגדרה הפנימית

אומרת, אמנם יש פה תביעה עצומה על זה שהוא הרג לו שתי ילדים, אבל יש לו גם הכרת הטוב על הילד השלישי שהוא הציל לו.

זה המבט הנצרך בדרא בתראה, ואם לא נסתכל במבט הזה, הרי שלא נצליח להתעסק בדרא בתראה עם כלום, כי כל ההתעסקות בו היא עם ערב-רב, והרי שאנחנו מאבדים כל מבט נכון איך לקלוט את תפיסת המציאות, התפיסה שצריכה שתהא היא שכל דבר כאן הוא מורכב, אין כאן דבר שכולו רע ואין כאן דבר שכולו טוב, - ואמנם בגדרי "ד' אמות של הלכה", בהלכה ההגדרה היא ש'אזלינן בתר רוב' אם בדין כפשוטו של "אחרי רבים להטות" או של דיני ביטול רוב או בשאר דיני רוב שישנם, ובהגדרה רחבה יותר, כל חפץ שמורכב מטוב ורע, אם הרוב שבו הוא רע, הרי שהוא אסור לדינא.

אבל כשבאים להתייחס במבט הפנימי של הנפש, אנחנו מגדירים שיש כאן חלקים טובים וחלקים רעים, ועל אף שהרוב המוחלט הוא רע - ערב רב - אבל יש בו גם נקודות טובות.

ודוגמא נוספת - הרי החובת הלבבות אומר שכל היסוד של כיבוד אב ואם הוא הכרת הטוב, ולפי"ז אדם שגדל בבית שאביו היכה אותו, השפיל אותו ועשה בו את כל המעשים שלא ייעשו, האם אדם כזה צריך שיהיה לו הכרת הטוב לאביו או לא? - התשובה היא, זה באמת מצב מורכב, מצד אחד בוודאי שיש לו טענות על מה שאביו עשה לו שלא כדין, אבל מצד שני בוודאי יש לו הכרת הטוב. - וזה מבט שצריך לקלוט - ואפשר לתת דוגמאות מכל דבר בבריאה כי הרי בהכל מונח תפיסה של ערב-רב.

וכמובן, אין הכוונה שכשיש הכרת הטוב לאדם מהערב-רב, זה סיבה שהוא "נדבק בו", כי בזה הרי הוא נדבק לערב-רב, אלא הכרת הטוב כמו שהוגדר רבות במקומות אחרים, עניינה היא להכיר את הדבר כמות שהוא, ומכאן הוא מכיר את חלקי הטוב שבו, זה הגדר של הכרת הטוב, - אלא שבאופן שלאחר ההכרה בטוב, זהו טוב שראוי להידבק בו, הוא נדבק בו בבחינת "האומר לדבק טוב", אבל אם זהו ערב-רב, הוא לא נדבק בו, ולכל היותר מדין ההכרת הטוב הוא נותן לו שפע בבחינת "שדי בתר כתפוחי" בבחינת אחוריים, ובאופן הזה הוא מחזיר לו טובה, אבל לא באופן של "אומר לדבק טוב" כי כאן זה לא טוב אלא 'ערב-רב' שהוא רע.

והרי שעל השאלה האם על החלקים של הטוב שנמצא בתוכו צריך הכרת הטוב, התשובה הברורה צריכה להיות - כן.

ועל השאלה האם למעשה להתחבר איתם, כשהשאלה היא ביחס לכלל מציאות ההנהגה כרבים, התשובה הברורה היא - לא. וכשהשאלה היא ביחס לכל יחיד ויחיד, האם לעזור לכל יחיד ויחיד שעזר לו אפילו אם הוא עשה לו רע יותר ממה שהוא עשה לו טוב, התשובה היא כן.

צריך להבין שהדברים הללו כל כך עדינים וכל כך מורכבים שזה גורם לידי כך - או שבני אדם הולכים לקצה אחד ופורשים כלל מענין של הכרת הטוב, ובהכל הם 'נגד', או שרחמנא ליצלן אנשים הולכים לצד השני ומתחברים, אבל המבט האמיתי הוא שצריך הבנה מורכבת שזה בחינת 'מעשה מרכבה' שהאדם תופס כל דבר בכל מרכיביו שזה הבנה מאד מאד עדינה.

וכמו שאומרת הגמ' הידועה בבבא בתרא 'אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר', כך גם בכל הדברים האלה, מצד אחד צריך להבין את האמת, אלא שהבעיה שלרוב הבני אדם אין את ה'אוזן מלין תבחן' לקלוט את המורכבות, וגם לאחר שהם יראו את הדברים הללו שנתבארו, הם עדיין יסיקו מהם מסקנא לצד אחד - או שהם יפלו לצד הזה או שהם יפלו לצד השני - העדינות של הדברים היא מופלגת מאד והיא באמת לא שייכת לרוב בני האדם שאין להם את העדינות לקלוט את המורכבות, לא בשכל וכמובן לא בתפיסת הלב, וכמובן גם לא איך להוציא את זה לפועל בהנהגה באופן מעשי, אבל זוהי האמת כמות שהיא.

(מתוך שיעור בלכניפדיה עבודת ה' - בחור)

[להרחבת הנושא מומלץ לעיין בשיעור 'בלבבפדיה עבודת השם – בחור'. בו מוסבר בהרחבה, שבכל מלחמה – שיסודה מסר"נ מתגלה הג' עבירות החמורות שדינם ב'יהרג ואל יעבור'. ועל כל אחד בעידנא דמלחמה לבדוק את עצמו בעמקי נפשו איפוא וכיצד אותם עבירות מתגלות, ושם עליו ללחום את מלחמת ה' צבקות!]

ניצחון במלחמה בדרך טבע ובדרך נס

נאמר בפסוק (תחילת פרשת כי תצא)

פִּי־תִצָּא לְמִלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִתְּנָו ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשִׁבִּיתָ שְׁבִיָּו:

ויש לעמוד על כמה דיוקים העולים מתוך דברי הפסוק;

- א. פתח בלשון יחיד 'פִּי־תִצָּא', שמשמע שמדובר במלחמה שהיחיד נלחם בה.
- ב. כתוב 'וְנִתְּנָו' לשון יחיד, אחר שנכתב אֹיְבֶיךָ – לשון רבים.
- ג. אומרו וְשִׁבִּיתָ שְׁבִיָּו ולא נאמר בלשון רבים וְשִׁבִּיתָ אותם.

פִּי־תִצָּא לְמִלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ – הוא היצה"ר

וביאר רבותינו (האלישיך שם) שעל אף שפשוטו של מקרא מדובר על מלחמה כפשוטו, בא הפסוק ומרמז לנו 'שלא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר ק"ב – שעמו המלחמה השורשית והפנימית, אצל כל יחיד ויחיד לפום דרגה דיליה.

ונבאר בהרחבה, עניין המלחמה החיצונית (טבעית) והמלחמה הפנימית (בדרך נס – וְנִתְּנָו ה' אֱלֹהֶיךָ).

הנה נודע מאוד, שיש מלחמה עם אויב חיצוני, כגון עמלק, ו' עמים וכן כל הצר אתכם. ויש מלחמה פנימית עם האויב הפנימי – הוא היצה"ר. וכלשון הידוע של החובות הלבבות (שער יחוד המעשה, פ"ה) וז"ל ובן אדם, ראוי לך לדעת, כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך בכוחות נפשך והמעורב במזג רוחך, והמשתתף עמך בהנהגת חושיך הגופניים והרוחניים, המושל בסודות נפשך וצפון חובך, בעל עצתך בכל תנועותיך הנראות והנסתרות, שתהיינה ברצונך, האורב לעתות פשיעתך, ואתה ישן לו והוא ער לך, ואתה מתעלם ממנו והוא אינו מת-

ק"ב עין בדברי הגמ' סנהדרין (פס:) שהמשילה את ניסיות אברהם אבינו למלחמות. וכתב שם המהרש"א וז"ל ענין המלחמה בנמשל הוא קטרוגו של שטן, והוא השטן הוא היצה"ר, והגבור הוא אברהם שכבש את יצרו ונצחו כמה שאמר איזה גבור הכובש כו' עכ"ל.

עלם ממך, לבש לך בגדי הידידות ועדה עדי האהבה לך, ונכנס בכלל נאמניך ואנשי עזתך וסגולת אוהביך, רץ אל רצונך בנראה מרמיזותיו וקריצותיו, והוא מורה אותך בחציו הממיתים לשרשך מארץ חיים וכו' ואמרו על חסיד, שפגע אנשי שבים ממלחמת אויבים, ושללו שלל אחר מלחמה חזקה, אמר להם: שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל, התעתדו למלחמה הגדולה. אמרו לו: ומה היא המלחמה הגדולה? אמר להם: מלחמת היצר וחייליו, עכ"ל ועיי"ש בהרחבה.

ניצחון המלחמה החיצונית תלויה במלחמה הפנימית

יש לדעת יתר על כן שגם ניצחון במלחמה ה'חיצונית' תלויה ועומדת בניצחון המלחמה ה'פנימית'. וכן מצינו שטעו בכך המעפילים, בחושבם שניצחון במלחמה חיצונית תלויה בכוחם הטבעי לבד.

וכך נאמר בפוסק (דברים א, מא - מב) וַתַּעֲנֶנּוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ חֲטֵאוֹנוֹ לֹה' אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחֲמֵנוּ כָּכָל אֲשֶׁר-צִוֵּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וַתַּחֲגֹרוּ אִישׁ אֶת-כְּלֵי מִלְחָמָתוֹ וַתַּהַיְנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה: וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵינוּ אֲמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא-תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקֶרְבְּכֶם וְלֹא תִגָּפּוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:

וביאר המלבי"ם (שם) וז"ל היו עדיין בטעותם שמלחמה זו תהיה מלחמה טבעית ושחטאו (כך סברו, שזה חטאם) במה שהאמינו למרגלים פִּי-עֹז הָעָם ולא שמעו לדברי כלב שאמר עֲלֶה נַעֲלֶה וְיִרְשְׁנוּ אֹתָהּ ר"ל שכח ישראל מספיק לנצח את הכנעני גם מצד הטבע ועז"א אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחֲמֵנוּ כי ננצח אותם בדרך מלחמה בכחנו: וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵינוּ, אז אמר ה' והודיעם שבדרך מלחמה א"א שניצחו, רק אם ה' בקרבם ינצחו בדרך נס וכמ"ש (לקמן פרק ט') שָׁמַע יִשְׂרָאֵל אֹתָהּ עֶבֶר הַיּוֹם אֶת-הַיְרֵדָן לְבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹלִים גְּדֻלִּים וְעֶצְמִים מִמֶּנָּה וְגו' עַם גְּדוֹל וְרַב וְגו' וַיִּדְעַת הַיּוֹם כִּי ה' אֱלֹהֵיהֶם הוּא הָעֶבֶר לִפְנֵיהֶם אֲשֶׁר אָכְלָה הוּא יִשְׁמִידֵם וְגו' אבל עתה שאינני בקרבם לא תעלו אל ההר ואף לא תלחמו עכ"ל.

ועתה גם יובן מה שדויק מהפסוק דלעיל, שנאמר 'וַיִּתְּנוּ' לשון יחיד, אחר שנכתב אֵיבִיךָ - לשון רבים. שכאשר מנצחים את האויב, משתלשל הניצחון גם לכל אֵיבִיךָ החיצונים^{ק"ג}.

^{ק"ג} ועין בכלי יקר (דברים כא, י) וז"ל כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל-אֵיבִיךָ וְגו'. אויביך ביו"ד לשון רבים ואחר כך אמר וַיִּתְּנוּ, והוא ליה לומר -ונתנם. על אויביך, כנגד אויביך הוה ליה לומר. ובילקוט (רמז תתקכד) מסיק בשם הספרי וזה לשונו על אויביך כנגד אויביך ונתנו ה' אלהיך בידך אם עשית כל האמור בענין סוף שה' אלהיך נתנו בידך. ונראה שקשה לבעל מדרש זה וַיִּתְּנוּ ונתנם הוה ליה לומר, אלא ודאי שמדבר באויב אחד פרטי שהיה בכלל אויביך הרבים שהזכיר כבר, ומי הוא זה ואיזה הוא, אין זה כי אם צר ואויב פנימי והוא שטן הוא יצר הרע המקטרג ביותר בשעת הסכנה במלחמה, עיי"ש.

הִירָא וְרַךְ הַלֵּב – מתירא מעבירות שבידו

ועוד מצאנו שמעיקרי התנאים להיות ראוי לצאת ללחום ב'מלחמה החיצונית (טבעית)' הוא כדרשת חז"ל (ילקוט שמעוני שופטים רמז תתקכג) על הפסוק (דברים כ, ח) מִי־הָאִישׁ הִירָא וְרַךְ הַלֵּב יֵלֶךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ. רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב שהוא מתירא מעבירות שבידו. וסיבת הדבר, שהרי כל הכח ללחום בחוץ הוא רק מכח המלחמה הפנימית, והנצחון בה נובע מכח הנצחון הפנימי. וכעת שעבירות בידו ולא ניצח במלחמה הפנימית, כיצד יהיה לו את הכח ללחום במלחמה החיצונית ולנצח?

וְנִתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ – הקדוש ברוך הוא שעוזר לו

השתא שהתבאר מהיכן שורש כח הניצחון למלחמה החיצונית (טבעית), הלא היא המלחמה הפנימית, נתבון ונבין מהיכן שורש הניצחון של המלחמה הפנימית. ועל כך אמרו חז"ל (סוכה נב:): אמר רבי שמעון בן לקיש: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לו, לב) צוּפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמִבְקֵשׁ לְהַמִּיתוֹ, ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו – אינו יכול לו, שנאמר (שם, לג) ה' לֹא־יַעֲזֹבֵנוּ בְּיָדוֹ וְלֹא יִרְשָׁעֵנוּ בְּהַשְׁפָּטוֹ, עכ"ל. ובלשון הפסוק (דלעיל) וְנִתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשִׁבִּיתָ שָׁבִי. שָׁבִי דייקא בשלון יחיד, דהוא הוא היצה"ר, שממנו כוחם של האויבים החיצונים ללחום עם ישראל היל"ת!

שורש כל הניצחונות במלחמה שלא תהיה – דרך נס

נמצאנו למדים, שבמלחמה זו – הפנימית – אינו מנצח בדרך טבע אלא בדרך נ – הקב"ה עוזר לו. ומכך כך אף במלחמה החיצונית הבאה מכח המלחמה הפנימית, הנצחון בה משורשת בדרך נס, והבן.

ובלשון אחרת והיינו הך, פנימיות כל המלחמות בשורשם הוא – הבורא יתברך שנלחם לגלות יחודו יתברך^{קיד}. ולכן כל שאר המלחמות שהם רק הענפים, מוכרח שכח הניצחון בהם יגיע מנקודת השורש – 'אין עוד מלבד'קט'.

רוך לבב וגבורה במִלְחָמָה – שלווה נפשית

קיד ועין מבט הפנימי 002 בהרחבה.

קטו ומן הראוי להביא, דברי דוד מלכא משיחא בתהלים (כ, ח) "אֱלֹהִים בָּרַכְבּ וְאֱלֹהִים בְּסוּסִים וְאֶנְחֲנוּ בְּשִׁמְהָ אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר". וכתב הרד"ק (שם) וז"ל אֱלֹהִים בָּרַכְבּ וְאֱלֹהִים בְּסוּסִים, האויבים באים עלינו ברכב ובסוסים, והיו בוטחים בהם (דרך טבע), כמו שנאמר (ישעיה לא, א): ויבטחו על רכב כי רב. בְּשִׁמְהָ אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר, כשנזכיר שמו ונקראהו אנחנו ננצח, ואנחנו ברגל ננצח הרכב והסוסים (דרך נס), עכ"ל. ונאמר בפסוק שאחריו (ט) הִמָּה כָּרְעוּ וְנָפְלוּ וְאֶנְחֲנוּ קָמְנוּ וְנִתְעוֹדַד!

כאשר עם ישראל קרבים למלחמה ועומדים סמוך לספר, ניגש הכהן משוח מלחמה, ומדבר דברים קשים אל העם;

וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קָרְבִּים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אֲבִיכֶם אֶל־יָרֵךְ לְבַבְכֶּם אֶל־תִּירָאוֹ וְאֶל־תַּחֲפֹנוּ וְאֶל־תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם: כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֲבִיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: (דברים כ, ג - ד) קטז

אין כלל ממה לירא - כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם

ודרשו חכמינו בתלמוד (סוטה מב.) דבר דבר על אופניו, שהכהן אומר ארבע דברים כנגד ארבע דברים שהאויבים עושים וז"ל אֶל־יָרֵךְ לְבַבְכֶּם - מפני צהלת סוסים וציחצוח חרבות, אֶל־תִּירָאוֹ - מפני הגפת תריסין ושפעת הקלגסין (רשיי-חיילות), אֶל־תַּחֲפֹנוּ - מקול קרנות, אֶל־תַּעֲרָצוּ - מפני קול צווחות. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם - הם באין בנצחוננו של בשר ודם ואתם באים בנצחוננו של מקום. פלשתים באו בנצחוננו של גלית, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו, בני עמון באו בנצחוננו של שובך, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו, ואתם אי אתם כן, כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם וגו' - זה מחנה הארון, עכ"ל. כלומר הכהן מזהיר את עם ישראל לא לפחד ולא לירא מכל מיני טכסיסי מלחמה שהאויב עושה, אלא להשים ביטחונם בה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם. קיז

למלחמה על־אֲבִיכֶם - מתוך גבורה שקולה וראויה

אולם האברבנאל (שם) ביאר שהכהן בא להזהיר על 'הקצות', כלומר להילחם בגבורה הראויה ובאופן הראוי בלי פחד, יראה, ולא מתוך פזיזות, וז"ל הזהירים "אֶל־יָרֵךְ לְבַבְכֶּם", וענינו אצלי שהחוטא במלחמה, יהיה חטאו אם בקצה ההסתכנות

קטז [היות שאנו סמוך ונראה ליום הדין הבא עלינו, נעתיק את פירוש ה'אוהב ישראל' על הפסוק וז"ל ונגש הכהן גו' אַתֶּם קָרְבִּים הַיּוֹם, היינו בראש השנה. על־אֲבִיכֶם הוא מלחמת היצר הרע להכניעו ולעשות תשובה על כל החטאים והעונות. ולזה הזהיר לנו תורתנו הקדושה אֶל־יָרֵךְ לְבַבְכֶּם, היינו שלא תעציבו ולא תדאיבו שני היצרים שבלבכם היצר טוב והיצר הרע במה שלא תעשו תשובה רק מיראה ויבוא מזה מורך ותוגה לשני יצריכם וכנ"ל (בדבריו), רק תראו לעשות תשובה מאהבת ה' יתברך ואז יהיה היצר טוב שמח בשלימות. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם. תיבת כִּי יפורש בכאן בלשון אלא, היינו לעשות תשובה רק מאהבה לה'. אשר הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם בכל עת ועושה לכם נסים ונפלאות עד אין מספר להלחם עם אויבים, עכ"ל עיי"ש.]

קיז ובירושלמי (סוטה פ"ח ה"ג) דרשו את הפסוקים בתהלים (יח, יג - טו) מִפְּנֵה נִגְדוּ עֲבָרֵי עֲבָרֵי בְרִד וְגַחֲלֵי־אֵשׁ: וַיִּרְעֶם בְּשָׁמַיִם ה' וַעֲלִיּוֹן יִתֵּן קֶלֶף בְּרִד וְגַחֲלֵי־אֵשׁ: וַיִּשְׁלַח חֲצִיּוֹ וַיִּפְצֹם וּבָרָקִים רַב וַיִּהְיֶם: שִׁכְנַגְד מֶה שֶׁהָאוֹיְבִים עוֹשִׂים יֵשׁ לְהַקְבִּיָּה לְעוֹמָתָם. וז"ל, כנגד טומאות שלהן, עָבְרוּ כנגד הכִּיתִי שלהן, בְּרִד כנגד בליצטרי שלהן. וְגַחֲלֵי כנגד טרמנטן שלהן, אֵשׁ כנגד הנפט שלהן. וַיִּרְעֶם משמים כנגד הפלפדים שלהן. וַעֲלִיּוֹן יִתֵּן קֶלֶף כנגד קול הקרנות שלהן. וַיִּשְׁלַח חֲצִיּוֹ כנגד החיצים שלהן. וַיִּפְצֹם מלמד שהיו מפזרין אותן. אמר רבי בא בר כהנא מלמד שהיו עשויין תיבות תיבות והיו החיצים מפזרין אותן. והברקים מכניסין אותן. בָּרָקִים כנגד החרבות שלהן. וַיִּהְיֶם הממם ועירבבם והפיל סגנם שלהם. רבי אומר אין לשון הזה וַיִּהְיֶם אלא לשון מגיפה כמה דאת אמר (דברים, ז כג) וַיִּהְיֶם מְהוֹמָה גְדֹלָה עַד הַשָּׁמַיִם:

ואם בקצה הפחד ומורך הלבב, לפי שפעמים רבות יכשלו האנשים במלחמות להסתכנותם ולעברם החק הראוי מהגבורה יותר מדאי, ופעמי' לרוב הפחד ורכות הלבב. ולזה הזהירם ואמר על ב' הקצות שהם רעים בעצמם כי הראוי הוא הגבורה שהוא האמצעי. אמר על קצה הפחד אֶל־יִרְךָ לְבַבְכֶם אֶל־תִּירָאוּ לפי שרכות הלב באדם הוא שלא יוכל בטבעו לראות מכת חרב ושפיכת דם ויתעלף בראותו זה. והיראה היא הפחד מהמות. הנה על שני אלה אמר (א) אֶל־יִרְךָ לְבַבְכֶם (ב) אֶל־תִּירָאוּ וגומר. וכנגד קצה ההסתכנות אמר אֶל־תִּחַפְּזוּ וְאֶל־תַּעֲרָצוּ. רוצה לומר, אל תמהרו בעניני המלחמה יותר מהראוי. כי המהירות הרב במלחמות פעמים רבות תביא סכנה עצומה. וגם כן וְאֶל־תַּעֲרָצוּ כלומר לא תעשו עצמכם חזקים עריצים ותקיפים במלחמות יותר מהראוי. כי הקצוות בכל הדברים מזיקי'. וקצה ההסתכנות הוא רע כקצה הפחד ומורך לבב, עכ"ל עיי"ש. ק"ה

ק"ה ועין בתולדות יצחק (שם) וז"ל ונראה לומר אל ירך להכות לאחריהם, אלא הכו בהם בלא רכות הלבב ובלא רחמנות, אל תיראו משיכו בכם, ולפי שאומר במקומו שהלוחם אין ראוי לו שיריב בתחלה בחפזון אלא במתון, ואחר יגדל ואחר כך עוד בחזקה מאד, לזה אמר אל תחפזו, ולפי שאומר שם גם כן שאין ראוי ללוחם שיהיה תכליתו להרוג אלא שיעשה מלחמה מפני מעלת הגבורה, ולנו עדת ישראל צריך שנלחם מפני מצות [להלן פסוק טז] לא תחיה כל נשמה או לבטל ע"ז מהם, לזה אמר וְאֶל־תַּעֲרָצוּ ויהיה מלשון רשע עריץ, ואמר לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם, לומר שמי שימות במלחמה תהיה נפשו נושעת מדינה של גהינם וכן דרך אומות העולם לומר במלחמותיהם, עכ"ל וע"ע בשם משמואל (שם) וז"ל נראה כי מלבד שצורך מצוה זו מובן בפשיטות, שחיווק הלב למל' חמה הוא צורך גדול, עוד יש בזה ענין פנימי. ויתבאר עפ"י מאמר כ"ק הרבי ר' בונם זצלה"ה מפרשיסחא בפסוק (משלי יט, כא) רְבוֹת מַחְשְׁבוֹת בְּלִב־אִישׁ וְעֵצָה ה' הִיא תְקוּם, שבפשיטות אינה מובנת הרבותא שעצת ה' היא תקום נגד מחשבות בו"ד, אלא הפירוש הוא שמחשבות בו"ד נגד רצון השי"ת הן עצמן סיבה ומוליכין אל המטרה שעצת השי"ת היא תקום. דהנה פעולות האומות בארבעה דברים אלה שעושים הם להבהיל ולבלבל את דעת שכנגדם, וסילוק הדעת הוא סילוק הכח הן בגשמיות הן ברוחניות כאמרם ז"ל במדרש (במדבר פ"ט ג') דעה חסרת מה קנית, וזהו שעושים ארבעה דברים הללו כדי שיחפזו אלו שכנגדם, ולשון חפזון הוא מהירות היפוך ישוב הדעת. ולעומת זה דיבר הכהן אליהם ארבע אזהרות אלו שהביאו אימץ הלב בקרבם שלא יתבהלו ולא תתבלבל דעתם, וכ"ו. אבל עוד היתה בזה כוונה יותר פנימית, דהנה ידועים דברי זזה"ק שממה שהאדם בורח מחיצוניות בא לעומתו בקדושה, ועל כן כשהאומות היו מתאמצים לסלק מהם בחי' הדעת, וישראל אזור חיל בסיוע דברי הכהן וסילוקו מעליהם כל מחשבות המבלבלות והמבהילות זכו לעומתן לבחי' הדעת השלימה, וכ"ו. והנה ידוע שדעת היא המבדלת בין דבר לדבר וכמ"ש (משלי ג, כ) בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמָתוֹ נִבְקְעוּ וְאָמְרוּ ז"ל (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב) אם אין דעת הבדלה מנין, וע"כ בהופיע דעת עליון שוב אין מקום לקטרוג שרי האומות. אך ידוע שמדות העלינויות מתעוררין ועושין פעולתן למעלה על ידי עשיית ישראל דוגמתן למטה, וע"כ כשישראל זוכין לבחי' הדעת למטה ע"י מה שמתחזקים שלא להתבהל ושלא להתבלבל מחמת ארבעה הדברים הנ"ל שעושים אומה"ע כנ"ל עיי"ז מתעוררת מדת הדעת העליונה ונתגלה ההבדל שבין ישראל לאומות, וממילא נסתלק קטרוג שרי האומות למעלה, והאומות נופלות במלחמה למטה:

והנה הגורם והסיבה לכל זה הם ארבעה הדברים שעושים האומות, להפחיד ולהבהיל ולבלבל את ישראל, ולולא זה לא היו ישראל זוכין כל כך לבוא לבחי' ישוב הדעת לעורר את מדת דעת העליונה, והי' עכ"פ מקום לקטרוגים, וכמאה"כ לפי הפירוש הנ"ל רְבוֹת מַחְשְׁבוֹת בְּלִב־אִישׁ וְעֵצָה

ואמר אלהם שמע ישראל - להיכנע לא-ל היחיד

וכיצד ניתן להגיע למדרגת 'שלוות הנפש' בשעת מלחמה, דהרי אין לך שעה שבו ה'פחד' שורה יותר מאשר 'עידנא דקרבא' שהאדם נאבק על חייו.

ומשום כך פתח הכהן את דבריו ב"שמע ישראל" קיט, כמו שביאר הרש"ר הירש (שם פסוק ג') וז"ל, כל יהודי אומר "שמע ישראל" בכל יום תמיד, ערב ובוקר, ובמלים אלה הוא מעורר את נפשו להיכנע לא-ל היחיד על כל המסקנות הנובעות מכך; ואותה מחשבה ואותה כניעה תבטל בשעת הקרב את החשיבות של כל גדולה וגבורה אחרת. היא תחדיר באדם את התודעה שהוא עושה את רצונו של ה' ויכול להיות בטוח בעזרתו, וכך מתמלא לב האדם כח ואומץ, שלווה וגבורה.

ארבע האזהרות האמורות כאן - אֶל־יִרְךָ לְבַבְכֶם וגו' - נתבארו כך במסכת סוטה (שם), הן מזהירות את הלוחמים שלא יושפעו על ידי רעש המלחמה ושאון האויבים הבאים להפחיד ולהמם, אלא יכוונו את לבם לה' וכך ישמרו על קור רוח ושלווה נפשית מול סערת הקרב, עכ"ל.קכ

אתם קרבים היום למלחמה על-אִיְבֵיכֶם - ידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה

ובלשונו הזהב של הרמב"ם בהלכות מלכים (ו, טו) וז"ל מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב (דברים כ, ח) כמשמעו, שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מְקוֹה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה (ירמיהו יד, ח) וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל

ה' היא תקום, היינו שאותן מחשבות עצמן שכלב איש הן הגורמין ומסבבין שעצת ה' היא תקום, עכ"ל עיי"ש.

[והזמן גרמא להביא את המשך דבריו (שם) וז"ל ונראה שדוגמתו הוא ענין אלול לפני ר"ה, שבר"ה שרי האומות באין ומקטרגים כבמדרש, ונוזקקים להתעוררות מדת דעת העליזונה ע"י ישוב הדעת של ישראל למטה, וזהו ענין התקיעות כמ"ש (תהלים פ"ט ט"ז) אשרי העם יודעי תרועה תוקעי לא נאמר אלא יודעי, היינו התישבות הדעת, בזה מעוררין את מדת דעת העליזונה ומסתלק הקטרוג. וזהו ענין חודש אלול ותקיעותיו להכין לבבם בהתישבות הדעת לסלק כל טירוד ובלבול הדעת ולהרגיל א"ע לכוון בתפילה, וכעין שכתוב והי' כקרבתכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם, וברש"י סמוך לספר טרם נגשו לשדה המלחמה, וכדוגמתו ר"ה הוא המלחמה עם שרי האומות, שבאין ומקטרגין ואלול הוא סמוך לספר קיט ועין תולדות יעקב יוסף (פרשת שופטים) וז"ל ודבר אל העם שמע ישראל, כי יחוד קריאת שמע הוא סוד ד' אותיות הוי' כנודע, וזכות זה גם שאתם קריבים היום למלחמה אל ירך לבבכם אל תניאראו ואל תחפזו ואל תערצו, זכר ד' סוגים, וכפירוש רש"י יעו"ש, והוא ד' בחינות שיש בשם בן ד' אותיות, וכאשר נבאר. וז"ש כי ה' ההולך עמכם להלחם לכם וגו', כי שם הוי' ההולך עמו תמיד לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד כשהוא צדיק, הוא ילחם לכם להושיע אתכם, עיי"ש.

קכ ועין ברמב"ן (דברים שם) שביאר את הזהרת הכהן על 'גבורה טבעית' וז"ל יזהירם שלא ירך לבבם ולא ייראו מן האויבים, ויאמר שלא יבטחו בזה בגבורתם לחשוב בלבם גבורים אנחנו ואנשי חיל למלחמה, רק שישבו לבם אל השם ויבטחו בישועתו ויחשבו כי לא בגבורת הסוס יחפץ ולא בשוקי האיש ירצה כי רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו. (ועיין בהרחבה המבט הפנימי 012)

לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אֱלֹהֵיךָ לְבַבְכֶם אֶל־תִּירָאוּ וְאֶל־תַּחֲפֹזוּ וְאֶל־תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר (דברים שם) וְלֹא יִמָּס אֶת־לֵבָב אָחִיו כְּלָבָבוֹ, והרי מפורש בקבלה (ב"ב כא:): ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר (שמואל א, כה, כח – כט) כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה ה' לְאֹדְנֵי בֵּית נְאֻמָּן כִּי־מִלְחָמוֹת ה' אֲדֹנֵי נִלְחָם וְרָעָה לֹא־תִמָּצֵא בָּךְ וְגו' וְהִיתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנֵי צְרוּרָה בְּצִרּוֹר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, עכ"ל.

שלום בשעת מלחמה

במבט הפנימי לעיל (006) הוסבר בהרחבה שפנימיות ותכלית המלחמות מימות עולם הוא –ה'שלום'. בפרט במלחמה האחרונה שבו יבוא משיח צדקינו בסופה, ויפרוס 'סוכת שלום עלינו'. ומשום כך 'פותחים בשלום'.

במבט הפנימי שלפנינו נבאר שגם במהלך המלחמה עצמה נדרש לכלול בתוכה את מידת השלום^{קכא}.

וּקְרֵאתָ אֱלֹהֶיךָ לְשָׁלוֹם – אֵין פּוֹתַח אֵלָא בְּשָׁלוֹם

כתוב בספר דברים (כ, י – יב)

כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וּקְרֵאתָ אֱלֹהֶיךָ לְשָׁלוֹם: וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּךָ וּפִתַּחְתָּ לָּךְ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָּהּ יִהְיוּ לָךְ לְמָס וְעִבְדוּךָ: וְאִם־לֹא תִשְׁלַם עִמָּךְ וְעָשִׂיתָ עִמָּךְ מִלְחָמָה וְצָרָתָ עָלֶיהָ:

בפשטות נראה שהפסוק מדבר על השלום שקודם למלחמה – וּקְרֵאתָ אֱלֹהֶיךָ לְשָׁלוֹם, והקריאה לשלום באה על מנת למנוע מלחמה^{קכב}. וכן לכאורה נראה מדבריו של ר' יוסי הגלילי שאמר (מסכת דרך ארץ פרק שלום הלכה יד) וז"ל גדול הוא השלום, שבשעת מלחמה אין פותח אלא בשלום שנאמר כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וּקְרֵאתָ אֱלֹהֶיךָ לְשָׁלוֹם, עכ"ל.

שָׁלוֹם – בנתיבות המלחה

קכא עין גור אריה (דברים כ, י).

קכב כדברי הרמב"ם הידועים (מלכים פ"ו ה"א) וז"ל, אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, עכ"ל.

אולם מצאנו בחז"ל, שאף בשעת המלחמה עצמה נצרך השלום, כמובא בספרי (דב-רים פרשת שופטים פיסקא קצט) וז"ל וְקָרָאתָ אֵלֶיָּהּ לְשָׁלוֹם, גדול שלום שאפילו מתים צריכים שלום, גדול שלום שאפילו במלחמתם של ישראל צריכים שלום, עכ"ל. וניתן לדייק מדברי הספרי, שלא נאמר גדול השלום ש'קודם המלחמה', אלא דייקא בחרו חכמינו לומר; גדול השלום 'במלחמתם', דהיינו שבמהלך המלחמה עצמה - גדול הוא מעלת השלום ודו"ק.

וכן מצאנו עוד בדברי המדרש (תנחומא פרשת צו סימן ה) וז"ל כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיָּהּ לְשָׁלוֹם (דברים כ י), לִכְךָ דִּרְכֶּיהָ דְרִכֵּי־נֶגַע וְכָל־נְתִיבֶיהָ שָׁלוֹם (משלי ג יז), עכ"ל. כלומר שמילת 'כל' בא לרבות, שגם בנתיבות המלחמה צריך שהיו בהם - שלום.

שְׁלוֹם - ולכן אין להרעיבה, להצמיאה, ולהמיתה מיתת תחלואים
והיות שנדרש בשעת המלחמה מידת השלום, מתרבים דינים שונים באופני הלחימה. כמ"ש במדרש תנאים (דברים פרק כ) וז"ל לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ ולא להרעיבה ולא להצמיאה ולא להמיתה מיתת תחלואים, עכ"ל.

וְעַת שְׁלוֹם - בכל העתים
זוג אחד מהכח' עיתים ששלמה המלך מונה בקהלת (קהלת ג, ח) הוא - עַת מִלְחָמָה וְעַת שְׁלוֹם. והרחיבו חז"ל (קהלת רבה פרשה ג) להסביר וז"ל עַת מִלְחָמָה בשעת מלחמה וְעַת שְׁלוֹם בשלום, עכ"ל. והרי שלא אמרו עת שלום בשעת שלום, כדוגמת בן זוגו - עת מלחמה 'בשעת' מלחמה, אלא אמרו וְעַת שְׁלוֹם - בשלום. והטעם לכך הוא, היות ששלום נצרך בכל העתים, לרבות בעת מלחמה. וכן כתב להדיה הצרור המור (פרשת נשא) וז"ל אמר עַת מִלְחָמָה וְעַת שְׁלוֹם. ר"ל שיעשה שלום לנו עם כל העתים, עכ"ל.

וְעַת שְׁלוֹם - השכינה הקדושה, והיא תנצח את ה'עת מִלְחָמָה'
ובעומק יותר, ביאר הרמח"ל (מאמר הגאולה ד"ה וענה) את פנימיות ה'עת מִלְחָמָה וְעַת שְׁלוֹם', וז"ל במקום שנמצא השלום הנה בצד הקדושה^{קכג}, נמצאת כנגדה המלחמה בצד הטומאה, ועל זה הסוד נאמר עַת מִלְחָמָה וְעַת שְׁלוֹם, כי לילית היא 'עת מלחמה' והשכינה הקדושה היא 'עת שלום' עכ"ל.

ותן דעתך, שמחד ב'עַת מִלְחָמָה', העת שייך לטומאה. ומשום כך אנו מנסים להחליש את הטומאה והאיסורים הנובעים ממנו. על ידי שמתירים את

^{קכג} ועין ויקרא רבה (פרשת צו) וז"ל ר' מני דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול שלום שכל הברכות וטובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל חותמין בשלום בק"ש פורס סוכת שלום בתפלה עושה שלום בברכת כהנים (במדבר ו) וישם לך שלום, עכ"ל.

האיסורים, כגון אשת יפת תואר שהותרה, וכן הותר להם במלחמה קבד לאכול קדלי (כתלי) דחזירא (חולין, יז.) קבד.

אולם מאידך העבודה היא לגלות את הקדושה הטמונה בתוך המלחמה עצמה. ולכן נצרך שלום במהלך המלחמה עצמה. והסבר העניין הוא, שהרי בשלום נמצאת השכינה הקדושה (כדברי הרמח"ל לעיל), וכאשר מגלים את מידת השלום במלחמה מתעוררת השכינה הקדושה במלחמה, והיא היא גופא מכניעה ומנצחת את מלחמה.

עת שלום בעת מלחמה – סוד כללות ההפכים

וכנודע שורש הכל ותכלית הכל היא כללות ההפכים, שהוא סוד עץ החיים. כמ"ש הרמח"ל (אדיר במרום, מאמר רישא וסיפא ד"ה ובתוך הגן) וז"ל, שהוא (עץ חיים) כללות כל ההפך עכ"ל. וזהו סוד השלום בשעת מלחמה, לכלול ההפכים קבד. ועי"ז המלחמה נכללת בשלום, היפך עץ הדעת, שיש בו טוב ורע נפרדים, מלחמה נפרדת מן השלום. וזו סוד הקדושה קבד.

מִלְחָמָה – השחתה

מִלְחָמָה – מלשון 'מלח'

כתוב (דברים כ, יט) כִּי־תִצּוֹר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָהּ לְנִדָּח עָלֶיהָ גְרוֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאַתָּה לֹא תִכָּרֵת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשִּׁדָּה לְכָא מִפְּנֵיךָ בְּמִצּוֹר:

והנה כל מלחמה יש בתוכה כח 'השחתה', וע"ש כן בעומק נקראת מלחמה מלשון – 'מלח'.

קבד אולם עין ברמב"ם הלכות מלכים (פ"ח, ה"א), וע"ע ברמב"ן (דברים ו, יז). ולביאור מחלוקתם עין בחת"ס (חולין שם) ואכמ"ל.

קבד עין שם משמואל (פרשת מצורע) וז"ל הא דהתורה התיירה ע"י כיבוש אפילו כתלי דחזירי יש לומר דאפי" בכתלי דחזירי יש נמי חלקי היתר שנתערבו, אבל חלקי האיסור רבין עליהם ואסירי, אך ע"י כיבוש שחלקי הסט"א שבהם נעשים כבושים תחת יד ישראל, שוב מתגברין חלקי הטהרה שהיו בהן שהיו עד הנה כבושין תחת חלקי הסט"א שהיו מתגברין עליהם מחמת רובן, ויקץ כישן ומצא מין את מינו וניער, ומעתה חלקי הטהרה גוברין על חלקי הטומאה ומותרין, עכ"ל. קבד ועין צרור המור (פרשת אחרי מות) וז"ל יש עתים לטובה ועתים לרעה. עתים לשלום ועתים למלחמה. עתים לאהבה עתים לשנאה. לפי שהיא להט החרב המתהפכת, עכ"ל.

קבד עין שפע טל שער א' פ"ב ד"ה ומה שאמרנו וכו'

וכן פירש הרמב"ן את הפסוק (שמות ל, לה) מַמְלָחָה טְהוֹר קָדֵשׁ, וז"ל; אונקלוס תרגם מערב, ירצה לעשות ממולח נמוח, שיעשה הסמים כולם שחוקים מאד ומעורבים יפה יפה עד שיהיו נמחים ולא יוכר סם מהם, מלשון כִּי־שָׁמִים כְּעָשָׁן נִמְלָחוּ (ישעיה נא ו), וכן ובלוץ מִלָּחִים (ירמיה לח יא), אֶרֶץ פָּרִי לְמַלְחָה (תהלים קז לד), כולם ענין השחתה וכליה.^{קכ}

ע"ש כן המילה 'מלחמה' מורכבת משורשי אותיות 'מלח', שהוא לשון השחתה וכליה.

לֹא־תִשָּׁחֵת אֶת־עֲצָה - שלא תהיה ארץ פרי לְמַלְחָה

ויתר על כן כתב הרד"ק (ספר השורשים אות מ' ערך מלח) וז"ל, כִּי־שָׁמִים כְּעָשָׁן נִמְלָחוּ, ענין השחתה וכליה, וכן ובלוץ מִלָּחִים, בלויין וישנים. ומזה עוד (עומק נוסף במלח - מלחמה) אֶרֶץ מַלְחָה וְלֹא יִשָּׁב (ירמיה יז ו) וּמִשְׁכְּנוֹתַי מַלְחָה (איוב לט, ו) אֶרֶץ פָּרִי לְמַלְחָה (תהלים קז, לד), פירוש, ארץ גזרה ושממה שלא תצמיח, כלומר שגזרה מן היסוד עכ"ל.

ולדברי הרד"ק מבואר הייטב ציווי התורה לֹא־תִשָּׁחֵת אֶת־עֲצָה. שהתורה מצווה את הלוחמים להגביל^{קכט} את כוח ההשחתה המצוי במלחמה. ולכך נאמר לֹא־תִשָּׁחֵת אֶת־עֲצָה^{קל}, שלא יהא מקום המלחמה בבחינת אֶרֶץ פָּרִי לְמַלְחָה (שנגזרה מן היסוד), ודו"ק.^{קלא} והכח המעכב את התפשטות המלחמה שלא יהיה השחתה גמורה - בחינת 'שנגזרה מן היסוד' (כלשונו של הרד"ק), הוא שנהפך סדר צירוף האותיות מ'מלח' מלשון מלחמה (השחתה), ל'חמל' - חמלה. ועוד נהפך סדר צירוף האותיות ל'מחל' - מחילה, בחינת שלום שבתוך המלחמה^{קלב}.

^{קכח} וע"ע בפירש המצודות ציון (ישעיה נא, ו) נִמְלָחוּ - ענין השחתה וכליון כמו ובלוץ מִלָּחִים (ירמיה לח), ועוד בפירושו בירמיהו (לח, יא) מִלָּחִים - ענין השחתה כמו כִּי־שָׁמִים כְּעָשָׁן נִמְלָחוּ (ישעיה נא).

^{קכט} וכן מצאנו שראשית הפסוק כבר רומז בתוכו על 'מידת השלום' המגביל את כח ההשחתה (עין עוד על זה לקמן). כן מובא במדרש תנאים (דברים כ, יט) וז"ל, כִּי־תִצְוֶה אֶל־עֵיר יָמִים רַבִּים לָמָּה נֹאמַר, לפי שהוא אומר כי תקרב אל עיר להלחם עליה, שומע אני כיון שפתח לה יום אחד בשלום יתחיל וילחם בה, ת"ל כִּי־תִצְוֶה אֶל־עֵיר יָמִים רַבִּים, מגיד שהוא תובע שלומה שנים שלשה ימים עד שלא ילחם בה וה"א (ש"ב א א) וישב דוד בצקלג ימים (רבים) [שנים], עכ"ל.

^{קל} ועין ברמב"ן (דברים כ, יט) טעם אחר מדוע אסרה התורה להשחית את עצה, מטעם מידת הבטחון. וז"ל שהזהירה תורה לא תשחית את עצה לכרות אותם דרך השחתה שלא לצורך המצור, כמנהג המחנות. והטעם, כי הנלחמים משחיתים בעיר וסביב הארץ אולי יוכלו לה, כענין שנאמר (מ"ג ג יט) וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתמו, ואתם לא תעשו כן להשחיתה, כי תבטחו בשם שיתן אותה בידכם, עכ"ל.

^{קלא} ועין בעקידת יצחק (במדבר שער פא) וז"ל, ובמדרש (דברים רבות פ' ה') על ותגזר אומר ויקם לך (איוב כ"ב) אמר שזה אחד מהדברים שגזר עליהם משה והסכים על ידו הקדוש ברוך הוא אמר לו שילחם עם סיחון ועוג והוא לא עשה כן אלא וישלח מלאכים ממדבר קדמות דברי שלום לאמר אמר הקדוש ברוך הוא לך אמרתי להלחם עמו ואתה פתחת בשלום חייך שאני מקיים גזירתך כל מלחמה שיהו הולכים לא יהו פותחים אלא בשלום שנ' כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (דברים כ'). והכוונה שזה מה שיתחייב מהדעת השלום האנושי ויסכים עמו הדעת האלהי מהטעמי' שכתבנו אשר שניהם נתבארו בפרשה ההיא כי אם נמצא שצוה לֹא־תִשָּׁחֵת אֶת־עֲצָה לְגִדָּה עָלָיו גִּרְוֹן (שם) כל שכן שראוי לישמר שלא יבאו נזקים והשחתות באנשים בכל מה שאפשר למונעם, עכ"ל.

^{קלב} כמו שנתבאר בארוכה לעיל (המבט הפנימי 1014). וכן עצם יציאתו למלחמה, ואי השתמטות ממנה היא ממידת השלום (ועין אור יחזקאל (חלק 'מידות', מאמר המלכת את חבריך, ד"ה ציור לדבר)).

שָׁחַת ה' אֶת־סֹדֶם אוֹלָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת־אַבְרָהָם
 וְכַח מַלְחָמָה (השחתה) גְּמֹרָה, בְּבַחֲיַנָּת 'שִׁנְגִּזְרָה מִן הַיָּסוּד' נִגְלָתָה בְּסֹדֶם. כְּמִי־שׁ
 שָׁחַת ה' אֶת־סֹדֶם (בראשית יג, י), וּבְפִירוּט יִתֵּר בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּקִים (שם יט, כד – כה)
 וְה' הַמָּטִיר עַל־סֹדֶם וְעַל־עֲמֻרָה גְּפִרִית וְאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן־הַשָּׁמַיִם: וַיִּהְפֹּךְ אֶת־
 הָעָרִים הָאֵל וְאֶת כָּל־הַכֶּכֶר וְאֶת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמְח הָאֲדָמָה: וְנֹאמַר בְּהִפְכֹּת
 סֹדֶם וְצִמְח הָאֲדָמָה דִּיִּיקָא הֵיפֵךְ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָהּ. וְהַטַּעַם שֶׁבְּסֹדֶם נִגְלָה כּוֹחַ
 הַשְׁחָתָה הַגְּמֹרָה, הִיּוֹת שֶׁשֶּׁם נִמְצָא מִלַּח סְדוּמִית. 'מִלַּח' – מַלְחָמָה שֶׁל הַשְׁחָתָה.

אוֹלָם אֵף בְּסֹדֶם לֹא נִגְלָה הַשְׁחָתָה גְּמֹרָה מִמֶּשׁ, אֲלֵא מִתּוֹךְ הָאֵרֶת הַשְּׁלוֹם
 בַּחֲמֵלָה וּבִמְחִילָה. וְהַטַּעַם הוּא מִשּׁוּם שֶׁאַבְרָהָם פִּתַּח בְּתַחֲלִילָה לְשֹׁלֹם בַּעֲבוּר
 יוֹשְׁבֵי סֹדֶם, כְּמִי־שׁ (שם, יח, כג – כד) וַיִּגֶשׁ אַבְרָהָם^{קלג} וַיֹּאמֶר הֵאָף תִּסְפֶּה צָדִיק
 עִם־רָשָׁע: אוֹלֵי יֵשׁ חַמְשִׁים צָדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְגו' וּמִשּׁוּם כֵּךְ נֹאמַר (שם יט,
 כט) וַיְהִי בִשְׁחַת אֱלֹקִים אֶת־עָרֵי הַכֶּכֶר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם. שִׁמְכָה כֵּךְ שִׁפְתָהּ
 לְשֹׁלֹם, הָאִיר אֹרֶךְ הַשְּׁלוֹם אֵף לְאַחֵר מִכּוֹן, בְּזִמְנֵן שֶׁשְׁחַת ה' אֶת־סֹדֶם, וְנִיִּצֵּל לוֹט
 מִשָּׁם.

וְשִׁרְפָתָ בָּאֵשׁ אֶת־הָעִיר הַנִּדְחָת, וְהִיָּתָה תֵּל עוֹלָם
 אוֹלָם בַּעֲרֵי הַנִּדְחָת מִצִּוְהָ לְהַחֲרִיבָהּ מִן הַיָּסוּד כְּמִי־שׁ (דְּבָרִים, יג, יז) וְשִׁרְפָתָ בָּאֵשׁ
 אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַה' אֱלֹקֶיהָ וְהִיָּתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד. וְהִיּוֹת
 שִׁכָּה 'הַשְׁחָתָה' כֹּל כֵּךְ רַב, נִצְרָךְ אֹרֶךְ רַחֲמִים מִיּוֹחַד בְּמַלְחָמָה זֹו. כִּלְשׁוֹן הַפְּסוּק
 (שם, שם, יח) וַיִּנְתֵּן־לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ^{קלד}.

אַשֶׁת יִפֹּת־תּוֹאֵר – מַלְחָמָה בְּזוּהָמָא

בְּמִבְט הַפְּנִימִי לַעִיל (014) הוֹסִבֵּר שֶׁאַחַד מֵהָאוֹפְנִים שֶׁנִּלְחַמְּתִים ב'טוֹמָאָה',
 וּמַחֲלִישִׁים אוֹתוֹ, זֶהוּ עַל יְדֵי שֶׁהַתּוֹרָה 'מִתִּירָה' אֶת 'הָאִסוּר'. אַחַד מִן אוֹתָם
 'הִיתָרִים' הוּא 'אַשֶׁת יִפֹּת תּוֹאֵר'. נִתְּבוֹנֵן הַפֶּעַם לְהַבִּין אֶת שׁוֹרֵשׁ הָרַע' הַמוֹנֵחַ
 ב'אַשֶׁת יִפֹּת תּוֹאֵר', וּמִדּוּעַ פִּרְשֵׁת 'אַשֶׁת יִפֹּת תּוֹאֵר' מִתְּעוֹרֶרֶת דּוּקָא ב'כִּי־יִתְּצָא

^{קלג} וַיִּנְתֵּן עֵינַי בְּרִשְׁיִי (בראשית יח, כג) וַיִּזְכֹּר אַבְרָהָם – מִצִּיּוֹנוֹ הִגִּישָׁה לְמַלְחָמָה (ש"ב י יג) וַיִּגֶשׁ יוֹאֵב וְגו', הִגִּישָׁה לְפִיּוֹס (לְהֵלֵךְ
 מִדִּי יח) וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, וְהִגִּישָׁה לְתַפְלָה (מִלְכִּים א' יח לו) וַיִּגֶשׁ אֵלָיו הַנְּבִיא, וְלִכְלֵךְ אֵלָה נִכְנַס אַבְרָהָם, לְדַבֵּר קְשׁוֹת, וּלְפִיּוֹס
 וּלְתַפְלָה, ע"כ"ל. – וּבִדְקוֹת אַבְרָהָם אֲבִינוֹ בֹּא לְכֹלֵל אֶת מִידַת הַשְּׁלוֹם בְּתוֹךְ הַמַּלְחָמָה עֲצָמָה. (כְּמוֹ שֶׁהוֹסִבֵּר בְּהַרְחֵבָה לַעִיל, הַמִּבְט
 הַפְּנִימִי 014)

^{קלד} עֵינַי בְּאוֹר הַחַיִּים (דְּבָרִים יג, יח) וַיִּזְכֹּר וַיִּנְתֵּן־לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ. כּוֹוֹנָת מֵאִמֵּר זֶה כֹּאֵן לְפִי שְׂצוּהָ עַל עִיר הַנִּדְחָת שִׁיִּהְרֹגוּ כֹּל
 הָעִיר לְפִי חֶרֶב וְאִפְּלוּ בְּהַמָּתָם, מַעֲשֵׂה הוּא יוֹלִיד טַעַם הָאִסוּרִיּוֹת בְּלִב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁסִּפְּרוּ לָנוּ הִישְׁמַעְאֵלִים כֵּת הַרְּוֹצִים
 בְּמֵאִמֵּר הַמֶּלֶךְ כִּי יֵשׁ לָהֶם חֶשֶׁק גָּדוֹל בְּשַׁעֲה שְׁהוֹרָגִים אָדָם וְנִכְרָתָה מֵהֶם שׁוֹרֵשׁ הַרְּחִמִּים וְהָיוּ לְאִכְזוֹר, וְהַבְּחִינָה עֲצָמָה תִּהְיֶה
 נִשְׁרֵשֶׁת בְּרוֹצָחַי עִיר הַנִּדְחָת, לִזוֹת אִמֵּר לָהֶם הַבְּטָחָה שִׁיתֵּן לָהֶם ה' רַחֲמִים הֵגֵם שֶׁהַטַּעַם יוֹלִיד בָּהֶם הָאִסוּרִיּוֹת מִקּוֹר הַרְּחִמִּים
 יִשְׁפִּיעַ בָּהֶם כֹּחַ הַרְּחִמִּים מִחֲדָשׁ לְבַטֵּל כֹּחַ הָאִסוּרִיּוֹת שְׁנוּלֵד בָּהֶם מִכַּח הַמַּעֲשֵׂה, ע"כ"ל.

למלחמה'.

תוקף היתר אשת יפת תואר – אפילו אשת איש
פרשת 'אשת יפת תואר' נאמרה בריש פרשת כי תצא (דברים כא, י – יא), וזה
לשון הפסוק:

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וּשְׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ: וְרֵאִיתָ בַשָּׂבִיָּה
אֵשֶׁת יִפְת־תּוֹאֵר וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ וּלְקַחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה:

ודרשו בגמרא (קידושין כא:): מהמילה אשת קלה – ואפילו אשת איש.

והרחיבו לבאר במדרש (תנחומא (בובר) פרשת שמיני סימן יב), שהיתר 'אשת איש'
לא רק נכלל בתוך היתר 'אשת יפת תואר', אלא גופא את איסור 'אשת איש'
בא פרשת 'אשת יפת תואר' להתיר. וז"ל המדרש, שלא יטען יצרך לומר כי
דברים טובים אסר הקדוש ברוך הוא לישראל, אמר הקדוש ברוך הוא כל מה
שאסרתי לך התרתי לך כנגדו^{קל}, אסרתי לך אשת איש, התרתי לך אשת יפת
תואר, עכ"ל.

והבן יתר על כן, שאין התורה באה להתיר 'אשת איש' בדומה ל'אשת איש',
כדוגמת 'בשר חזיר' – כלשון המדרש (שם) וז"ל אסרתי לך בשר חזיר, התרתי
לך לשון דג ששמו שיבוטא שדומה לחזיר, עכ"ל. אלא ב'אשת איש' ממש^{קל}.

אחרי שהשכלנו להבין את מה באה התורה להתיר ב'אשת יפת תואר' – איסור
אשת איש – נשתדל לברר מה הוא עומק כח ה'רע' המונח ב'אשת איש'. אולם
לשם כך נקדים כמה הקדמות.

שורש המלחמות ברע – הוא היצה"ר

הנה שורש כל המלחמות הם מלחמת; טוב ברע ורע בטוב. ומי הוא שורש
הרע, אם לא היצה"ר בכבודו ובעצמו אשר אפילו בוראו קראו 'רע' (ספרי

קלה ועין בחזקוני (דברים כא, יא) וז"ל, אשת יפת תואר פרש"י אפי' אשת איש (ומקור דבריו מהגמרא), וא"ת מנא לן למדרש
הא, אלא י"ל לא מצינו אשת' שאינו דבוק וה"ל למכתב אשה יפת תואר, והשתא דכתב אשת ש"מ למדרש אשת איש
קלו אולם עין במדרש (תנחומא (ורשא) פרשת שמיני סימן ח) וז"ל אסרתי לך אשת איש התרתי לך גרושת איש, אסרתי לך

קלו וכבר הקשו הראשונים, ובראשם תוס' (קידושין כא: ד"ה אשת) דהרי אין אישות לעכו"ם, וא"כ איך שייך בו 'אשת איש'
דשרי לן רחמנא. וי"ל ש'אשת יפת תואר' היא 'אשת אשה' דומיה דחיה לאה"ר (ע' לקמן), דלבא נמשך אחר בעלה, משום
הכי נקראת 'אשת איש' (ועין בחזקוני דברים כא, יא). והבן עוד שכל מעשה הנחש התחיל מכח שראה אותם עוסקים במעשה

דברים פרשת עקב פיסקא מהקל^ה). ונצטוינו לעולם ללחום כנגד אותו 'רע', כפי שפירש רש"י את דברי הגמרא (ברכות ה.) אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע. וז"ל, שיעשה מלחמה עם יצר הרע, עכ"ל. וביאר הגר"א (אמרי נועם שם) וז"ל נצרך מלחמה הוא שיהיה רודף את בשונא עד שיכניעהו לגמרי, ואם לא יעשה כן ויעמוד מלרדוף, יתחזק השונא ויתחיל לרדוף הראשון, עכ"ל. כלומר המלחמה בו היא מלחמה מתמדת עד שיכניעהו לגמרי. קלט

ובדקות, שורש המלחמה הוא דייקא ברע ולא בטוב. כמ"ש בספר המלמד (שער לא, ד"ה ואם כן) וז"ל, יוצר אור' ובורא חֲשֶׁךְ עֲשֶׂה שְׁלֹם וּבֹרֵא רָע (ישעיה, מה, ז), וקראו שלום מפני שהוא שלם ואוהב ורודף שלום, ר"ל היצר הטוב, אך היצר הרע בעל מלחמה לעולם, וכן כתיב עת מלחמה (מכח היצה"ר) ועת שלום (מכח היצ"ט), עכ"ל. קמ

האשה היא היצה"ר, שהוטל בה זוהמא

והמלחה השורשית ביצה"ר מתגלה באשה, כדברי הרבינו בחיי (ויקרא ב, יא) והאשה היא יצה"ר, כי כן מצינו באדם הראשון כשחטא אמר (בראשית ג, יב) "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי", רצה לומר יצר הרע שיצרת בי, עכ"ל עיי"ש. וכמ"ש חז"ל במדרש (פסיקתא זוטרתא בראשית ב, כא) על הפסוק (שם) וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּתְּנָהּ. אמר ר' חנינא בריה דרב אבא עד כאן לא כתוב סמ"ך, מלמד שנברא שטן (שטן – סטן) עמה.

וסיבת הדבר שנמצא באשה כח היצה"ר, הוא מהנחש הקדמוני שבא על חוה [שהייתה 'אשת איש'] והטיל בה זוהמא קמא. ואותו זוהמא דבקה באשה – והיא שורש כח יצר הרע שבה קמב, והבן קמב.

ועתה מובן שלכן כאשר משתלשל הדבר ויוצאים למלחמה גשמית, נתחדש פרשת 'אשת יפת תואר', כי שם מונח שורש המלחמה – בזוהמא קמד.

קלח וז"ל (שם) אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל בני בראתי לכם יצר הרע שאין רע הימנו, עכ"ל. ושורש הרע במלכי אדם, כנודע. קלט ועין ברמ"ז (שמות נדף) רכא ע"ב) וז"ל, טוב ורע, ואז יש מלחמה בעולם, כי שני ההפכים מתקוטטים זה בזה, הסולת עם הפסולת, עכ"ל. קמ ועין עוד במבט הפנימי (012) שהורחב בנושא – המלחמה עם היצה"ר. קמא שבת קמו.

קמב ועין בית הלוי (בראשית ג, כב) וז"ל, והנה אמרו חז"ל (ע"ז כב) כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, דהכוונה דהזוהמא נכנסה אל תוך האדם והאדם מעצמו יש לכח החומר שלו הנשית והתשוקה להרע ושוב א"צ לאחרים שמתוך לגופו שידיוהו, עכ"ל. כ"כ הנפש החיים (ש"א, פ"ו בהערה) קמב ויתר על כן בעכו"ם שלא עמדו רגליהם בהר סיני. נמצא שלא פסקה מהם זוהמת הנחש כלל. קמד אולם אשה לאו בת מלחמה היא, כמ"ש בספר החינוך (מצווה תרג – זכירת עמלק) וז"ל בזכרים, כי להם לעשות המלחמה

ולכך אמרו חז"ל זוה"ק (יתרו, פג:): דְּתַנִּינָן, אֲמַאי אֲסַמִּיךְ פְּרִשְׁתָּא דָּא, לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. אֶלָּא בְּוֵדַאי, מֵאן דְּנָסִיב הָאִי אֶתְתָּא, בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה יָרִית מִינֶה. מֵאִי טַעְמָא. מְשֻׁם דְּקָשָׁה לְמַעְבֵּר זִוְהָמָא מִינֶה, וְכָל שְׂפֵן הָהִיא דְּאֶתְנַסִּיבֵת בְּקִדְמִיתָא, דְּדִינָא בְּדִינָא אֶתְדַּבֵּק, וְאֶסְתָּאבֵּת בָּהּ, וְקָשְׁיָא זִוְהָמָא לְמַעְבֵּר מִינֶה, עכ"ל. והיינו שכתב זה, זהומא זו, מתעורר במלחמה ומכח כך יוצא בן סורר ומורה.^{קמב}

ואותו תוקף הרע – זוהמא, באה התורה והתירה, על מנת להחליש את כח הטומאה. אמנם דבר ברור דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, ולא דמיא אלא למי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו עד שיאורו עיניו^{קמז}, ולכן לכתחילה נצרך בשעת מלחמה להתרחק מזוהמה זו, מן הכיעור וכל הדומה לו, כי הוא מתעורר בשעה זו.^{קמז}

ונקמת האויב, לא לנשים, עכ"ל. ע"ע במנחת החינוך (שם) שהקשה על דבריו, וע' ברדב"ז (הלכות מלכים פ"ז ה"ד) שכתב וז"ל ואפשר דבמלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומוזן לבעליהן, עכ"ל. כלומר זה הוא צורת המלחמה של 'אשה', אבל אינם נלחמים בפועל עם ה'רע'.

קמב ועין במהרש"א (שבת קמו.) וז"ל מספר ישן השמיענו שאותה זוהמא שהטיל נחש בחוה היה סבה להוליד הרשעים כו', עכ"ל.

קמו מקור הלשון הוא מיומא (פ"ח מ"ו)

קמז ובשיעור בלבביפדיה עבודת השם 'בחור', הוסבר טעם נוסף מדוע 'עריות' מצויות בשעת מלחמה. משום שמתעורר זמן שהוא 'מסירות נפש' – להרוג או ההיפך, ולכן מתעוררים גם הג' עבירות שחייבים למסור נפש עליהם. עיי"ש.

שורש מִלְחָמָה – בלחם הנאכל ובאות ברית קודש

הָעַם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם – אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה

מצאנו שדור יוצאי מצרים הוגדרו כ'אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה'. כנאמר בפסוק (יהושע ה, ד) וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־מַל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזִּכָּרִים כָּל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַּמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: ועוד כתוב (שם, ו) כִּי אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֵּם כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם:

אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה: בהיותם במצריים, ביציאתם ממצרים, ובגאולתם השלמה ממצרים וטעם הדבר, להיות גלות מצרים מורכבת מב' חלקים. א. עצם ההימצאות במצרים – גֵּר יִהְיֶה וְרָעָף בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם (בראשית טו, יג) ב. שיעבוד למצרים – וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם (שם).

ושיעבוד זה היה באופן של מלחמה, כמ"ש (שמות א, ח – י) וַיִּקֶּם מֶלֶךְ־חֲדָשׁ עַל־מִצְרַיִם וְגו' וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הַזֶּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוֹם מִמֶּנּוּ: הִבֵּה נִתְחַכְמָה לֹא פֶן־יִרְפֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם־הוּא עַל־שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאֶרֶץ:

הרי ששורש השעבוד היה מפני החשש של "וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאֶרֶץ", ולכן טכססו המצריים עצות שכבר עתה נלחם בו – בבניי – על מנת שלא התרבו ויתממש החשש. וזהו מלחמה בתוך מצרים עצמה עמהם.

וכן יציאתם ממצרים היה באופן של מלחמה, כמ"ש (שם, יג, יח) וַחֲמִשִּׁים עָלּוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וביאר הרבינו בחיי (שם), וז"ל על דרך הפשט, יצאו ישראל ממצרים חלוצים כאנשי צבא היוצאים למלחמה, עכ"ל. ולכך נקראו ביהושע (הבוא לעיל) כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם.

ועוד, בשלמות יציאתם ממצרים, שהיה במעמד קריעת ים סוף, לשון הפסוק (שמות יד, יג) כִּי אֲשֶׁר רָאִיתָם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרֹאשָׁם עוֹד עַד־עוֹלָם. ובאותו מעמד נאמר (שם יד) ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרֹשׁוּן. הרי ששורש גאולתם משעבוד מצרים היה גם כן באופן של מלחמה.

והמשיך כח זה של אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה גם בהיותם במדבר, במלחמות הרבות שהיו במדבר, כגון מלחמת עמלק, עמון ומואב, וסיחון.

מלחמה מלשון לחם

הנה מלחמה הוא מלשון לחםקמח הנאכל. קמט ובפרטות בנוגע לאנשי המלחמה. היה ב' שורשים ללחם הנמצא במדבר; א. לחם הפנים, שהיה במשכן ב. המן, לחם מן השמים.

והנה לחם הפנים כשמו כן הוא - מדרגת 'פנים'; כאדם המסביר פנים לרעהו^{קא}, והוא היפך מלחמה. אולם מצד הלחם מן השמים - המן, ששורשו מכח מדרגת משה^{קא}. ועל משה אמרו (סנהדרין ו: וז"ל משה היה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, עכ"ל. כלומר משה מדרגתו 'דין', לעומת אהרן - שלום.^{קב}

ועוד מצאנו שלמן היה גדר של 'פוסק', המברר את הדין^{קג}. כמ"ש (יומא עה.). אמר להם משה לבוקר משפט. למחר (בירידת) המן, בירר למי שיך העבד, ובירר בין איש לאשתו מי סרח על מי עיי"ש. וכיון שאכלו לחם (מן) זה בהיותם במדבר, נשרש בהם כח המלחמה של איש לרעהו^{קד}. וכאשר נופל כח זה, הוא מתגלה כמלחמה בפועל, והבן.

מלחמה באות ברית קודש

ושורש נוסף למלחמה באדם הוא כח המילה, שמילת האדם היא ניצוץ של מלחמה כנגד כח הרע שבו, ועצם פעולת הכריתה היא מלחמה פורתא, בחינת קטלא פלגא מעין קטלא כולא. וכאשר ח"ו נפגם אות ברית קודש, נופל כח המלחמה לקלקול, ונעשה מלחמה בפועל. אולם אם נלחם בפנימיות הברית מעלה כח המלחמה לקדושה^{קה}.

קמח עין רש"י תהלים (לה, א) לחם - לשון מלחמה. וע"ע רש"י תהלים (נו, ב) לחם - לשון מלחמה. ובמצודת ציון שופטים (ה, ח) לחם - מל' מלחמה. (וע"ע במבט הפנימי 010, שהוסבר שבלעם בא ללחום כנגד המן) קמט ומשום כך הרחיבו רבותינו שבכל לחם מונח 'עידן קרבא' בחינת 'מלחמה', עין ביוה"ק בלק קפח ע"ב. קב ביאור מהו פנים, עין הכתב והקבלה, (שמות כה, ל) וז"ל ענין פנימיות הפך החיצון, להיותם מונחות בקדש פנימה, עכ"ל. וע"ע בפירושו על הפסוק (שמות כ, ג) "לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹקִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָיִי". וזהו פנים, שמגלה פנימיותו לרעהו קנא במדבר רבה פרשה א סימן ב (פרשת במדבר) וז"ל, המן בזכות משה, תדע לך שהוא בזכות משה כיון שנסתלק משה (יהושע ה) וישבת המן ממחרת, עכ"ל.

קג ועוד מצאנו ששורשו הרוחני של המן הוא לכו לחמו בלחמי (משלי ט, ה) כמ"ש ר' צדוק (פרי צדיק לערב יום הכפורים) וז"ל המן היה מזון רוחני בבחינת לכו לחמו בלחמי רק כשירד לעולם הזה נעשה מזון גשמי, עכ"ל. קגד ועין במהרש"א (יומא דף עה.) ויהיה פ"י והוא פורע גד לָחַן (שמות טז, לא) שהיה מלבן ומברר מה שבחורין כו' דהיינו דבר הספק לדין מי זכאי ומי חייב.

קנא וכן מצאנו שמכוח אכילת המן זכו לקבל את התורה, וכמבואר בקדושת לוי (ויקרא לפסח) וז"ל, חכמינו ז"ל אמרו (תנחומא בשלה, כ) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, והטעם כמבואר בוזהר הקדוש (ח"ב קפג, ב) שעל ידי המן שהיה ממקום גבוה זכו להשגת התורה, עכ"ל, והיינו בחינת מלחמתה של תורה, אולם מלחמה שיש עמה שלום, שהרי ע"י המן נעשה דין, ועי"ז נעשה שלום בין איש לרעהו.

קנה ולנעוץ סופם בתחילתם, נביא את דברי הספורנו (שמות א, י) וז"ל, ונוסף גס-הוא על-שנאינו. כי בהיותם נבדלים ממנו במילה ובלשון ובדעות העברים, באופן שלא יכלו המצרים לאכול את העברים לחם (בראשית מג, לב) הם לנו לאויבים בלי ספק, ויגלו שנאתם או בעת צרות המלחמה, עכ"ל. ועין עוד באברבנאל (פרשת שמות) וז"ל שגזרו עליהם אנשים ילינו בשדה והנשים בעיר, כדי למעטן מפריה ורביה, עכ"ל. כלומר המצרים באו להלחם בבנ"י מכוח אות ברית קודש.

מִלְחָמָה עַל יְדֵי מֶלֶךְ

כתיב (שמואל א ח, ד-ה) וַיִּתְקַבְּצוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל-שְׁמוּאֵל הַרְמָתָה: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה אַתָּה זִקְנָת וּבְנֶיךָ לֹא הָלַכְנוּ בְּדַרְכֶיךָ עִתָּה שְׂמִימָה-לָנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ כְּכָל-הַגּוֹיִם: וְעוֹד הוֹסִיפּוּ בְנֵי לֹמֶר (שמואל א ח, כ) וְהָיִינוּ גַם-אֲנַחְנוּ כְּכָל-הַגּוֹיִם וְשֹׁפְטֵנוּ מִלִּפְנֵינוּ וַיֵּצֵא לִפְנֵינוּ וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ:

ולהבין את בקשת בני משמואל הנביא "שְׂמִימָה-לָנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ כְּכָל-הַגּוֹיִם וְכו' וַיֵּצֵא לִפְנֵינוּ וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ". וכן מדוע "וַיֵּרַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל" (שמואל א ח, ו), ויתר על כן דברי הקב"ה לשמואל (שמואל א ח, ז) לֹא אֶתָּךְ מֵאִסּוּ כִּי-אֲתִי מֵאִסּוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם.^{קנז}

מֶלֶךְ – וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ

וביאר המלבי"ם^{קנז} (שם, פסוק כ) וז"ל וַיֵּצֵא לִפְנֵינוּ וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ, שילחם נגד הצר. ודייקו לאמר את מִלְחַמְתָּנוּ, שלא יהיה כעריץ אשר ייחס המלח-מות אליו וילחם מלחמות לבעבור השררה והכבוד, והארצות שיכבוש יקראו על שמו, רק ילחם מלחמות שלנו לצרכינו, ואשר יכבוש יהיה שלנו, שזה גדר המלך הנתון תחת דת ומשפט שכל מגמתו הוא הצלחת העם ולתקן עניניהם בין במדינה בין נגד הצר הצורך, עכ"ל.

וכך אמרו (סנהדרין כ:): תניא, רבי אליעזר אומר: זקנים שבדור – כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ, אבל עמי הארץ שבהן קלקלו, שנאמר וְהָיִינוּ גַם-אֲנַחְנוּ כְּכָל-הַגּוֹיִם וְשֹׁפְטֵנוּ מִלִּפְנֵינוּ וַיֵּצֵא לִפְנֵינוּ (וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ).

ופרש"י (שם, ד"ה עמי הארץ) וז"ל דאילו זקנים שאלוהו לשופטם ולרדות הסרבנים שבהם, אבל עמי הארץ תלו עליו מלחמותיהם שאמרו ויצא בראשינו וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ, עכ"ל. וכן הוא ביד רמה (שם) וז"ל, בזקנים שבאותו הדור כהוגן שאלו שבקשו מלך לשפוטם ולרדות את הסרבנים שבהן במקל, ועמי הארץ שבהן

^{קנז} הרבה קולמוסים נשתברו להבין את עומק בקשת בני, ומדוע שמואל כ"כ הרבה להוכיח אותם בדברים הקשים כגידים, כגון; (שמואל א י, יט) וְאַתֶּם הַיּוֹם מֵאִסְתֶּם אֶת-אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר-הוּא מוֹשִׁיעַ לָכֶם מִכַּל-רָעוּתֵיכֶם וְצָרְתִּיכֶם וְתֹאמְרוּ לוֹ כִּי-מֶלֶךְ תִּשֶׂים עָלֵינוּ. והלא כן צוּיִנוּ בַּתּוֹרָה (דברים יז, טו) שֹׁם תִּשֶׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבִּי אֶחָיִךְ תִּשֶׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ. במבט הפנימי הנוכחי באנו לבאר נוקדה אחת ומרכזית – מלחמה על ידי מלך. ואי"ה עוד יופיעו להלן היבטים נוספים בנושא 'מלך'.

^{קנז} במאמר המוסגר לטובת המעיין. למלבי"ם יש מהלך דיליה להסביר לאורך כל הפסוקים את המשא ומתן שהיה בין בני משמואל. ובפסוק כ' (המצוטט השתא) המלבי"ם מסביר את דברי בני ששאלו כהוגן, ולא כמו ששמואל חשב לעיל בפסוק ח'. ואכן בפסוק הבא (כא') שמואל קבל את דבריהם – וַיִּשְׁמַע שְׁמוּאֵל אֶת כָּל-דְּבָרֵי הָעָם וַיִּדְבָּרָם בְּאָזְנֵי ה'. אנו לא באנו אלא להסביר את דברי בני ב"ב בקשתם "וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ", וכמו יבואר לקמן עומק כוונתם.)

קלקלו שבקשו להם מלך להלחם מלחמותיהם ולא בטחו במקום, עכ"ל. קנח

והעולה מדבריהם ש'קלקלו' בזה שביקשו מלך שילחם מלחמותיהם, שזהו חסרון בטחון בקב"ה. שהרי הבורא יתברך הוא הוא הלוחם מלחמתם, כלשון הפסוק (שמות יד, יד) ה' יִלָּחֶם לָכֶם, וכן (שמות טו, ג) ה' אִישׁ מִלְחָמָה. קנט

בקשת מלך - להעבידם עבודה זרה

וזהו עומק דברי הספרי (שופטים פיסקא קנו ד"ה ואמרת אשימה) קס וז"ל, רבי נהוריי אומר לא בקשו להם מלך אלא להעבידם עבודה זרה שנאמר (שמואל א ת, כ) וְהֵינּוּ גַם־אֲנַחְנוּ כְּכָל־הַגּוֹיִם וּג'ו', עכ"ל.

והיינו שורש ע"ז, סילוק הקב"ה והעמדת כח חילופי ח"ו במקומו. ובהעמדת מלך להלחם במקום מלכו של עולם, יש ניצוץ של ע"ז, והבן. קסא

וכלשון הרד"ק (שם שם, ה) וז"ל, שאמרו כְּכָל־הַגּוֹיִם והם לא היו צריכים כְּכָל־הַגּוֹיִם אם היו שומרים דרך ה', כי הוא לוחם את מלחמותם. והם אמרו וַיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וְנִלָּחֶם אֶת־מִלְחַמָּתָנוּ לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא לשמואל (שמואל א ת, ז) לֹא אֶתָּךְ מָאֶסוּ כִּי־אֵתִי מָאֶסוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם וכו'. קסב

כְּכָל־הַגּוֹיִם - שמלכיהם עושים מלחמות

ובאמת דרך אוה"ע שמלכים עושים מלחמות. כמו שמצאנו שפעם הראשונה שמופיע 'מלחמה' בתורה, הוא מלחמה שהייתה בין מלכים. כמ"ש (בראשית יד, א - ב) וַיְהִי בֵּימֵי אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ־שֹׁנְעַר אֲרִיזֶן מֶלֶךְ אֱלֶסַר כְּדָרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וַתִּדְּעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בְּרַע מֶלֶךְ סֹדֶם וְאֶת־בְּרַשָׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שְׂנָאב מֶלֶךְ אֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צִבְיִים צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בִּלְע הִיא־צָעֵר:

קנח וכן מבואר בבית הבחירה למאירי (סנהדרין שם) וז"ל, וקנים שבאותו הדור ששאלו מלך לשמואל כהוגן שאלו שלא אמרו אלא שימה לנו מלך לשפטנו כלומר לרדות את השרבנים, ועמי הארץ שבהם קלקלו ואכלוהו פגה שאמרו והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו ואורו הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר ודועו ומן ה' יסור לבו, עכ"ל.

קנט ועיין במבט הפנימי (011/002) להרחבת הנושא.

קס וכ"כ בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים דף כט עמוד א ד"ה כי תבוא אל הארץ.

קסא ועיין באברבנאל (שמואל שם) ד"ה הדעת הראשון שהקשה כמה קושיות על הדעה המובא בספרי, ונצטט מעט מתוך אריכות דבריו וז"ל, והדעת הוה הוא רחוק מאד, כי אם היה כן לא היה הקדוש ברוך הוא ממלא שאלתם ולא היה מספיק בידיהם וכו' ועוד שכאשר אמר יתברך לשמואל ועתה שמע בקולם אך כי העד תעיד בהם והגדת להם משפט המלך, למה לא זכר דבר מהע"ז אשר יעבדון, עכ"ל. וסיים בהסבר דברי הספרי וז"ל רוצה לומר שהיו עוובים הנהגה האלקית והנהגת שמואל ומבקשים הנהגת המלך, וזה היה ענין הדמוי שדמהו לע"ז, עכ"ל.

קסב ע"ע בפירושו על הפסוק (דושיע י, ג) כִּי עָתָה יֵאֱמָרוּ אֵין מֶלֶךְ לָנוּ כִּי לֹא יֵרָאֵנוּ אֶת־ה' וְהַמֶּלֶךְ מִהָ־יַעֲשֶׂה־לָּנוּ: וז"ל, עתה בגלותם מארצם יכירו ויאמרו כי אין מלך לנו פי' כאלו אין מלך לנו, כי אין בו כח להצילנו מיד אויבינו כמו שחשבנו כששאלנו לנו מלך ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו, והא-ל ית' היה מלכנו ולא היינו צריכים מלך והוא היה מצילנו מיד אויבינו כאשר היינו עושים רצונו, וכיון שלא יראנו את ה' ועזבונו תורתו מה יעשה לנו המלך אשר שאלנו, הרי הוא אין בו כח להצילנו אחר שקצף בנו הא-ל יתברך כי חטאנו לו וזה יתוודו ישראל בגלותם, עכ"ל.

אולם להבדיל בין אור לחושך בין ישראל לעמים, נאמר (דברים כ, ד) פִּי ה' אֵלֵהֶם הַלֵּךְ עִמָּם לְהִלָּחֵם לָכֵם עַם-אֲבִיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. ועל זה בא שמואל הנביא בטרוניה על בנ"י.^{קסג}

דעת הרמב"ם

אולם דעת הרמב"ם שכן ראוי שיהא מלך בישראל. שקרא להלכות מלכים (ספר שופטים) הלכות מלכים ומלחמותיהם. וכתב שם (פ"ד ה"י) שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות, שנאמר (שמואל א ח, כ) וּשְׁפָטְנוּ מִלְכָּנוּ וְיֵצֵא לְפָנֵינוּ וְנִלָּחֵם אֶת-מִלְחַמָּתָנוּ.^{קסד}

איש מלחמה

במבט הפנימי הנוכחי נעמוד על פירוש שם תואר 'איש מלחמה', וכן שורשו למעלה בקודש.

כתיב (שמואל א טז, יח) וַיֵּצֵן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאִיתִי בֶן לְיִשַׁי בֵּית הַלֵּחִי מִי יָדַע נֶגֶן וְגִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנִבּוֹן דָּבָר וְאִישׁ תָּאֵר וְה' עִמּוֹ: ועוד כתיב (ישעיהו ג, ב) גִּבּוֹר וְאִישׁ מִלְחָמָה.

הובא בדברי רבותינו כמה פירושים לשם תואר 'איש מלחמה', ונמנה כמה מהם; א. בתלמוד מצאנו (חגיגה יד. ובסנהדרין צג:) זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. ב. במדרש (רות רבה, (לרנר) פרשה ד' ד"ה איש גבור חיל), בתלמוד. ג. ועוד אמרו (אוצר מדרשים (אייזנשטיין) חופת אליהו, עמוד 163) שיודע לפלפל.

^{קסג} ועיין ברבינו בחיי (דברים יז, טו) וז"ל, אין רצונו של הקדוש ברוך הוא שיהיה מלך בישראל אלא הוא, כי הוא יתעלה המלך ההולך בתוך מחניהם משגיח על פרטיהם, אין להם צורך במלך אחר, כי העם הנבחר אשר אדון הכל מלכו מה יעשה במלך בשר ודם, ולכך הקשה בעינו יתעלה כששאלוהו לשמואל הנביא, עכ"ל.
^{קסד} ועיין באברהם יגל (שם) וז"ל, וגרסינן בפ"ב דסנהדרין (ע"ז) [עמי הארץ] שאלו שלא כהוגן ופירש"י ז"ל משום דתלו עליו מלחמותיהם נ"ל דרבינו מפרש כיון דאמרו דיעשה מלחמה בכל הגוים והיינו להרבות להם ממון ע"י ביזת המלכים שעושין, אבל אין המלך עושה מלחמה אלא כדי שתתפרסם אלהותו יתברך ויתעלה שמו דהיינו מלחמת ה' דכתב רבינו ז"ל ועיין בס' מקראי קודש ז"ל דף כ"ד ע"א, עכ"ל.

בתחבולות תעשה לך מלחמה

אמנם כפשוטו, 'אִישׁ מִלְחָמָה' קאי על מלחמה בפועל – בעולם המעשה. וכן פירש הרד"ק (שמואל שם) וז"ל, 'יודע בעיניני המלחמה, והורגל בה עכ"ל. ויתר על כן 'אִישׁ מִלְחָמָה', אינו רק מכח גבורתו הגופני, אלא מי שהיותו איש בעל תחבולות, כדברי הרלב"ג (שמואל שם) וז"ל, 'אִישׁ מִלְחָמָה; מי שהוא יודע להמציא תחבולות עם אויביו וינצחם, עכ"ל^{קס}. ומקרא מלא דיבר הכתוב (משלי כד, ו) בַּתְּחַבּוּלוֹת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ מִלְחָמָה. והיינו איש מלחמה בשורשו, במחשבה.

וכח תחבולה זו שורשה בתחבולתה של תורה, כמו שדרשו חז"ל (סנהדרין דף מב.) על הפסוק (משלי כד, ו) בַּתְּחַבּוּלוֹת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ מִלְחָמָה וז"ל, אמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: במי אתה מוצא מלחמתה של תורה – במי שיש בידו חבילות של משנה, עכ"ל^{קס}. ומשם משתלשל הדבר למלחמה בפועל עם הרע.^{קס}

ומטעם זה נקרא מנהיג הספינה – רב חובל, היות שהוא נלחם בתחבולות עם גלי הים הסוערים. כמ"ש בפסיקתא רבתי (אחרי מות פסיקא מז) וז"ל, פתח רבי תנחומא ברבי אבא, כי בַּתְּחַבּוּלוֹת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ מִלְחָמָה (משלי כד, ו), התחבולות מיתרגם (יונה א, ו) וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֲבִלָּה^{קס}, עכ"ל^{קס}.

ה' איש מלחמה

וביתר עומק, שורש כח 'איש מלחמה' הוא ממנו יתברך, ומקרא מלא הוא; (שמות טו, ג) ה' אִישׁ מִלְחָמָה, ועוד (שמואל א יו, מז) כִּי לֹהֵט הַמֶּלֶחָמָה. ונגלה שם תואר זה בים בפרט, כפי שהורחב במדרש (תנחומא בבור) פרשת יתרו סימן טז) וז"ל, שנראה להם הקדוש ברוך הוא בים כגבור עושה מלחמה, עכ"ל. ובדקות בקרית ים סוף נגלה הוא יתברך לא רק כגבור – אִישׁ מִלְחָמָה, אלא

קס

וכ"כ המלבי"ם (שמואל א טו, יח), וז"ל, ואיש מלחמה, יודע בתחבולות מלחמה. וע"ע בפירושו למשלי (כד, ו), וז"ל, כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ותשועה ברוב יועץ, כבר הזכרתי (שם יב, יד) שלמלחמה אין די בעצה אחת לבד כי גם האויב יש לו עצה, וצריך תחבולה שהוא קישור עצות רבות ואח"כ, שנגד כל עצה שיעמיד האויב היה לו עצה אחרת כנגדו, עכ"ל.

קס מהרש"א (מסכת תגינה יד). וז"ל, ואיש מלחמה כו' היינו גם שאין בידו ובכחו גבורתו, מ"מ אחרי שידוע בתחבולות מלחמה הוא מנצח חבירו, כן מי שידוע לישא וליתן כו' גם שאין בידו שמועות, מתוך חריפתו שידוע במלחמתה של תורה יבא על אמתתה.

קס עין זוה"ק (ויצא קס ע"א) וז"ל, אמר ר' חזקיה במה, פתח ואמר (משלי כ"ד) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה וגו' מאן מלחמה דא מלחמה דההוא סטרא בישא דאצטריך בר נש לאגחא ביה קרבא ולשלטא עלוי ולאשתזבא מניה וכו' עיי"ש. והיינו תחבולות – ערמוניות, וזהו שורש המלחמה ע"י הנחש שהיה ערום ערמומי, וכנגדו נצרך להלחם בתחבולות.

קס וכן פירש האבן עזרא (יונה א, ו) ויקרב, רב החובל – הגדול שהיו חובלי' הוא מרימי החבלים חבלי התורן, ורבי משה אמר מגזרת תחבולות.

קס וזולת כך נקראת מלחמה תחבולה, כי הדרך במלחמה להרוג ולחבול.

גבור – הכובש את יצרו ואיש מלחמה – בתורה

ועל מנת להלחם במלחמה כראוי^{קע}, נצרך להיות, איש מלחמה בשורשו בתורה. מלחמתה של תורה (כפי שהובא לעיל); בתלמוד, בפסול, ובעל תחבולות בחבילות של משנה. וכן גיבור בנפשו, כמ"ש (אבות פ"ד מ"א) איזהו גבור הכובש את יצרו, בחוזק ותחבולה^{קעא}. וכן גבור ורגיל במלחמות מנעוריו ובעל תחבולות בדרכי המלחמה. אולם במקביל בעל נפש עדינה ודקה.^{קעב} וכן יש בכוחו ללחום ע"י אמונה ותפלה. כמשה, שנלחם בתפלה במלחמת עמלק.^{קעג}

כתיב (שמואל א טז, א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-שְׁמוּאֵל וכו' מֵלֵא קִרְנֶךָ שֶׁמֶן וְלֶךְ אֲשַׁלְחֶךָ אֶל-יִשְׂרָאֵל בֵּית-הַלְחָמִי כִּי-רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מִלֶּךְ: ועוד נאמר (שם שם, יח) רָאִיתִי בֶן לִישְׂרָאֵל בֵּית הַלְחָמִי יָדַע גִּגֹן וּגְבוּר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה:

נתבונן במבט הפנימי הנוכחי להבין ולהשכיל שם המקום – בית הלחמי.

רש"י (שם) פירש מלשון 'לחם' וז"ל, בֵּית הַלֶּחֶם – בבית לחם, עכ"ל. וברד"ק (שם י, נח) מצאנו טעם נוסף לשם בֵּית הַלֶּחֶם, וז"ל, נקרא בית הלחמי לשני דברים; על שם מקומו בית לחם, ועל שם שהיה איש מלחמה, עכ"ל לקעד. וביתר הרחבה כתב

קטע
 עיין בפסיקתא דזוטרא (ולקח טוב) שמות טו, ג) וז"ל, יש גבור ועליו כלי זיין, אבל אין בו כח, ולא טכסיס מלחמה, אבל מי שאמר והיה העולם הוא איש מלחמה והכל נאה לו. ובמלבי"ם (שם) וז"ל ה' איש מלחמה ה' שמו. בזה חתם דבריו שבהם שטוס ורובבו רמה בים, ועי"כ נכנסו מצרים אל הים בזה הראה שהוא איש מלחמה, ר"ל שידוע תכסיס מלחמה ויחבבותה, אולם הכלי זיין אחר בידו ששם נצח אינו ע"י מסובכי השבע שנהגתו ע"י אמצעים יכונה בשמות אלהים כדי צבאות (יזכור) רק ה' שמו ע"י שם הויה שבו יצאנו גלויים ונפלאות אשר אל נבראו.

קעא עיין הכתב והקבלה (אחרי מות טו, כט) וז"ל, כל עובד את ה' הוא תמיד במלחמה פנימית, כי תאוות נפש הבחימה משתוקקות תמיד למלא תאוותם בבעילות ומאכלות אסורות וכדומה, ומצד נפש המשכלת הרוחנית יתגבר עליהם עפ"י ההגדרה וכובש אותם בל יפרצו לעשות כחצצם, לכן מתוארים הצדיקים בשם גבורים, ה' עמך גבור ה'חיל (שופטים ו') עכ"ל

קעב עיין תפארת ישראל (בועז, קידושין פ"ד אות א) וז"ל, כנראה בכל העוסק במלאכה דקה ונקייה, יהיה גם הרגשתו דקה, כמנגן וצייר וכדומה, טבעו רך ורומנטי, וכו'. משא"כ טבח, ציד, ואיש מלחמה, טבעם אכזרי מדעוסקים במלאכת אכזרי, כדבראמרין [במשנתין] רוב טבחים שותפו של עמלק, ר"ל אכזריים, עכ"ל. ובדור המלך מצאונו שהיה בו שילוב של שניהם, וכדאמרין [במשנתין] רוב טבחים שותפו של עמלק, ר"ל אכזריים, עכ"ל. (שמואל שני ע"ש).

קצת פסיקתא זוטרותא (ולקח טוב) שמות יז, (יב) וז"ל ויהי ידיו אמונה. שב' ידיו שוות כאחת, עומדות ומתאמצות בתפלה, ע"כ"ל. ע"ע נועם אלימלך (בראשית פרשת ויגש ד"ה דאיתא במדרש) וז"ל, הגשמה למלחמה הגשה לתפילה (בר"ר צג, ו), יש לומר התפישות דהנה הצדיק תגור אומר ויקם (איוב כב, כה), הקדוש ברוך הוא גורו והצדיק מבטל. ובאיוה סיבה יכול לבטל, הוא מחמת הגבורה שבו, שהוא גבור ואיש מלחמה ללחום מלחמת ד', עיי"ש.

קעד ועין עוד דברי הרד"ק להלן (שמואל ב כא, יט) וז"ל, מבני לחמי ר"ל מהגבורים המתיחסים לבית לחם, עכ"ל.

בספרו ספר השורשים (ערך עלם) וז"ל, יְשִׁי בֵּית־הַלְחָמִי, כלומר מבית הלחם הוא, ואיש מלחמה היה, ומפורסם וידוע היה בגבורה, לכך היו קורין אותו בֵּית הַלְחָמִי (מלשון מלחמה), עכ"ל.

וזש"כ להלן (שמואל א טז, יח) רָאִיתִי בֶן לְיִשִּׁי בֵּית הַלְחָמִי יֹדֵעַ נֶגֶן וְגִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה. והיינו שכה גִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה ירושה לדוד מבית אביו – ישי בֵּית הַלְחָמִי, והבן. קע"ה

בית הלחמי הוא שורש התיקון לְבִזְעַת אִפְיָה תֹאכַל לֶחֶם

המלחמה הראשונה והתמידית קע"ה שנאמרה בתורה היא קללת אדה"ר (בראשית ג, יט) בְּזִעַת אִפְיָה תֹאכַל לֶחֶם. כלומר שנדרש מהאדם להילחם עם האדמה על מנת להוציא פריה קע"ה. ובֵּית הַלְחָמִי הוא שורש התיקון לבחינת מלחמה הנמצא בלחם. וכן כתב הקהלת יעקב (ערך שולחן) וז"ל, שולחן גימטריה (שצד) דוד בן ישי וח' אותיות. ועל כן אמר דוד (תהלים כג, ה) תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלֹחַן קע"ה שהוא מספר דוד בן ישי. וזהו דוד בן ישי הלחמי, הוא בית שממנה יוצא לחם, עכ"ל. והיינו כלחם הפנים הנמצא על גבי השולחן, שהוא שורש התיקון ללחם שנדרש בשבילו – מלחמה קע"ה.

ומעין כך מובא בספר הליקוטים (האזינו, על הפסוק "כי שם ה' אקרא", ד"ה וזהו מה), והוסיף לבאר שאותו תיקון תוקן ע"י עובד. וז"ל, ואמר דוד המלך ע"ה על אדה"ר, (תהלים צב, ה) כִּי שִׁמְחַתֵּנִי ה' בְּפַעֲלָךְ. שהוא אדה"ר שנתן לו ע' שנה, שאם לא כן לא היו לו חיים כלל, ולא יצא דוד לעולם. עד שבא עובד ותיקן לַעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה (בראשית ב, טו) שנאמר לאדה"ר, ולכן נקרא עובד (וכן תיקן את קין שהיה עובד אדמה). ותחת מה שנאמר לאדה"ר בְּזִעַת אִפְיָה תֹאכַל לֶחֶם, לכך נקרא ישי בֵּית הַלְחָמִי, עכ"ל. קפ

עומר לגלגלת

ושורש לחם דתיקון שנגלה תיקונו ע"י עובד, הוא המן. שהמן ירד מהשמיים, ללא

קע"ה וביאור נוסף מהו הַלְחָמִי, עין חמדת ימים (שבת קודש פ"ה, אות טו), וזרע קודש (אמור ד"ה ולכן כל מיני שפע).
קע"ה עין רבינו מיוחס (בראשית ג, יט) וז"ל, תאכל לחם עד שובך אל האדמה. כלומר כל ימי חייך כך תהיה נהוג, עכ"ל
קע"ה וז"ל הרש"ר הירש (בראשית ג, יט), כל הצער של חיי העצבון מתבטא בתיבת "לחם". המזון נקרא "טרף", – על שם שנטרף מידי הטבע; והוא נקרא "לחם", – על שם שיושג תוך מאבק סוציאלי, במלחמת הכל בכל. אילו יכול האדם להתפנות לרוחו, ולא רק ללחם חוקו, לא היה אדם נלחם באדם, ולא היה משקל רב למושג הקניין. אולם, חיי האדם תלויים בפרוסת הלחם, והוא זוכה בה רק ב"עצבון"; ומשום כך, משטרף את המזון מידי הטבע, הוא נלחם על קניינו עם האדם; ויש שיילחם בטרם יטרף, – שמה יקדמנו אחר במקור הטבע, עיי"ש.
קע"ה תלמוד בבלי (יומא עו.) תניא, איסי בן יהודה אומר: מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה, עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלֹחַן נגד צררי. (כלומר שְׁלֹחַן שאמר דוד הוא בבחינת 'מן', עיין לקמן)
קע"ה מדרש הגדול (שמות כה, כג) ועשית שלחן. השלחן זכר למן, דכתיב תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלֹחַן נגד צוררי (תהלים כג, ה) קפ ועין עוד שם רות ד"ה ויהי בימי שפוט השופטים.

מלחמה של 'בִּזְעַת אִפְיָךְ תֹּאכַל לֶחֶם' קפא. ונרמזו במן עצמו 'ישי', כדברי הזרע קודש (אמור, שם) עֶמֶר לַגְלָלָת (הנאמר במן), עומר עם האותיות עולה בגימטריה ישי.

ובא בנו דוד, והשלים את תיקון בִּזְעַת אִפְיָךְ תֹּאכַל לֶחֶם – 'עֶמֶר לַגְלָלָת'. על ידי שנלחם עם גלית המתנגד לַגְלָלָת קפב. וזהו סוד תפארת דברתו במלחמה, כמ"ש (שמואל א יח, ז) הִכָּה שָׁאוּל בְּאַלְפָיו וְדָוִד בְּרִבְבֵּיתוֹ. ויתר על כן, הכה דוד את גלית דייקא בגלגלתו – עֶמֶר לַגְלָלָת. ואותו הכאה נעשתה באבן קלה וללא טורח.

ומעין כך – ללא טורח ויגיעה – ינצח משיח בן דוד בן ישי הלחמי את כל אויבי ה'. קפג ויקוים דברי דוד משיח ה' לגלית (שמואל א יז, מז) וַיִּדְעוּ כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה כִּי־לֹא בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית יְהוֹשִׁיעַ ה' כִּי לַה' הַמִּלְחָמָה וְנָתַן אֶתְכֶם בְּיָדוֹ, בב"א. קפד

אופן חלוקת שלל המלחמה

כתיב (שמואל א ל, כב – כה) וַיַּעַן כָּל־אִישׁ־רָע וּבִלְעֵל מִהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ עִם־דָּוִד וַיֹּאמְרוּ יַעַן אֲשֶׁר לֹא־הָלְכוּ עִמָּי לֹא־נָתַן לָהֶם מִהַשְׁלָל אֲשֶׁר הִצַּלְנוּ כִּי־אִם־אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיִּנְהֲגוּ: וַיֹּאמֶר דָּוִד לֹא־תַעֲשׂוּ כֵן אֲחֵי אֵת אֲשֶׁר־נָתַן ה' לָנוּ וַיִּשְׁמַר אֶתְנוּ וַיִּתֵּן אֶת־הַגְּדֹד הַבָּא עָלֵינוּ בְּיָדוֹ: וַיִּלְכוּ וּמִי יִשְׁמַע לָכֶם לְדַבֵּר הַזֶּה כִּי כָחֵלֶךְ הֵיכָד בַּמִּלְחָמָה וְכָחֵלֶךְ הַיָּשָׁב עַל־הַכְּלָיִם יַחֲדוּ יַחְלֹקוּ^{קפה}: וַיְהִי מִהַיּוֹם הַהוּא וּמַעֲלָה וַיִּשְׁמָה לְחָק וּלְמַשְׁפָּט לְיִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

קפא רבי אברהם בן הרמב"ם (שמות טז, טז) עמר לגלגלת וג', וזה מן נפלאות המן ואותותיו המפליאות, ששבו במאכלו הגדול והקטן והחזק והחלש לכל איש עמר לגלגלת.

קפב אברבנאל (שמואל א יז) כאשר שב דוד מהכות את הפלשתי שהביאוהו לפני שאול וראש הפלשתי בידו או שאל לו על מדות אביו ותכונותיו, וזהו שאמר בן מי אתה הנער? והוא השיבו שהוא בן ישי גבור ואדם נכבד, וזהו בית הלחמי, כי בית יורה על מעלת המשפחה. (וכן כתיב במדבר א, ב) לְמַשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל־זָכָר לַגְּלָלָתָם. קפג ועין פרישה (יו"ד, ס' רסד אות ז) וז"ל, ומצוה מן המובחר למול בברזל. שמעתי טעם ע"פ המדרש שכך הובטח לברזל ביום שנבקע הכובע של ברזל שהיה בראשו של גלית לפני דוד, עכ"ל. כלומר דוד תיקן את בחינת המלחמה הנמצא בלחם במעשה גלית (כנ"ל), ומעשה מילה (במקום 'לחם חוקי') הוא מלחמה – קטלה פלגא, כנגד היצה"ר השורה על אות ברית קודש.

קפד לעוד בחינות בלחם – מלחמה, ניתן לעיין במבט הפנימי מס' 10 (לחם מן השמים כנגד בלעם) ומס' 17 (לחם מן השמים, מאכל לאנשי מלחמה).

קפה וכן פסק הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ד ה"ט) וז"ל, ומחצית הבזה חולקין אותה כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבין על הכלים במחנה לשמורם חולקין בשוה, שנאמר כִּי כָחֵלֶךְ הֵיכָד בַּמִּלְחָמָה וְכָחֵלֶךְ הַיָּשָׁב עַל־הַכְּלָיִם יַחֲדוּ יַחְלֹקוּ, עכ"ל.

חלוקת שלל המלחמה – האם זה 'חֶק וּמִשְׁפָּט' (דין), צֶדֶק (צדקה) או חוק
נמצאו כמה מקורות בחז"ל שמבארים את גדריו חיוב – 'חלוקת שלל המלחמה'.

בבראשית רבה (פרשה מג סימן ט (פרשת לך לך)) מבואר שדוד המלך למד את אותו
– 'חֶק וּמִשְׁפָּט' – חלוקת שלל המלחמה, מאברהם אבינו. וז"ל, אמר רבי יודן
והלואה אין כתיב כאן אלא וּמַעֲלָה, וממי למד, מאברהם זקינו, שאמר (בראשית
יד, כד) בְּלִעְדֵי רֶק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי עֲנֵר אֲשָׁפֵל
וּמִמָּוָה הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם^{קפ}, עכ"ל. וביאר רד"ק וז"ל, וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים – כי אני אין
לי רשות לעזוב חלקם, כי הם טרחו בזה וראוי הוא שיקחו מהשלל אשר הצילו
חלקם הראוי להם כפי המנהג והחוק, עכ"ל^{קפ}. נמצאו למדים שאברהם חילק את
השלל מ'דין', וממנו דוד המלך למד ועשה גם הוא.

אולם במדרש אגדה (בראשית יד, כד) אמרו וז"ל, הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם. כמה דהוא אמר
פְּחֵלֶק הַיָּרֵד בְּמִלְחָמָה וגו' (שמואל א ל, כד), וזה הדין היה מאברהם, דכתיב (ישעיהו
מא, ב) מִי הָעִיר מִמְּזֻרַח צֶדֶק יִקְרָאָהּ וגו', צדקה שעשה הוא עמדה לו בכל מקום
שהלך. ולפ"ז נראה שחלוקת שלל המלחמה אינו 'דין', אלא צדקה, והבן.

ובפסיקתא זוטרותא (במדבר קמ ע"א) מצאנו שחלוקת שלל המלחמה הוא 'חוק'. וז"ל,
וְחִצִּית' אֶת־הַמִּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיָּצְאִים לְצָבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה (במדבר לא, כז).
נאמר באברהם (בראשית יד, כד) עֲנֵר אֲשָׁפֵל וּמִמָּוָה הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם, וכן הוא אומר
בדוד (שמואל א ל, כד) פְּחֵלֶק הַיָּרֵד בְּמִלְחָמָה וְכַחֲלֵק הַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּלִים יִחְדּוּ יַחְלֹקוּ.
וכתיב (שם, כה) וַיְהִי מִהַיּוֹם הַהוּא וּמַעֲלָה וַיִּשְׁמָהּ לְחֶק וּלְמִשְׁפָּט לְיִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם
הַזֶּה. ידענו שהיה "חוק" לישראל בא מימות משה רבינו אלא שחידש דוד ההלכה
להיקבע בישראל. ונקרא על שמו חק זה, מפני שעמד בפרץ כנגד כל איש רע
ובליעל ואמר (שם) וּמִי יִשְׁמַע לָכֶם לְדַבֵּר הַזֶּה. וכן כל מצוה ומצוה שמשכת
מישראל ובא נביא או חכם לחדשה על בוריה כאלו הוא קבלה מהר סיני שנאמר
(שה"ש ו) בְּרָהּ הִיא לְיֹולֶדֶתָהּ, עכ"ל. והבן שמדין 'חוק' זהו החידוש מימות משה
רבינו, אולם מדין חֶק וּמִשְׁפָּט זהו חידוש גמור, על ידי דוד המלך.

ונראה שאצל אברהם היה חלוקת שלל המלחמה צדקה, אצל משה היה חוק, ואצל
דוד נעשה חוק ומשפט, ודו"ק.

^{קפ} עיין בפרש"י (בראשית יד:כד) וז"ל, הנערים – עבדיה אשר הלכו אתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו'. ואף על פי
שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר לעיל (פסוק טו) הוא ועבדיו ויכם, וענר וחבריו ישבו על הכלים לשמור, אפילו הכי הם
יקחו חלקם. וממנו למד דוד שאמר (ש"א ל כד) כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו. ולכן נאמר
(שם פסוק כה) ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט, ולא נאמר והלאה לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם, עכ"ל
^{קפ} וע"ע באור החיים (בראשית יד, כד) וז"ל, הם יקחו חלקם וגו'. פירוש לא שיהיה הרשות בידך ותכנס עמהם בשיעורין,
אלא הרשות בידם לקחת אשר ישפוטו הם, כי הוא הנוגע להם, עכ"ל.

אופן חלוקת שלל המלחמה

האברבנאל (שמואל שם) ביאר את ההבדל בין החלוקות, ומתמצית אריכות דבריו עולה כך; משה (מלחמת מדין) חילק את השלל חצי ליוצאי צבא (אלף לכל מטה) וחצי לשאר העם (אף שלא עזרו כלל בדבר המלחמה). אברהם חילק חצי ליוצאי צבא וחצי ליושבים על הכלים (עֲנֵל אֶשְׁכֵּל וּמִמָּוָה). ודוד למד מאברהם (כמובא במדרש רבה לעיל שענינו היה דומה לשל אברהם).

טעם חלוקת שלל המלחמה גם לאלו שלא נלחמו

וטעם חוק ומשפט זה, דחינו שנעשה מחוק בלתי מובן, למשפט מובן.

ביאר המצודות דוד (שם) כפשוטו, וז"ל וַיִּחַדּוּ יַחְלֹקוּ, מבלי קדימה כלל ליורדי המלחמה, כ"א לא ישמרו הם הכלים לא היה מהאפשר להלוחמים להלחם, עכ"ל.

אולם הרלב"ג (שמואל א ל, כד) ביאר וז"ל, לפי שאין זכות האדם בשלל מפני הסתכנו בירידה אל המלחמה, כי אשר ירד אל המלחמה ואשר ישב על הכלים לשמרם מהאנשים הבאים למלחמה הוא חולק עם היורדים למלחמה ואף על פי שאינו מסתכן שם. וזה דבר מבואר, ולזה אין ראוי שתאמרו שתזכו בשלל אתם לבדכם שירדתם במלחמה מצורף לזה שזה לא היה בעוצם ידכם, אבל היה בעזר אלהי בזכות כלנו אשר הלכו ואשר נשאר, עכ"ל. ולדבריו כיון שהשלל בא בזכות כלנו, לכן חולקים בשווה.

ומהלך נוסף מצאנו ברמב"ן (ויקרא ז, ט) שכתב וז"ל, והכהן המקריב את עולת איש, והכהן אשר יכפר בו לו יהיה, כולם לא באו אלא לומר שלא יהיו לבעלים, אבל יהיו בשכר ההקרבה לכהנים הטהורים הנמצאים שם, שכלם הם מקריבים ביד או בצווי, כי היחיד מהם או השנים ושלשה המקריבים ברשות כולם הם עושים ובשליחותם, וכולם עומדים על הקרבן, כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוק, עכ"ל. ונראה שאינו רק לשון מליצה, אלא שדימה משמרת כהונה שהאחד מקריב והוא עושה כן ברשות כולם ובשליחותם, כן הוא לגבי המלחמה שכולם נכנסו למלחמה, והיוצאים למלחמה בפועל עושים כן ברשות כולם ובשליחותם, וכולם עומדים עליהם לצורכי המלחמה, ולכך חולקים חלק כחלק, ודו"ק.^{קפח}

^{קפח} ולעוד טעמים, עיין בספורנו במדבר (לא, כז) וַחֲצִיתִי אֶת־הַמִּלְחָמָה מִלַּחֲמַת נִקְמָה עַל־מֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה נֶגֶד כּוֹלָם רָצָה שִׁיתְקִיִּים בְּכוֹלָם וּאִכְלָת אֶת־שֵׁלל אוֹיְבֶיךָ, כַּעֲנִין דּוֹד בְּשֵׁלל עֲמֶלְךָ כִּאֲמָרוֹ הִנֵּה לָכֶם בְּרָכָה מִשֵּׁלל אוֹיְבֵי ה' (שמואל א ל, כז) וּכְיִכְּ הָאֲבִרְבָּנָאֵל (שם) בִּסְבָּה הָרֵאשׁוֹנָה, לְחַלֵּק בֵּין חֲלוּקַת מֹשֶׁה וְדוֹד. וְעַ"ע בְּמִלְבִּי"ם (שם) וַחֲצִיתִי אֶת־הַמִּלְחָמָה. שֶׁאֵיזוֹ יִחַצְהוּ לִשְׁנֵי חֲלָקִים שׁוּיִם, חֶלֶק אֶחָד יִקְחוּ תוֹפְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְחֶלֶק הַב' יִקְחוּ כָל הָעֵדָה. שְׁבָאֲשֶׁר לֹא בִּכְחַם נִצְחוּ מִלְחָמָה זֶה רַק בְּזִכּוֹת כָּל הָעֵדָה וְעַ"י תַּפְלַתָּם, הִיָּה דִין כָּל הָעֵדָה כְּיוֹשֵׁב עַל הַכִּלִּים שֶׁמִּגִּיעַ לָהֶם חֶלֶק.

נופלים ומתים במלחמה

שמואל ב (א, יז) וַיִּקְנֶן דָּוִד אֶת־הַקֵּינָה הַזֹּאת עַל־שָׂאוֹל וְעַל־יְהוֹנָתָן בָּנוֹ: (שנפלו במלחמה נגד הפלשתים בהר הגלבוע) (שם, כה) אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים בְּתוֹךְ הַמִּלְחָמָה יְהוֹנָתָן עַל־בְּמוֹתָיִךְ חָלָל: (שם, כז) אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֵּאבְדּוּ כָּלִי מִלְחָמָה.

זכו למות בתוך המלחמה

כתב בצרור המור (בראשית ויחי ד"ה יהודה) וז"ל, ואמר בתוך המלחמה. לרמוז על מעלתם שלא רצו לברוח לפי שלא היה כבודם. כאומרו למי תנוסו לעזרה, ואנה תעזבו כבודכם. כי קלון גדול מקבל הבורח, ויותר טוב לו לקבל המות, עכ"ל. ולפ"ז מתו מפני שלא ברחו. ועושו שלא כדין, שהיה להם לברוח. ומפני כן הם גרמו מיתתם. קפס

אולם כתב באלשיך (שמואל שם), וז"ל, בתוך המלחמה - כלומר שעתידים היו ליפול בזמן הזה, אלא שאירע היות בתוך המלחמה עכ"ל. והיינו שמיתתם במלחמה זכות להם, שבין כך ובין כך נגזר עליהם מיתה. וזכו למות במלחמות ה'. כמ"ש צרור המור (שם ויחי, ד"ה הואיל ואיתא) וז"ל, ואמר אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֵּאבְדּוּ כָּלִי מִלְחָמָה, כלומר אע"פ שאני אומר נָפְלוּ גִבּוֹרִים, לא נפלו אלא קמו, אחר שמתו על קדושת השם ומלחמות ה' הם לוחמים, עכ"ל. קפ

וכן יש לפרש את המדרש (רות"ר ד, יב) וז"ל, הכלים, אלו הצדיקים שקרויין כלים, שנאמר אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֵּאבְדּוּ כָּלִי מִלְחָמָה, עכ"ל. והיינו שכל המת

קפט ועיין באברבנאל (שמואל א פרק לא) וז"ל, והנה שאול לא חטא במה שהרג את עצמו לפי שהיה יודע כי סופו למות במלחמה ההוא, כי כן אמר לו שמואל ומחר אתה ובניך עמי, וכאשר ראה שנתקיים דברו בבניו אשר מתו לעיניו ושהי מורים היו הולכים סביבו ושהיה בלתי אפשר להמלט מידם, בחר ליהרג ביד נערו או ביד עצמו, באופן שלא יתעללו בו פלשתים. כי פחד שיעשו לו כאשר עשו לשמשון או לצדקיהו, ושיבזו אותו בקלון מתמיד וחרפה רצופה, ולהיותו מעולה בטבעו אוהב הכבוד והמעלה, היה ראוי שיבחר מות מקלון, עכ"ל.

קצ כתב היערות דבש (חלק א דרוש יב) וז"ל, שאול יותר שהיה עולה לגדולה, היה לבו חלל בקרבו ונשבר ונבוזה ונמס רוח, בזכרו כי הוא אדם עומד למקרה זמן ופגעיו, ולא לעולם חוסן. וזהו מאמרו על במוותיך חלל, הרצון כשהיה מגיע לתכלית הגבהות ורוממות, היה לבו חלל בקרבו, וא"כ שפיר קשה איך נפלו גבורים, לכך אמר [שמו"א, כ] אל תגידו בגת כו', אין הכוונה לבל יאמרו הריגת שאול, בעו"ה, כולם ידעו, והלא לקחו גוית שאול והביאו אותו להיכל פסילי אלהיהם, אבל כבר אמרו, מפני הרעה נאסף הצדיק, כדי שלא יראה הרעה נאסף. אמנם לפעמים מת בחטאו, וע"ז אמר דוד, אל תגידו בגת ואל תבשרו בחצות אשקלון, (כמאמרי הג"ל אשר דברתי), כי שאול ויהונתן היו חפים מפשע ומנוקים מעון, כי בשומעם זאת ושפטו כי מיתתם היתה לבל יראו ברעה אשר ימצא ח"ו לישראל, וישמחו ויעלוזו, ולכך אל תגידו זאת, למען יחשבו כי בעונם מתו. ומה נלמד כמה יש לנו להרבות בתשובה ותפלה וצדקה ומעשים טובים בהעדר צדיקים כאלה, אנשים הללו שלימים היו מבלי דופי ושמצה, ובעו"ה מפני הרעה נאסף הצדיק, ועלינו להתפלל שתהיה מיתתם לכפרה, לבל יגיעו ימי רעה ח"ו, התקוששו וקושו להסיר מאתכם כל דבר רע, כי מיתת צדיקים משמים כמתרה וצווחת ואומרת, שובו בנים שובבים, כי הנני לוקח מחמד עיניכם, עכ"ל. וע"ע באהבת ציון (דרוש ו) וז"ל, ובוה יש לפרש הקינה שהיה דוד מקונן על שאול ויהונתן בנו (בשמואל ב' ב') הצבי ישראל על במוותיך חלל איך נפלו גבורים, ויש לפרש הכוונה בזה הצבי ישראל אמר על שאול המלך שהיה צביהו ונפלאותו של ישראל ואמר הצבי ישראל על במוותיך חלל לרוב גובה גדולתך וחסידידותך, חלל נפלת בעון הדור לכפר שאתה לבדך כדאי הוא לכפר על עונם, אבל איך נפלו הגבורים שמתו גם בניו הצדיקים, ועתה אחי מה נאמר ומה נצטדק במיתת שני הצדיקים האלה, האלהים מצא את עון הדור, ופרע לנוק הקיש מעדיית שופרי דשופרי ונשארנו יתמי דיתמי ואנו אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים אם נשוב אליו באמת ובתמים, ואנחנו מגואלים בעונות ופשעים והדור דור פרוץ, עכ"ל.

במלחמה זכות יש לו שזכה למות במלחמה, שהרי בין כך ובין כך היה ראוי למות באותה עת. ולכך בודאי נקרא צדיק.^{קצא}

המתים על קידוש השם – אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם
ויתר על כן, כיון שזכה למות על קדושת ה' ומלחמות ה' הם לוחמים, בודאי מתעלה במיתתו מפני שמת על קדושת ה'. ואין בריה יכולה לעמוד במחיצתו, כמ"ש (פסחים נ ע"א), וז"ל, כי הא דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד. כי הדר, א"ל אבזה: מאי חזית, א"ל עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה וכו', ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתו וכו' (כגון) הרוגי לוד, עכ"ל. והרוגי לוג היו עכו"ם, כדברי רש"י (שם), וז"ל, שני אחים היו שמסרו עצמן על ישראל, שהודו על עצמן הריגת בת מלך, שהיו מטילין אותה על כל ישראל, עכ"ל.^{קצב} ואם כך נאמר על עכו"ם, על אחת כמה וכמה על ישראל.

ויתר על כן בדקות, מעבר לכך שמתו על קידוש השם המתים במלחמה, יש כאן אור נוסף. והוא אור של מסירות נפש. שהרי היוצא למלחמה, הוא להרוג או להרג חלילה. ולכן כל היוצא למלחמה מאיר בו אור של מסירות נפש. ואין לך אור גדול מזה, שמסירות נפש היא תכלית כל המדרגות כולם – שהרי מוסר כל כולו לבורא עולם ברוך הוא.

והבן שיש ב' פנים לכח הגבורה במלחמה.

א. גבורים בתוך המלחמה להלחם, כלומר אופן הלחימה – בגבורה. (ועין אגרא דכלה, קרח, ד"ה ויאבדו מתוך הקהל), וכלשון תורת המנחה (כי תצא, דרשה עב, ד"ה ועוד יש לפרש כי אמונים) דימה אותם (הצדיקים) לכלי מלחמה, מה הכלי מלחמה צריכים להיות שונים ומרוקים ומרוטים, כך אנשי המלחמה צריכים להיות זריזים גבורים ואמונים, עכ"ל.

ב. הגבורה להסכים להרג, ולמסור עצמו על קדושת השם. וזהו שלמות פנימיות הארת המלחמה, והבן הייטב.

^{קצא} ועיין בשו"ת בית הלוי (דרושים דרוש טו מאמר כ) וז"ל, שאמר דוד על שאול ויהונתן בנו איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה, ובילקוט שם איתא דהצדיקים קרוים כלי מלחמה דאמר עליהם שני בחינות; א' מה שהם מצד עצמם גבורים דהצדיק נקרא גבור, וכמו דאיתא במשנה איהו גבור זה הכושב את יצרו. וגם הם כלי מלחמה לאחרים דע"י מעשיו הטובים יוכלו אחרים להתגבר על יצרם ולעשות הטוב, וזהו שאמר הילקוט דהצדיקים קרוים כלי מלחמה של ישראל כלומר דבמעשיהם נלחמים אחרים עם יצרם, עכ"ל.

^{קצב} עיין ברבינו חננאל (פסחים דף ג.) וז"ל, שני אחים שהיו בלוד בשעה שנמצאת בת קיסר הרוגה, ובקשו להרוג כל יהודי בשבילה ואמרו שני האחים אנו הרגנוה כדי להציל כל ישראל ונהרגו הן, עכ"ל. אולם עיין בקובץ שיטות קמאי (שם) וז"ל, קיימא לן כי הרוגי לוד הם שמעיה ואחיו שנהרגו ב"ב באדר כמפורש בפרק סדר תעניות כיצד כו' נ"ה ע"ב, עכ"ל.

מִלְחָמָה – פנים ואחור – אף וחמה

כתיב (שמואל ב י, ט) וַיֵּרָא יוֹאָב כִּי־הִיִּתָּה אֵלָיו פְּנֵי הַמִּלְחָמָה מִפְּנִים וּמֵאֲחֹר וַיִּבְחָר מִכָּל בְּחֹרֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲרֹךְ לַקְרָאת אָרָם: וביאר אברבנאל (שם) כוונת הפסוק באומרו "הַמִּלְחָמָה מִפְּנִים וּמֵאֲחֹר" וז"ל, רוצה לומר שהייתה לו המלחמה מפנים עם האויבים אשר בשדה, ומאחור עם האויבים אשר בפתח שער העיר, עכ"ל. כלומר שהיא מוקף במלחמה.

שורש המלחמה מפנים ומאחור בעמלק, וכנגד כך שומר השי"ת
ושורש המלחמה מפנים ומאחור, הוא בעמלק. כמו שמובא בפנים יפות (דברים כה, יח), וז"ל, מלחמות עמלק היה המלחמה כבידה פנים ואחור, כדכתיב גבי יואב (שמואל ב י, ט) וַיֵּרָא יוֹאָב כִּי־הִיִּתָּה אֵלָיו פְּנֵי הַמִּלְחָמָה מִפְּנִים וּמֵאֲחֹר. כי השר של עמלק הוא היצה"ר כידוע, והנה נלחם עם ישראל בפנים שרפו ידם בתורה. ועמלק מאחור, הרי שהיתה המלחמה פנים ואחור, עכ"ל.

וכנגד כך השי"ת עומד לשמור את ישראל פנים ואחור. כמ"ש בספר השם (ד"ה הוי"ה ההולך), וז"ל, יקוק ההולך לפניך, ראש וסוף הפסוק ה', לפי שאם יהיו האויבים מלפניהם ומלאחריהם במלחמה כמו ליואב מפנים ומאחור, כמוני ה'לך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל (ישעיהו נב, יב), עכ"ל.

שליטת האחור בפנים מתגלה בפרט בחוטם

והנה שורש 'מלחמה' מגלה בחינת אחור בפנים. היות שפנים מהותם – הארת פנים, וסבר פנים יפות. ואחור עינינו הסרת פנים. ומתגלה שליטת האחור בפנים, כפנים זעומות וכועסות. וביתר חדוד, בחינת אחור בפנים מתגלה בפרט בחוטם הנקרא – 'אף', ר"ת אחור פנים. והיינו כאשר יש בחוטם כעס וחרון אף, (חרון – אחור, שורשים קרובים), זהו תוקף שליטת האחור בפנים.

וזהו מלחמה, שמורכבת מאותיות מל – חמה. מל – מלשון הסרה, גילוי. וחמ – מלשון כעס. והיינו במלחמה יש גילוי של כעס. וכמ"ש להדיא בקרא (ישעיהו מב, כה) וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמָה אַפּוֹ וַעֲזָז מִלְחָמָה. וביאר (שם) המלבי"ם (פ' באור המילות וז"ל, שהאף הזה המעניש מלא חמה פנימית, וגם עזוז מלחמה בגלוי, עכ"ל. וכתב הכתב והקבלה (בראשית מז, ט) וז"ל, מְגֹרֵי מִלְשֹׁן אִישׁ חֲמָה וְגֵרָה מִדּוֹן, והתגר בו מלחמה, עכ"ל.

שורש המלחמה מכוח החמה שמאירה בתוקפה עד שש שעות

ואמרו חז"ל (מכילתא עמלק פרשה א, הובא ברבינו בחיי שמות יז, יב) וז"ל, "עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ" כל המלכיות אין עושין מלחמה אלא עד שש שעות מן היום, אבל מלכות

הרשעה עושה מלחמה שחרית וערבית, עכ"ל. וביאורו, כי מלחמה, אותיות מל – חמה (כפי שהוזכר), ומכח חום החמה נגלה כח של חמה וכעס, ומכח כך נלחמים באויביו. ומטעם הכי אחר שש שעות שהחמה מתחילה להתמעט, אינם נלחמים. כי נחסר להם שורש הכח שמכחו הם נלחמים. אולם מלכות הרשעה, מכחה של עמלק, שנאמר בו (דברים כה, יח) אֲשֶׁר קָרַךְ – לשון של קור, נלחם הן מכח חום והן מכח קור, ולכך עושים מלחמה שחרית וערבית.

ושורש דברים אלו נתבאר בספר פירוש המלות הנוכריות (הקדמה, וכן אותו אלף, ערך איש) וז"ל, איש מלחמה, עינינו בעל חמה, כמו איש חמה, שענינו בעל חמה, איש אף, עכ"ל.

תיקון כלי מלחמה

כתיב (שמואל ב כב, לה) מִלְמַד יְדֵי לְמִלְחָמָה וְנָחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זִרְעָתִי: וכן קרוב לכך נאמר בתהלים (יח, לה) מִלְמַד יְדֵי לְמִלְחָמָה וְנָחַתָּה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זִרְעָתִי: קצב

מִלְמַד יְדֵי לְמִלְחָמָה – דוד נלחם כשם שהוא ית"ש נלחם
ופירש הר"י קרא שם וז"ל, כאדם המלמד את חבירו להלחם, ואומר לו אל תצא לקראת פלוני להלחם, אלא הסר לך מאחוריו והכהו. כביכול כך למד הקב"ה את דוד להלחם בפלשתיים, דכתיב (שם ה, כב – כה) וַיִּסְפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים לַעֲלֹת וּג'ו' וַיִּשְׁאַל דָּוִד בָּה' וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲלֶה הָסֵב אַל־אַחֲרֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוֹל בְּכַאִים: ויהי פְּשָׁמֶעַךְ אֶת־קוֹל צַעֲדָה בְּרֹאשֵׁי הַבְּכָאִים אֲזַ תַּחֲרֹץ וּג'ו' וַיַּעַשׂ דָּוִד כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ ה' וַיִּךְ אֶת־פְּלִשְׁתִּים, עכ"ל. וביאור דבריו הם כך; מכיוון שדוד המלך היה כל כולו בטל אליו ית"ש, לכך חכמת הבורא נגלת לו – איך עליו להילחם עם אויביו. בבחינת 'מה הוא אף אתה', כשם שהקב"ה נלחם – כך דוד המלך באותו אופן נלחם. כלומר לא רק שהיה לו סעייתא דשמיא להצליח במלחמה, אלא אף 'צורת המלחמה' הייתה כביכול מעיין מלחמתו של הקב"ה.

וכן כתב הרד"ק (תהלים יח, לה) וז"ל, מִלְמַד יְדֵי לְמִלְחָמָה. כשהייתי מצליח במלחמה לא הייתי מתהלל בגבורתי, אלא שהוא היה מלמד ומרגיל יְדֵי לְמִלְחָמָה. וְנָחַתָּה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זִרְעָתִי. כל כך למד יְדֵי עד שיפילו קשת נחושה מאויבי, והיתה נשברת בזרועותי, עכ"ל. והביאור בדבריו הוא כנ"ל, שהקב"ה היה מלמד את ידיו ומרגיל את ידי דוד למלחמה. וא"כ בעומק אין זה מלחמת דוד כפשוטו, אלא

קצב עין חומת אנך (שמואל ב כב) וז"ל, וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת וכו'. יש שינויים הרבה בשירה זו מתהלים מזמור י"ח לכאן הגם דשירה אחת היה. דיש מדרגת נבואה ומדרגת רוח הקדש. ודוד המלך ע"ה וזה לשתי המדרגות לנבואה ורוח הקדש. וכשהיה לו מדרגת נבואה אז ישיר את השירה הזו בסגנון זה דלפי מדרגת נבואה מלתו על לשונו באופן זה. וכשהיה לו מדרגת רוח הקדש שר לו נאמר בתהלים בשקל זמרת הארש. ומזה באו השינויים, עכ"ל.

מעין בחינת ה' ילחם לכם, ה' איש מלחמה' - מלחמתו של הקב"ה.

ידי - דוד נלחם עם עצם מהותו

עוד מובא ברלב"ג (שמואל ב כג, ז) וז"ל, הנה הש"י מפני השגחתו בי למד ידי למלחמה, עד שכבר הוריד יתר קשת חזקה מאוד אל המקום שמשם תהיה יריית החצים כל אחד מזרעותי. והנה אמר זה, כי בעת שהלך להלחם עם גלית לא רצה לקחת כלי המלחמה כי לא נסה, עכ"ל. והיינו כי דרך בנ"א להילחם עם כלי מלחמה, אולם דוד לא נלחם עם כלום, זולת עם ידיו, יד. וכנודע דוד גימטרייה יד, והיינו שאינו נלחם עם כח חיצוני לו, אלא עם ידו בלבד - עם עצם מהותו

נגלה כבר אצל דוד - לא־ישא גוי א־גוי חרב

ואמרו חז"ל (שוחר טוב תהלים יח, לג) וז"ל, מלמד ידי למלחמה ונחתה קשת־נחושה ורועתי. ללמדך שהיה דוד נוטל קשת נחושה וכופפה, עכ"ל. והביאור בדברי המדרש הוא כך; שבכחו של דוד לבטל את כלי המלחמה. מעין דלעת"ל שנאמר (ישעיהו ב, ד) וכתתו חרבותם לאתים ונחיתותיהם למזמרות לא־ישא גוי א־גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. מעין כך נגלה כבר השתא אצל דוד שאף שהיה מלחמה, אולם הוא לא לחם בה ע"י כלים.

ומכחו של דוד מתנוצץ מ"ש (שבת סג.) לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת, ולא בתריס, ולא באלה, ולא ברומח, ואם יצא - חייב חטאת. רבי אליעזר אומר: תכשיטין הן לו. כלומר שלא נדרש כלל לכלי למלחמה.

מלחמה - אור - חנפה

אמרו חז"ל (בראשית רבה (וילנא) פרשה ג סימן ג) וז"ל, רשב"י פתח (משלי טו, כג) "שִׁמְחָה לְאִישׁ בְּמַעֲנֵה־פִּי ודָּבָר בְּעֵתוֹ מִה־טוֹב". שִׁמְחָה לְאִישׁ: זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (שמות טו, ג) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שְׁמוֹ". בְּמַעֲנֵה־פִּי: (בראשית א, ג) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר". ודָּבָר בְּעֵתוֹ מִה־טוֹב: (בראשית א, ד) "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב", עכ"ל. העולה בדקות מדברי המדרש שמאמרו יתברך הראשון - "יְהִי אֹר", הוא בבחינת מאמר של "אִישׁ מִלְחָמָה". כלומר ישנו קשר מובהק בין 'אור' ל'מלחמה'.

וכן מצאנו שדרך לערוך מלחמה באור ולא בחשך. כמ"ש הרא"ש (שמות יד, כ) וז"ל, וַיֹּאֶר אֶת־הַלַּיְלָה. פירוש ויחשיך, לכן (שם) וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה. שאין אדם נלחם בלילה, וכן לשון חז"ל אור לארבעה עשר, עכ"ל.

מלחמה מכח ה'אור' הנמצא בתורה

וביתר עומק שורש המלחמה מגיע מכח ה'אור'. ונגלה באכילת המן, לחם מן השמים, מלשון לחם – מלחמה^{קצד}. וביאר הרמב"ן (שמות טז, ו) ששורש המן הוא באור העליון, כמ"ש^{קצה}.

וכן במלחמה הרוחנית עם היצה"ר, שהדרך ללחום עמו הוא ע"י ה'אור'. כמ"ש בתניא (פרק טו) וז"ל, מלחמה עם היצר, לנצחו ע"י אור ה' המאיר על הנפש האלקית שבמוח השליט על הלב, עכ"ל. (אולם יש המשכת אור א"ס שלמעלה ממדרגת מלחמה, עיי"ש. ועין עוד בלקוטי תורה (במדבר ד ע"א) וז"ל שיש ג"כ בירור ניצוצות עד"ז שלא בדרך מלחמה, אלא בהמשכת אור א"ס למטה כמו שהוא למעלה בעולם האצילות. ממליא נעשה ביטול הסט"א, כביטול הנר מפני האבוקה עכ"ל, עיי"ש).

ושורש המלחמה ע"י אור הנמצא בתורה, כמ"ש בבן יהודיע (חגיגה יד ע"א) וז"ל, וכל תיבות המהפכות הם אחד אור ישר ואחד אור חוזר, והם מבחינת דעת וכ"ו, שהם אחת אור ישר זו משנה, ואחת אור חוזר זו גמרא, שיש בה מלחמה וגבורה, עכ"ל. וזהו בבחינת מלחמתה של תורה^{קצו}.

אור לתתא נעשה אש

ולתתא נעשה מלחמה כ'אש', שגנוז בה האור^{קצד}. ושורש מלחמה זו בגינהם, כי ג"ע מקום שלום, וגינהם מקום מלחמה. אש של גינהם – אור של גינהם.

ולכך אמרו (עיין סוטה מד ע"ב, ועיין טור או"ח סימן נא, בשם ירושלמי) הסח בין 'שתבח' ל'וצא אור', חוזר מעורכי המלחמה. והיינו שמבטל את הארת 'וצר אור' שמכחה יש מלחמה. כי שורש כל המלחמה ע"י אור, ונשתלשל ונעשה מלחמה ע"י אש, והבן הייטב. וזהו מלחמה, ל – ח – ס, ל – חס, חמימות של אש, המייבשת את הלחות, לח – ס. מיבשת את החיות.

וזהו שאומרים ב'על הניסים' שעמדה מלכות יון (הרשע) להשכיחם תורתך, והיינו להשכיח ולהכניע שורש המלחמה שהיא ע"י אור – אור התורה. וכשנצחום הדליקו נרות בחצרות קדשך, ע"י שמן שנמצא בנס, והיינו הארת אור התורה והמצווה, שהוא שורש כח המלחמה.

קצד כמ"ש לעיל, במבט הפנימי מס' 17. וע"ע במס' 10 ובמס' 20

קצה ועין חת"ס (שמות טז, כב)

קצו כמ"ש לעיל, במבט הפנימי מס' 04.

קצז כגון (ישעיהו לא, ט) וְסִלְעוֹ מִמֶּגֶד יַעֲבֹד וְחָתוּ מִנֶּסֶךְ שְׂרִיז נֶאֱמָה' אֲשֶׁר־אֹר לֹ בְצִיּוֹן וְתִגְדֹּר לֹ בִירוּשָׁלַם. ופרש"י (ושם אֲשֶׁר־אֹר לֹ בְצִיּוֹן – שם יהיה האש מוכן לשורפם.

מִלְחָמָה מִכַּח שְׁלוֹם – בַּקְלָקוֹל וּבִתְיָקוֹן

כתיב (מלכים א ב, ה) "וְגַם אֶתָּה יִדְעָתָּ אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן-צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשָׁנֵי-שָׁרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן-נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן-יִתְרֹן וְיִהֲרָגֻם וַיִּשְׁם דְּמִי-מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמִי מִלְחָמָה בַּחֲגֵרְתּוֹ אֲשֶׁר בְּמִתְנָיו וּבְנִעְלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו". ופרש"י (שם וז"ל, דְּמִי-מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם – שהיה להם שלום עמו, ולא היו נשמרים מפניו.

דְּמִי-מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם – עוֹשֶׂה עֲצָמוֹ כְּאוֹהֵב וּבִלְבָבוֹ מִלְחָמָה

המלחמה ראשונה בין בני אדם שהיה בעולם^{קצט}, הוא בין האחים קין והבל. וביאר הגר"א^{קצט} את דברי הקב"ה לקין: (בראשית ה, י) וַיֹּאמֶר מַה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי אֶחָיִךְ צִעֲקִים אֵלַי מִן-הָאֲדָמָה, וז"ל, ויאמר אליו מה עשית להסתיר עצה לרמות אותי, בפך שמת שלום ובלבך טמנת ארבו. הלא קול דְּמִי אֶחָיִךְ; מה שקראת אותו תמיד בלשון חיבה אחי ורעי כדי לשום דְּמִי-מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם, ודימית שתסתיר ממני עצה, עכ"ל.^ר

ועוד מלחמה בין אחים, מלשון אחוה, מצינו בין עשו ויעקב. וביאר בבית יצחק (בראשית לב, יב) את טעם יראתו של יעקב מפני עשו וז"ל, [ד]עיקר יראתו של יעקב מפני עשו, היה שלא יעשה עשו נגדו כאוהב אח, כדי שלא יזהר ממנו, ובקרבו ישים ארבו להורגו, וַיִּשֶׁם דְּמִי-מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם, זאת היתה כל יראתו של יעקב מעשו. ואל המטרה הזאת שלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו, ר"ל לראות אם הוא עשו שונא גלוי, או אוהב כאח, ואם היה יודע יעקב בעשו שהיא שונא גלוי, לא היה ירא ממנו כל כך, דיעקב היה גבור אמיץ, והיה יכול לערוך מלחמה נגדו, עכ"ל, עיי"ש.^{רא}

שְׁלֹם – בִּתְיָקוֹן פְּנִימִיּוֹת הַמִּלְחָמָה, וּבַקְלָקוֹל תַּכְסִּיסִי לַמִּלְחָמָה

ועומקם של דברים, כי תכלית מלחמה – שלום^{יב}. וכאשר זוכים שלום קודם למלחמה, וכאשר לא זוכים המלחמה קודמת לשלום. אולם לעולם אחרית הכל הוא השלום. וזהו פנימיות התיקון, וכך יהא לעת"ל כמ"ש (ישעיהו ב, ד) "וְכִתְּלוּ חֲרֻבוֹתֵם לְאַתִּים". וכנגד כך עומק הקלקול הוא, כאשר לוקחים את השלום ומשתמשים בו

^{קצט} קדם לזה מלחמה של נחש, שפיתה לאשה ואדה"ר לאכול מעץ הדעת על מנת להורגו (מדרש אגדה (בוכר) בראשית ג, א).

^{קצט} אדרת אליהו, שם.

^ר ועיין במעשי ה' (חלק מעשי בראשית פרק כ', ד"ה ובוה יתייב) וז"ל, וַיֹּאמֶר קִין אֶל-הֶבֶל אָחִיו, ר"ל כשהיה מדבר עמו היה קורא אותו אחיו, והיה אומר לו אחי כנותן אות שקבל הדין ואות של אהבה, כמו שעשה יואב לעמשא כשרצה להרגו שאמר לו (שמואל ב כ, ט) הֲשָׁלוֹם אֵתָּה אָחִי, כי זהו שנאמר על יואב (מלכים א ב, ה) וַיִּשֶׁם דְּמִי-מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם, כלומר עשה מלחמה והרגו בהוראת אות של שלום. עכ"ל עיי"ש בהרחבה. וע"ע באור החיים (בראשית ד, ח).

^{רא} ועיין באר מים חיים (וישלה לב, ז), וז"ל עשו רשע ערום היה, ויצא אל יעקב באהבה ואחוה כאדם היוצא לקראת אחיו עם אנשיו ומשמשי. אבל אורבו טמון בקרבו היה, שישים דְּמִי-מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם ויהרגנו בפתע פתאום, בלי נודע כלל אם מאתו היה או לא. עכ"ל.

^{רב} כמו שנתבאר לעיל במבט הפנימי 006 0141.

לתכסיסי מלחמה, וזהו הפלת תכלית הטוב לרע, ודו"ק.^{רג}

וַיֵּשֶׁם דְּמִי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם – מלחמה ע"י התורה שנקראת שלום
וביאור נוסף ביאר בבן יהודיע (סנהדרין מט.) וז"ל, וַיֵּשֶׁם דְּמִי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם, כלומר, הרג את אבנר באמצעות דברי תורה, דכתיב (משלי ג, יז) דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נֶעֱם וְכָל־נְתִיבֶיהָ שָׁלוֹם, עכ"ל. ועומק דבריו הוא כך; כאשר הורגים במלחמה ע"י התורה – הנקראת שָׁלוֹם, עי"ז מעלה את המלחמה למדרגת שלום. וזהו פנים עמוקות לגילוי השלום בתוך המלחמה, דהיינו תיקון המלחמה ע"י התורה הנקראת שלום וזהו עומק התפלה (ליקוטי תפילות ח"ב תפלה ל) שאזכה לנצח המלחמה בשלום.^{רי}

מִלְחָמָה – שָׁלוֹם – בֵּית מִקְדָּשׁ

כתיב (מלכים א ה, טז – יט) וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶל־חִירָם לֵאמֹר: אֲתָהּ יוֹעֵת אֶת־דָּוִד אָבִי כִּי לֹא יָכַל לְבָנוֹת בֵּית לַשֵּׁם ה' אֱלֹהָיו מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר סָבְבוּ עַד תַּתִּיהָ אֹתָם תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵי: וְעַתָּה הִנֵּחַ ה' אֱלֹהֵי לִי מִסְבִּיב אֵין שָׁטָן וְאֵין פֶּגַע רָע: וְהִנְנִי אֹמֵר לְבָנוֹת בֵּית לַשֵּׁם ה' אֱלֹהֵי כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל־דָּוִד אָבִי לֵאמֹר בְּנָךְ אֲשֶׁר אֲתָן תַּחְתֶּיךָ עַל־כִּסְאֶךָ הוֹאֵי־בָנָה הַבֵּית לַשֵּׁם:

מהות בית המקדש – שלום

בחיצוניות ניתן להבין שהטעם שלא בנה דוד המלך את בית המקדש הוא; מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר סָבְבוּ. כלומר, מפני טרדתו במלחמה. אולם מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה הוא גם טעם פנימי; כי המלחמה סותרת למהותו של בית המקדש – שפנימיותו מהות של שלום.^{רי}

וכן עולה מדברי יחזקאל הנביא (לו, כה – כז) וְדָוִד עֲבָדִי נָשִׂא לָהֶם לְעוֹלָם: וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם וְגו', וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: דִּיּוּקָא אָמַר תַּחֲלִילָה "וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם", ורק אח"כ "וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם".^{רי}

הארת השלום בבית המקדש מתפשטת ליתר מקומות

והארת השלום שבבית המקדש מתפשטת ליתר מקומות, כמ"ש בפשתי כהן (במדבר ז, א) וז"ל, וַיְהִי בַּיּוֹם כָּלֹת מִשֶּׁה לְהִקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן. נסמכה פרשה זו לפרשת כהנים, לומר שבמקום שיש שלום כאילו שם בית המקדש ושכינה שורה שם, עכ"ל. ואותו הארת השלום הנמצא בבית המקדש הוא בבחינת 'סוכת שלום', כמ"ש החתם סופר (ויקרא כג, כט) וז"ל, הַשִּׁיטָה ב"ה וברוך שמו, הוא הפורש כנפיו על אפרוחיו, מרום ראשון מקום מקדשינו, שהוא פריסת סוכת שלום על ירושלים, עכ"ל. ולכן כאשר חרב בית המקדש, כתיב (ישעיהו לג, ז) הֵן אֲרָאֶם צָעֲקוֹ חֲצָה מִלְּאֲכֵי שָׁלוֹם מִן יִבְכְּיוּן.

^{רג} (עין פרדם רימונים, שער ז פרק ג)

^{רי} לביאור נוסף מהו דְּמִי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם, ניתן לעיין בחיד"א (כסא דוד, דרוש ט"ז לשבת שובה, ד"ה והרב כנסת הגדולה).

^{רה} ועיין אברבנאל (מלכים א ה, שם), וז"ל ואפשר לומר גם כן כי גם במה שאמר מפני המלחמה, כוון למה שאמר לו יתברך שלא יבנה הבית איש מלחמ' כי אם שר שלום ואיש מנוחה, עכ"ל.

^{רי} ועיין מלבי"ם על הפסוק (ישעיהו נב, ז) "מִהֲנֹאֲוִי עַל־הַהָרִים רַגְלֵי מִבְּשָׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלֹמֹם מִבְּשָׁר טוֹב מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֲמִיר לְצִיּוֹן מִלֶּךְ אֱלֹהֵיךָ". וז"ל, תחלה ישמיע שְׁלֹמֹם מן האויב, ואח"כ מִבְּשָׁר טוֹב שהוא בנין המקדש וצמיחת קרן דוד (שיבאר פסוק ח) ואח"כ מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה, הוא קיבוץ גלויות (שיבאר פסוק ט), ואח"כ לְצִיּוֹן מִלֶּךְ אֱלֹהֵיךָ, הוא התגלות מלכות שמים בכל הארץ ובכל העמים (שיבאר פסוק י), עכ"ל.

דייקא מלאכי שלום הם אלו שבוכים על השלום שנחסר.י

מקום גילוי הארת השלום בבית המקדש

בכללות גילוי הארת השלום נמצא בכל בית המקדש, כמו שפירש התפא"י (תמיד פ"א, מ"ג) את דברי המשנה (שם) אמרו שלום הכל שלום, וז"ל, כל כת שאלה לחבירתה שלום, רצה לומר הכי לא חסר כלום מכלי המקדש, והשיבו כת האחרת הכל שלום ועומד על מכונו, עכ"ל. אולם בפרטות נגלה אותו הארה במזבח, כדברי חז"ל (תוספתא מסכת בבא קמא (ליברמן) פ"ז ה"ז), מזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. ובפרט בקרבן שלמים שמקריבים עליו". אמנם בפרטות יתר על כן נגלה הארת השלום במקום המקדש, בבית קה"ק - בארון ובכרובים, כמ"ש בשפתי כהן (סוף פרשת ויקהל, גימטריאות) וז"ל, ופניהם איש אל-אחיו, סופי תיבות שלום, עכ"ל.

זמן בניין הבית מוגדר לדינא כזמן שלום

ועוד, עצם זמן בניין הבית גם הוא מוגדר לדינא כזמן שלום. כמ"ש הר"ח (ר"ה יח ע"ב) וז"ל, בזמן שיש שלום כלומר כל זמן שבית המקדש קיים יהיה לששון ולשמחה, עכ"ל. ובאותו זמן אין מתעניין בתעניות, עיי"ש כל הסוגיא. וח"ו כשחרב הבית נחסר השלום, וכתב בפתח עינים (פסחים קיט ע"ב) וז"ל, עשו גימטרייה שלום, והוא החריב המקדש הנקרא שלום כמ"ש הרמב"ן הובא ב"י א"ח סי' תק"ן, עכ"ל.

שורש הארת השלום בבית המקדש מששולם העולמים דר בתוכה

ושורש הדבר שביהמ"ק נקרא 'שלום', מפני שהקב"ה הנקרא 'שלום' דר בתוכו, כמ"ש (בראשית רבה וילנא) פרשה סו סימן ב (פרשת תולדות) (ו) כת"ב (במדבר ו, כו) וישם לך שלום, השולמית אומה ששלום העולמים דר בתוכה, שנאמר (שמות כה, ח) וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָם.

מלחמה סביב

כתיב בנוגע לדוד המלך (מלכים א ה, יז) "הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר סָבְּבָהּוּ". ועוד כתיב (דברים כה, יט) וְהָיָה בְּהִגִּיתָ ה' אֱלֹהֶיךָ לָךְ מִכָּל-אִיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר ה'-אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת-יָגְרְ עַמְּלֶךָ וּג'ו.

אִיבֶיךָ מִסָּבִיב – הגשמיים

כפשוטו האויבים מסביב קאי על האויבים הגשמיים, והדרך להילחם עמהם הוא על ידי כלי מלחמה; כמ"ש רש"י (בראשית מח, כב) וז"ל, בַּסֶּרֶךְ וּבַקֶּשֶׁת – כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם (למלחמה), וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן, עכ"ל. אמנם כאשר זוכים ר"א

רז עיין חגיגה (ה ע"ב), עד היכן היגיע הבכי על חורבן הבית.

רח מדרש תנחומא (בבב) פרשת צו סימן י' וזאת תורת זבח השלמים. [גדולה שלמים] שהן עושין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים
רט עיין בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב, בראשית לה, ה) וז"ל, וַיִּסְעוּ בִּיהִי חֲתַת אֱלֹהִים. זש"ה והבוטח בה' חסד
יסובבנו (תהלים לב י), עכ"ל.

ר"ד ועיין לעיל במבט הפנימי מס' 012 (ניצחון במלחמה בדרך טבע ובדרך נס) שהוסבר בהרחבה שניצחון במלחמה הגשמית משתלשל מניצחון במלחמה הרוחנית.

שב בתשובה לפני ה' אז מפיל תחתיו כל אלו שסביבותיו^{רסו}. אבל עדיין נשאר אויב הפנימי שהוא היצה"ר בעצמו, שהוא מחלק נפשו שלו מקליפת נוגה, ונקרא מלאך רע, וחלק הרע בעצם שזה יותר קשה ומלחמה נצחית. לזה אמרה תורה וְהָיָה בְּהַגִּים הָאֵלֶּיךָ מִכָּל־אֲיֹכֶיךָ מִסָּבִיב בְּאֶרֶץ, עכ"ל עיי"ש.^{רסו}

וכן פירש התולדות יעקב יוסף (פרשת ויקהל) את הפסוקים בתהלים (קח, י - יב) כְּלִגְגִים סִבְבוּנִי בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֶם: סִבְבוּנִי גַם־סִבְבוּנִי בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֶם: סִבְבוּנִי כְּבֹרִים לַעֲשׂוֹת קוֹצִים בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֶם. וז"ל, כְּלִגְגִים סִבְבוּנִי, שהוא היצר הרע שבא לפתות האדם למרוד באדונו ולעשות ככל הגוים. בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֶם, ר"ל ע"י שהתבוננתי שיש בו שמו יתברך ג"כ, והוא עבד המלך שבא לנסות האדם על ידי כסות ולשון ששינה, ובזה סר מהאדם וילך לדרכו. ושמה תאמר ששוב נמלט האדם ממנו, לזה אמר כי סִבְבוּנִי גַם־סִבְבוּנִי, שיסבב את האדם מצד אחר שמא לא ירגיש האדם בו, ומ"מ בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֶם. וכשרואה כך, עושה עצמו יצר הטוב, וז"ש סִבְבוּנִי כְּבֹרִים וכו"ל (כמתוק מדבש), מ"מ בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֶם. באופן שצריך האדם לפקח תמיד עין שכלו בכל דרכיו שילך תמים, וק"ל. עכ"ל.

נצחון שלא בגדר הטבע מכח אור המקיף

ובעומק נודע שלכל אחד מישראל יש לו; אור פנימי ואור מקיף. ודייקא מכח האור מקיף הנמצא סביב נלחמים עם האויבים, ומנצחם.

וזהו השורש הניצחון של החשמונאים על מלכות יון הרשעה - שגברו ישראל רבים ביד מעטים, גבורים ביד חלשים וכו". כי המלחמה לא הייתה כפשוטו ע"י ברזל ורומח, אלא מכח האור מקיף

^{רסו} בבחינת (תהלים ו, ט) סִבְבוּנִי כְּבֹרִים לַעֲשׂוֹת קוֹצִים בְּשֵׁם ה' קוֹל בְּקִי. ^{רסז} ועיין בליקוטי מוהר"ן (תורה קיב) שכתב שעיקר זמן המלחמה הוא בשעת התפילה, והדרך לנצח תלוי במידת ה'אמת' וז"ל, הנה ידוע כי סביב רשעים יתהלכון (תהלים יב) כי הסט"א מסבבת הקדושה, כי את זה לעומת זה עשה. ובפרט מי שכבר נמשך אחר עבירות ח"ו, ונמשך אחר הסט"א, ושם מקומו ח"ו, והם מס' בבין אותו מכל צד. וכאשר יעורר רוחו לשוב אל ה', קשה לו מאד להתפלל ולדבר דיבורים לפני ה', כי הן מסבבין אותו מכל צד, לכ"א לפי ענינו כנ"ל. ומחמת שא"א לו להוציא דיבור לפני אלקים בדחילו ורחימו וחוות כראוי, לכן כל הדיבורים והתפלות שהוא מדבר לא יוכלו לבקוע המחיצות והמסכים המבדילים לעלות למעלה, ונשארים למטה תחת המסכים. עד אשר יזכה וישוב באמת, וידבר דיבורים הראויין להתקבל בדחילו ורחימו מעומקא דליבא בהתעוררות גדול, אזי מבקע הדיבור המאיר את כל המחיצות והמסכים המבדילים, ויעלו עמו כל הדיבורים שהיו מונחים למטה עד הנה. אך איך יזכה לזה, העיקר שהכל תלוי בו הוא - אמת, לילך בדרך אמת לפי מדריגתו, כי חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת (שבת נה יומא ט), עכ"ל עיי"ש. וע"ע בדבריו (תורה ט) וז"ל, סביב רשעים יתהלכון, שהרשעים היינו הקליפות, מסבבין אותו, כרום זולות, היינו בשעת התפלה שהיא עומדת ברומו של עולם (ברכות ו ע"ב). ודע שיש פתחים הרבה בחשך הזה לצאת משם, כמו שאמרו חז"ל (יומא לה ע"ב) הבא לטמא פותחין לו, יש לו פתחים הרבה. נמצא שיש פתחים הרבה בחשך, גם לצאת משם. אבל האדם הוא עיור, ואין יודע למצוא הפתח. ודע שע"י אמת, זוכה למצוא הפתח. כי עיקר אור המאיר הוא הקדוש ברוך הוא, כמ"ש (תהלים כ"ז) ה' אורי וישעי, עכ"ל עיי"ש.

נלחמו עם היונים. ובכח אותו אור מקיף, אפשר להכניע רבים ביד מעטים וגבורים ביד חלשים. ומכאן מגיע שורש מנהג ישראל לשחק בסביבון בחנוכה, והוא הארת אור מקיף הסובב שמכחו נצחו את היונים.

מִלְחָמָה עֵצָה – עֲצוֹת

כתיב (מלכים ב יח, כ) "אֲמַרְתָּ אֶדְבָר שְׁפָתַימִי עֲצָה וּגְבוּרָה לְמִלְחָמָה". וכתיב (משלי כ, יח) "מִתְשַׁבְּחוֹת בְּעֵצָה תִּפְּנוּ וּבְתַחְבֻּלוֹת עֲשֵׂה מִלְחָמָה".¹⁹

התשועה האמיתית - בַּעֲצָה

ופירש הרבינו יונה (sw) שנדרש במלחמה שלושה דברים שמנם הפסוק, וז"ל, ובתחבולות עֲשֵׂה מִלְחָמָה – המלחמה צריכה **מחשבה ועצה ותחבולות** לראות הנולד, ולחשוב אם יערימו סוד האויבים על דרך כזאת וכזאת, נתחכם להם על דרך זאת, ונקדים עניינים וצדדין ונכין לנו הדרך מעתה, שתהיה היכולת בידינו בעת ההיא להתחכם להם בדרך זאת וכ"ו, עכ"ל. וביאר הצרור המור (בראשית מט, ט) שמתוכם כח העצה הוא הכח הנצרך ביותר, וז"ל, בַּתְּחַבֻּלוֹת עֲשֵׂה מִלְחָמָה, אבל **התשועה האמיתית ברוב יועץ**, כי העצה והתבונה היא המשלמת כל הדברים, עכ"ל.

דוד המלך - גִּבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנָבוֹן דָּבָר

וכח העצה במלחמה נגלה בפרט בדוד; שהיה הוא עצמו גם איש מלחמה וגם בעל עצה, כמ"ש (שמואל א טז, יח) "הִנֵּה רָאִיתִי בֶן לִישֵׁי בֵּית הַלְחָמִי יֹדֵעַ נֶגֶן וְגִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנָבוֹן דָּבָר". וביאר הרד"ק (שם) וז"ל, וְאִישׁ מִלְחָמָה – יודע בעניני המלחמה והורגל בה. וְנָבוֹן דָּבָר – כתרגומו וסוכלתן בעצה, כלומר לכל דבר עצה הוא נבון, עכ"ל.²⁰

ונצרך – וכן היה אצל דוד - עצה יחד עם גבורה, כמ"ש המלבי"ם (ישעיה י, יג) וז"ל, הנה למלחמה צריך שני דברים, א] כח וגבורה, ב] עצה ותחבולה בתכסיסי מלחמה, כמ"ש (מלכים ב יח, כ; להלן לו, ה) "עֲצָה וּגְבוּרָה לְמִלְחָמָה", עכ"ל. וכלשון המצודות דוד (ישעיה לו, ה. וכו"כ במלכים ב יח, כ) וז"ל, אומר אני שרק בדבר שפתיים, בעצת יועצים תרצה לעשות מלחמה, אבל לא כן הוא, כי צרכים אליה **עצה עם גבורה**, עכ"ל.

נדרש עצות רבות

ובדקות, לא סגי בעצה אחת, אלא בעי עצות רבות, כמ"ש המלבי"ם (משלי יא, יד) וז"ל, במלחמה אין די בעצה לבד כי גם האויב י"ל עצה והסכמה, ואולי לא תועיל עצתו נגד עצת האויב, וכמו שהשיב חושי הארכי על עצת אחיתופל, וצריך תחבולה, שגדר התחבולה הוא קשר של עצות רבות, שקושר חבל בחבל סבות ומסובבים, עד שבכל אופן שיפנה האויב ימצא עצה מוכנת כנגדו, והוא מסכות מתהפך בתחבולותיו נגד עצת האויב, וע"כ בתחבולות עשה מלחמה, ואמר פה באין תחבולות יפל עם שמדבר ג"כ על עת מלחמה, ולפ"ז למלחמה צריך יועצים רבים, שכ"א ימצא עצה אחרת, כי כל עצה ועצה יש לה מקום במלחמה, שלפעמים אם עצה זו לא תצליח נגד האויב יפנה אל העצה השניה, וזה שכתוב (משלי יא, יד) וְתִשׁוּעָה בְּרֹב

¹⁹ ריז

להרחבה בנושא 'ובתחבולות' ניתן לעיין במבט הפנימי מס' 19 'איש מלחמה'

²⁰ ריח ועין עוד בפירושו הרד"ק (תהלים כ, ה) על הפסוק "וְכָל עֲצָתָךְ יִמְלֵא", וז"ל על דרך כי בתחבולות תעשה לך מלחמה (משלי כד, ו), עצה וגבורה למלחמה מ"ב יח, כ ועוד, עכ"ל.

יועץ, ודבר זה משל על מלחמה אחרת פנימית נגד האויב הפנימי עיי"ש. ר"ט

במלחמה הפנימית – לא נצרך עצה, אלא תמימות

אולם במלחמה הפנימית עם היצה"ר, יש שאינו צריך עצה^ר, כמ"ש הגר"א (משלי ב, ז) וז"ל, "מִגֵּן לְהִלָּכִי תָם" – תם ההולך בדרך תמים ולא סר מן התורה ימין ושמאל, ואף במידות אינו סומך על שכלו כלל והולך בתמימות, וזה אין צריך עצה, כי אין לו מלחמה בשכל, כי הוא משים עצמו כבהמה (כמ"ש בחולין ה ע"ב) ערומים בדעת ומשימן עצמן כבהמה, עכ"ל. רכא

מִלְחָמָה לְעֵתִיד לְבֹא

כתיב בישעיהו (ב, ד) על העתיד לבוא בב"א: **לֹא יִשָּׂא גֹי אֶל גֹּי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה**. ודומה לכך במיכה (ד, ג); **לֹא יִשָּׂאוּ גֹי אֶל גֹּי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה**.

יתרבה השלום והמנוחה

פשוטן של דברים, לא יהיה מלחמה היות שאז העולם יתמלא בשלום. כמ"ש הר"ב בינו בחיי (דברים כא, ט) וז"ל, **"לֹא יִשָּׂא גֹי אֶל גֹּי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה"**, ואז תרבה המנוחה והשלום בעולם לישראל שהם עם מיוחד ונקראים שולמית, שנאמר: (שיר השירים ז, א) **"שׁוּבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁוֹלְמִית"**, ויזבחו לשם המיוחד יתעלה שנקרא שלום, שנאמר: (שופטים ו, כד) **"וַיִּקְרָא לוֹ ה' שְׁלֹום"**, ויקריבו העולות והשלמים בעיר שנקראת שלום, שנאמר: (בראשית לג, יח) **"וַיִּבְרָא יַעֲקֹב שְׁלָם"**, ויזכו לשלמות הגוף והנפש בקיום התורה שכולה שלום, שכן אמר שלמה ע"ה: (משלי ג, יז) **"דִּרְכֶּיהָ דְרָכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבֶיהָ שְׁלֹום"**, עכ"ל.

ביטול אוה"ע מחמת ברכת השלום לישראל

ועוד עולה מדברי הרבינו בחיי (הנ"ל), שלעתיד לבוא דייקא - לעם ישראל - ית-

ר"ט וכתב המצודות דוד (משלי כ, יח) על הפסוק **"מִתְשַׁבּוֹת בְּעֵצָה"** וז"ל, מחשבות הנעשים בעצת יועצים תכון ותתקיים, ואם תלחם במי עשה מלחמה בהתחכמות רב כי בודאי גם שכנגד הרבה מחשבות בעצה ולזה מהצורך להתחכם ביותר, עכ"ל.

אולם עיין ברש"י על הפסוק (משלי כ, יח) **"מִתְשַׁבּוֹת בְּעֵצָה תִּכְנֹן וּבְתַחְבּוּלֹת עֲשֶׂה מִלְחָמָה"** וז"ל, מחשבות בעצה תכון ובתחבולות עשה מלחמה – אם באת להלחם כנגד השטן בא בתחבולות תשובה ותפלה ותענית, עכ"ל. ועוד במצודות דוד (משלי ח, יד) וז"ל, **לִי עֵצָה – בִּי יִמְצָא עֵצָה לְהַנְצִל מִיַּד הַיֹּצֵר הָרַע הַמְסִית, עכ"ל**. והבן, שיש 'עצה' שעלה נאמר (משלי כא, ל) **"אֵין חֲכָמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לִנְגֹד ה'"**, והיא כנגד מידת התמימות.

רכא ועיין במלבי"ם על פסוק (תהלים יח, לג) **"הָאֵל הַמֵּאֲזִינִי חֵיל וַיִּתֵּן תָּמִים דְּרָכָי"**, וז"ל, איך ע"י מעשיו הטובים ינצל בדרך נסיי פלאי שהוא דורך על חקות הטבע והטבע תכנע תחתיו, ובאר בזה שני אופנים, (אופן א') שהגם שה' יתן לו כח וזריזות וילמדוהו תכסיי מלחמה, מ"מ לא ילחם ולא ירוץ רק יעמוד במקומו והנצחון יתהוו מעצמו בדרך נס, ועל צד זה אמר הָאֵל הַמֵּאֲזִינִי חֵיל, חשב ב' דברים, א' שיתן לו החיל והכח למלחמה ומ"מ וַיִּתֵּן תָּמִים דְּרָכָי, יהיה דרכי בתמימות שלא אלחם ולא אעשה שום רע לשום אדם, ב' הזריזות והמרוצה, עכ"ל.

רבה המנוחה והשלום. וביאר החתם סופר (תורת משה במדבר כה, יב) שברכת השלום לישראל יגרום לביטולם של אוה"ע, וז"ל, ידוע דסתם ברכה דישראל הוא - השלום^{רכב}, ומשום הכי סוף שמונה עשרה ברכת 'שים שלום', ויליף לה במגילה (יח ע"א), דברכה של הקב"ה השלום^{רכג}. ומשום הכי בברכתן של ישראל כתוב (ישעיהו ב, ד) "לא יִשָּׂא גוי אֶל גוי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה". ואמנם זהו בעצמו בטולן של אוה"ע, כי עיקר חיותם ממזל מאדים, וברכתן היא החרב, וְעַל חֶרֶבָה תִּחְיֶה (בראשית כז, מ), וזה הוא עיקר קיומן, עכ"ל ודו"ק בדבריו.^{רכד}

חסידי אוה"ע יתדבקו בתורה לעת"ל

אולם על חסידי אוה"ע נאמר שיש להם קיום לעת"ל ויתדבקו בתורה לעת"ל, כמו שביאר הגר"א (ישעיה ב, ד) וז"ל, וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה – הם השרים הלומדים תכסיסי המלחמה, כי כל העמים ילכו אל הר בית ה' ללמוד תורה, עכ"ל. ועל זמן זה נאמר (ירמיה לא, ב) וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֵאמֹר דָּעוּ אֶת ה' כִּי כוֹלָם יִדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוֹלָם.

ושורש אותו אור יבקע אף לחסידי אוה"ע, כמ"ש ברבינו בחיי (שמות מ, לח) וז"ל, לעתיד תחזור הנבואה ל'ישראל' כקדמותה והשכינה על מכונתה ויסודתה, ילמדו 'הכל' דעת את ה' בשפע חכמה, (ישעיה ב, ד) "ולא ילמדון עוד מלחמה", (יחזקאל לו, כו) "לב חדש יברא ולב אבן" יוסר ויקרע, אין שטן ואין יצר הרע, עכ"ל.

פנימיות וחיצוניות אורו של משיח מביא שלום לעולם

וביטול המלחמה וריבוי השלום הוא מכוח הארת אורו של משיח. שמפנימיות האור באים כולם לקרוא בשם ה' ולעבדו בשכם אחד, כמ"ש ברלב"ג (דברים לג, א) וז"ל, משיח בן דוד אמר ירום ונשא וגבה מאוד, ויתחדשו על ידו אלו המופתים הנפלאים, להפוך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד, ואז יהיה שלום בעולם, מפני שלא תהיינה אמונות מתחלפות, ולזה נכתתו חֲרֻבֵּיתָהֶם לְאֶתִים, וְחֲנִיתֵיהֶם לְמִזְמֵרוֹת לֹא יִשָּׂאוּ גוי אֶל גוי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה (מיכה ד, ג),

^{רכב} משנה (עוקצין פרק ג משנה יב) וז"ל, אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש ב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, עכ"ל. ועי' בתוספות יום טוב (שם).

^{רכג} מגילה (יח ע"א), וז"ל, ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים - דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ברכה דהקדוש ברוך הוא - שלום, שנאמר ה' יברך את עמו בשלום, עכ"ל.

^{רכד} ועין ר"ק על הפסוק (תהלים מו, ט) מְשֻׁבֵּית מִלְחָמוֹת עַד קֶצֶה הָאָרֶץ וגו'. וז"ל, מְשֻׁבֵּית מִלְחָמוֹת. כי באותה המלחמה יסופו לעולם כל המלחמות עַד קֶצֶה הָאָרֶץ, כי לא תהיה עוד מלחמה לפי שיכירו הנשואים כי יד ה' היא, וישובו לעבודת האל כל העולם, כמו שאמר (זכריה י, ט) וְהָיָה ה' לְמִלָּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ.

עכ"ל עיי"ש. רכה

ומצד חיצוניות אורו של משיח, ביאר המצודות דוד (ישעיה ב, ד) וז"ל, השופט - והוא מלך המשיח - הוא ישפוט בין האומות בדברי ריבותם, והוא יברר המשפט לעמים רבים. (ולכן) ישברו כלי המלחמה, לעשות מהם כלי עבודת אדמה. כי לא יעשו עוד מלחמה, ולא ילמדו אותה, כי המשיח ישפוט בדברי ריבותם. עכ"ל. רכז

כלומר מלחמה לא תידרש היות שמלך המשיח יברר את ריבם.

דעת הרמב"ם שרק בא"י יבטלו המלחמות

ועיין ברדב"ז (הלכות מלכים פרק יב הלכה א) בדעת הרמב"ם שרק בא"י יפסקו המלחמות אולם בחו"ל עולם כמנהגו נוהג. רכז

רכה ועיין אברבנאל (ישעיה ב, ב) שביאר באופן אחר, עיי"ש. ועיין עוד בדבריו (שם נב, ז ד"ה ולפרסום הגאולה) וז"ל, שיחיה שלום בארץ ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, ויבשר אותם שיתקרבו אל הש"י שהוא הטוב המוחלט כמ"ש טוב ה' לכל טוב ה' לקווי לנפש תדרשנו (איכה ג, כח), א"כ השמועה הזאת היא כוללת לכל אומות העולם, עכ"ל. וע"ע בדבריו (חגי ב, ז ד"ה וחבטלו הד') וז"ל, השלום אשר יעד עליו חגי הוא השלום אשר יעדו הנביאים לימות המשיח בקבוץ גלויותינו ואין ענינו אלא שלא יהיה אחריו מלחמה בכל הארץ לפי שישתתפו האומות כולם באמונת הש"י, וכאשר לא יהיה ביניהם אמונות שונות שהוא הסבה להחזיק במחלוקת לא ישאו גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, עכ"ל.

רכז ועיין במלבי"ם (שופטים יח, ז), שביאר ארבע סיבות מדוע לומדים מלחמה. ולעת"ל עיי" אורו של משיח יתבטלו כל הסיבות הללו.

רכז ועיין רד"ק על הפסוק (ישעיהו יא, ו) וְגַר זָאב עִם קֶבֶשׁ וְנֶמֶר עִם גְּדִי יִרְבֶּץ, וז"ל, והנכון כי טבע החיות לא תתחלף ויטרפו ויאכלו בשר כמו שהם עושים עתה אלא הבטיח את ישראל שהחיות הרעות לא יזיקו בכל ארץ ישראל זהו שנאמר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, והטעם כי מלאה הארץ דעה את ה' כיון שהם טובים ושמרו דרך ה' לא תשלוט בהם חיה רעה ולא בבהמות, עכ"ל.

שאלות ותשובות

חבלי משיח כעת

שאלה: אמרו לי שלאחרונה הרב אמר שעד עכשיו היו צירי הלידה של חבלי משיח, וכעת אנו נמצאים ביציאת ראש הולד. האם הרב יכול להרחיב קצת בהגדרה זו, האם זה אומר שעכשיו התחילה הגאולה בפועל ולא שייך הפלה של העובר כיוון שהתחילה הלידה ולא שייך 'נפל', והאם זה אומר שהגאולה תהיה בקרוב ממש ולא בזמן רחוק כיוון שהתחילה הלידה, והאם זו חזרה ממה שהרב כתב לאחרונה שיכולה הגאולה להתאחר כמה עשרות שנים?

תשובה: להריון של תשעה חודשים, לידה יכולה לקחת כמה שעות, או כמה ימים. להריון של 'שית אלפי שנין' [ששת אלפים שנה], יכולה לקחת לידה גם עשרות רבות של שנים, אולם התחילה הלידה!

הלידה שעת סכנה לחיים או למוות, וכן השתא לחיים או ח"ו להיפך! ותחילת המלחמה ע"י משיח בן דן, וזה שאמרו (מגילה יז ע"ב) שביעית מלחמות, והוא הגאולה ע"י משיח בן דן. והתחיל בחושים בן דן שהרג את עשו, ונמשך בשמשון, ויושלם ע"י שריה, כמ"ש בזוה"ק (בלק, קצד, ע"ב).

[ובעז"ה שבוע הבא תובא הרחבה על עניינו של משיח בן דן]

עניינו של משיח בן דן

שאלה: האם הרב יכול להרחיב קצת בענין של משיח בן דן, מה מהותו ותפקידו, יש הרבה דיבורים על משיח בן יוסף ועל משיח בן דוד, הן על תפקידם וגילויים והתגלותם בנפש, וכן הרבה דיבורים על בחינת משה שהוא איחוד התרי משיחין, אבל מה עניינו של משיח בן דן?

תשובה: אמרו (ילק"ש, בראשית, מט, רמז קס) דן גור אריה, אמר רב חמא בר חנינא, זה משיח בן דוד, שיצא משני השבטים, אביו משבט יהודה, ואמו משבט דן, ובשניהם כתיב גור אריה. והשורש של משיח מצד אמו, הוא בנו של דן, חושים בן דן, חושים בלי וא"ו אותיות משיח. עיין בן יהוידע (סוטה, יג, ע"א). וקהלת יעקב (ערך משיח) בשם כנפי יונה (ח"ד, סימן כט). ומאה קשיטה (סימן עו). והובא בילקוט ראובני (מקץ, ובערך משיח, אות ו'). ועיין פרדס יוסף (בראשית, מו, כג) בשם ספר זכר צדיק.

וכתב בספר הגימטריות לר"י החסיד (פקודי, אות ו') וז"ל, יהיה דן נחש עלי דרך (בראשית, מט, יז), (בגימט') משיח, עכ"ל.

ועבודתו, אמרו (זוה"ק, ח"ג, קצד, ע"ב) הנושך עקבי סוס, דא עירה דהוה בהדיה דוד, דהוה אתי מדין, ובגינה תליא גבורתיה בדוד, דכתיב (שמואל, ב, ח) ויעקר דוד את כל הרכב ויפול רכובו אחר, דא שריה, שעתידי לבא יחד עם משיח בן אפרים, והוא משבט דן, ועתידי הוא לעשות נקמות וקרבות בשאר העמים, וכשזו יקום אז תחכה לגאולת ישראל, שכתוב לישועתן קויתי ה', ע"כ. והוא ניצוץ משיח הגנוז בנחש גימט' משיח, וזהו דן יהיה דן נחש, נחש לעומת נחש. ועיין היכל הברכה (ויגש, ד"ה חשים), כמו שנתבאר כאן.

וכתב בספר הליקוטאים (ויקהל, לה, ד"ה ענין ראייה) וז"ל, ולעתיד משיח מיהודה, ושריה משבט דן, כנזכר פרשת בלק (קצד, ע"ב) וכו', בסוד יאהדונה"י, עכ"ל. והבן שיש חיבור שריה עם משיח בן דוד מיהודה, גור אריה יהודה, ויש חיבור שריה עם משיח בן יוסף - אפרים. והוא בסוד וענתה בי ה"שירה" הזאת לעד, והוא כח שבט דן שמאסף לכל המחנות, משה חיבור בשורש של תרי משיחין, קו אמצע, ודן - שריה, חיבור מדין כלי, מלכות, מאסף לכל המחנות. וסוד מלכות שנמצאת בהוד, בסוד איהו בנצח ואיהי בהוד, ושם נמצא משיח בן יוסף, ושם נמצא גם משיח ששורשו מדין, שריה. עיין פרי צדיק (חנוכה, אות כה). וקהלת יעקב (ערך משיח בן דוד ומשיח בן יוסף, וערך זיתים).

ויתר על כן, משיח ששורשו מדין - שריה, גימט' תקט"ו, מנין תפלות שנתפלל משה להיכנס לארץ ישראל, ובעומק נתפלל להתחבר עם שריה. כי משה סוד דעת עליון בדוכ', ושריה סוד דעת תחתון דנוק', כמ"ש באוצר החיים (דברים, מצות ל"ת שלא ירא הדיין מהבעל דין). והרי ששריה, משיח מדין, מצורף הן ליהודה, גור אריה יהודה, הן ליוסף בהוד, והן למשה. ועיין רמח"ל (אוצרות רמח"ל, ישעיה, ט, ה-ו).

ומכח משיח מדין יבנה בית המקדש, עיין ספר הליקוטאים הנ"ל. משיח - דן, גימט' בית. והשתא שאנו נמצאים בבחינת מלחמה אתחלתא דגאולה, זהו מכח שריה משיח מדין, ותחילת המלחמה על ידו, כמ"ש ר' צדוק.

ויש להאריך במדרגה שריה, מלשון שררה, ומלשון שירה. [ועיין עוד רמח"ל, אוצרות רמח"ל (ישעיה, ט, ה). וקנאת ה' צבאות (עמוד צח). ועיין ב"ר (צח, יד) שסבר יעקב על שמשון שבא מדין שיהיה משיח].

שאלה:

האם משיח בן דן הוא כח בתוך משיח בן דוד או אדם נפרד ממשיח בן דוד?

תשובה:

יהודה - רישא

דן - סיפא

איחודם יחוד רישא וסיפא

אלו הם ב' כוחות אולם לא

נפרדים אלא מאוחדים.

יחוד רישא וסיפא !

כה תאמר לבית יעקב

(שאלות שנשאלו לאחרונה עבור בנות ישראל)

שאלה:

א. האם אנחנו צריכים להיות מושפעים מהמלחמה?

ב. במה עלינו להתחזק לאחר שנה של מלחמה מתמשכת?

ג. כיצד עלינו להכין עצמינו לגאולה?

ד. כיצד כל אחת יכולה להתחבר לנקודה היהודית שבה?

תשובה:

א. בוודאי ובוודאי שמאורע כל כך גדול צריך שיהיה לו השפעה על כל אחד ואחת.
 ב. אנו רואים שהקב"ה סיבב שאנו נמצאים במלחמה מכל הצדדים של ארץ ישראל, וזו הוראה פנימית שיש לנו מלחמה חיצונית ופנימית מכל הצדדים. מלחמה החיצונית מלמדת על המלחמה הפנימית, שכשם שהמלחמה החיצונית היא מכל הצדדים, כן המלחמה הפנימית היא מכל הצדדים, וכלשונו של המסילת ישרים, "נמצאת המלחמה פנים ואחור". זו הוראה שכח הרע הנמצא בבריאה ובדור זה בפרט, מקיף את האדם מכל צדדיו, והיינו שהרע גנוז ומתגלה היום בכל דבר, הן של חולין והן של קדושה. ולכך נצרך להכיר את מהות המלחמה ולהדבק בטוב שממלא את הבריאה, ולברוח מכל הרע שנמצא סביבותינו, הן בענייני חולין, והן באצטלא של קדושה. ובכל ענין וענין לחפש את הזך הטהור והנקי. זו דרכה של תורה, זו הדרך לכו בה!
 ג. לימדו אותנו רבותינו (גמ' מגילה יז:): שמלחמה היא התחלת הגאולה. המלחמה באה לברר את אמונותינו, לברר במי אנו מאמנים, ועל מי אנו סומכים. אנו רואים ברור שכח הצבא כשל כשלון חרוץ להגן על יושבי ארץ ישראל בשמחה תורה, ואין בכחו להילחם עם כל אויבינו מסביב, ולכך נמשכת מלחמה זו כשנה, ועל פי דרך הטבע לפי דרכי צבא אמורה להמשך לפחות עוד כמה שנים, ה"י.

מחד זה מוליד חשש מן העתיד, חוסר יציבות נפשית, כלכלית, ביטחונית, ועוד ועוד.
 אולם מאידך זה הזמן הנכון לברר את אמונותינו, לברר את האמונה במי אנו מאמנים, ולברר את 'מדרגת הלב', האם הוא חש את אמונה זו, לא רק ידיעה שכלית אלא 'הרגשה בלב' שעל ידי זה נעשה לבו שלו ורגוע. זוהי בדיקה פנימית אמיתית מאוד!
 לצורך כך ראוי לכל תושבי ארץ ישראל לקבוע זמן ללימוד אמונה והפנמתה למעשה! זו חובת השעה! כשהכל כל כך לא יציב, הקב"ה תובע שיהיה לנו יציבות עליונה יותר, על ידי אמונה זכה וטהורה בו ית"ש. זה תענוגן של נשמות ישראל אמונה טהורה בו ית"ש שהנפש האלוקית מתענגת עליה, כמו מה שכתוב "אז תתענג על ה"י".

ד. על מנת שכל אחד ואחת יכלו להתחבר חיבור עמוק לנקודה היהודית שבהם, נצרך לכל אחד ואחת ללמוד להכיר את נפשו, ולחפש בתוך נפשו הפרטית איזו נקודה ביהדות חזקה אצלו באופן גלוי וניכר יותר משאר נקודות, נקודה זו משתנה מנפש לנפש. יש והנקודה החזקה זו היא 'אמונה בקב"ה', יש שהנקודה החזקה היא 'אהבת ה' או 'יראתו', ויש שהנקודה החזקה היא 'דיבור עם הקב"ה', וכן עוד אפשרויות נוספות. אולם הצד השווה אצל כולנו שיש לנו נקודה חזקה אחת יותר משאר נקודות, שבנקודה זו אנו חשים יותר קשר להקב"ה, כל אחד ואחת לפי מדרגתו. כאשר ברור לכל אחד מאיתנו מהי נקודתו הפרטית, עליו להקדיש לה זמן בכל יום לפי יכולתו, ולפתח נקודה זו, נקודה זו היא היסוד שעליו שיש לבנות על גבה לעת עתה את הקשר לקב"ה, וממנה להתרחב לנקודות נוספות. אולם תחילה יש לחזק נקודה זו בכמות ואיכות איש איש לפי ענינו.

נקודה זו היא השורש של הקשר שלו לקב"ה ועליו להוקירה מכל הון שבעולם.
 על כל אחד ואחת מאתנו לבסס ולחזק את הנקודה זו, קשר מעשי ונפשי לקב"ה, ובעזרת השם כל מי שיזכה לכך, יזכה לחיי אושר בעולם הזה, לחיי נצח בנועם ה' והדרו.

"ואני קרבת אלוקים לי טוב"

מה זה אתחלתא דגאולה עכשיו?

שאלה:

למה המצב דהשתא נקרא "מלחמה - אתחלתא דגאולה" בכתבי הרב שליט"א, איך שייך אתחלתא דגאולה ע"י מלחמה שהתחילה על ידי הציונים הערב רב? ומ"ש חז"ל מלחמות אתחלתא דגאולה זה קאי על מלחמות שנעשו ע"י שאר האומות אבל לא ע"י הערב רב, כי לא שייך גאולה ע"י רשעים, כי זה היה טענת הציונים והמזרחים בהקמת המדינה הטמאה שקראו לזה אתחלתא דגאולה וכבר אמרו לנו הגדולים הצדיקים שאין זה אתחלתא דגאולה אלא עיכוב הגאולה.

עוד קשה, שהלא עברנו שביעית וכמעט נגמר מוצאי שביעית, וא"כ כל מאמר חז"ל הזה של בשביעית מלחמות ובמוצאי שבת בן דוד לכאורה אינו נוגע עד שמיטה הבאה, ועל אף שברור ופשוט שהמאמר חז"ל הנ"ל הוא לאו דוקא באופן הפשוט אלא הכוונה להתלבשות פנימית של הדבר (ולדוגמא, החזון איש אמר שכן דוד בא במוצאי שביעית אין הכוונה שהגאולה צריכה לבוא דוקא במוצאי שביעית אלא הכוונה שמכח האמונה שיש לנו במוצאי שביעית אז תבוא הגאולה מכח כך גם בשנה ג' או ד') מ"מ לאחר שכל כתבי הרב עכשיו על המצב בנוי על מאמר חז"ל הנ"ל המשמעות מזה הוא שעכשיו אנו אנו מצפים לגאולה בפועל של מוצאי שביעית (ויש לנו א"כ עד ר"ה ואולי גם עד מוצאי שמחת תורה של שנה הזו שהוא הגמר של הגמר של השנה), וזה לכאורה קשה כי תמיד אמר הרב שלעולם שייך שכל הדברים האלו יתלבשו באופן פנימי ולא בפשטות של הדברים בזמן מסוים וכו' וא"כ למה באמת הרב משתמש במאמר חז"ל הנ"ל כאילו שאנו

נמצאים באמת באותו זמן של שביעית מלחמות ובמוצאי שביעית.

עוד קשה, כי הרב כתב בפירוש שעל ידי מלחמה זו יבוא משיח בן יוסף ועכשיו הרב כתב ש"השתא" אנו נמצאים במלחמה הזו מתחיל על ידי משיח בן דן - אבל מלחמה זו בא"י התחילה ע"י הערב רב, וכן כתב הרב להדיא בזמן החורף שעבר.

תשובה:

מכח עמלק, המהות העדר.

ולכך המצוה "מחה תמחה זכר עמלק" מכח שאר הערב רב, זהו תערובות שסותרת חלקיה אלו את אלו, ועי"ז הרע מכלה את עצמו.

עמלק מתנגד בפרט לשבט דן, "ויזנב בך כל הנחשלים אחריו" [שוהו בשבט דן בסוף המחנה] כמ"ש חז"ל. וכנגדו, משיח בן דן.

שורש הערב רב, דעת דקלקול, כנודע ערב רב גימטריא דעת, וכנגדם משיח בן יוסף, יסוד, מקום גילוי הדעת, יסוד של עליון הופך להיות דעת של תחתון כנודע, ולכך פעולת היסוד נקרא דעת, והאדם ידע'.

והעדר קודם להויה, וזהו אתחלתא דגאולה, גילוי העדר^{רכ}. וזה נעשה ע"י הערב רב. ומאיר אור

^{רכ} עיין בשיעור 'בלבכיפידה-מחשבה', בנושא 'ביצה' (תשפ"ד).

המשיחים ומתפשט בתוכם, כנשמה בתוך גוף עכור ומזוהם. ועי"ז יתגלה העדר, הן מכח עמלק והן מכח ערב רב. וז"ש שביעית, בחינת שביתה - העדר. וכשיושלם ההעדר, זהו מוצאי שביעית.

שאלה: הייתי מאוד טרוד לאחרונה בצרכי בני ביתי, וזה מאוד קשה לי, כיצד אני יכול להכין את עצמי לגאולה ולאורו של משיח?

תשובה: האופן להכין את עצמו לביאת המשיח הוא להתבטל לרצונו יתברך שמו.

אור המשיחים מתפשט בתוך הגוף המזוהם

שאלה:

שלום עליכם הרב!

השאלה שלי בנוגע למה שהרב ענה שאור המשיחים מתפשט בתוך הגוף המזוהם. מובן שהראשים של הצבא הם כנגד תורת משה, אבל האם היהודים נלחמים בקצה מתוך מסירות נפש שמתגלת במלחמה בסוף בהם מתפשט אור המשיחיים ובעצם בכל העם כולו בטיפין טיפין? וכול התהליכים של התחלתא דגאולה שלנגד עינינו שהרב דיבר על תחילה משיח בן דן שילחם זה מהלך אלוקי שמתגלה על ידי הבורא אבל בחינה של דווקא מתוך הסתר גמור שקשור לנון דנון שמתלבש בטבע וזה גאולה של עני ורוכב על חמור? וזה הבחינה של העלם הגמור שער הנון דטומאה שמתגלה בטבע.

ועוד בסוף זה יהיה בחינת למעני אעשה והאם אנחנו נמצאים בנון דנון וזה חוסר הידיעה השלמה זה לא גופא כף זכות על כולם שהתשובה האמיתית שלא רצינו להגיע לשם אבל העולם נמצא בחוסר דעת ולכן זה יהיה ברחמים יום הדין?

תשובה:

כן

כמו שאומר רשב"י 'כולני לפטור את כל העולם כולו', כי הם נמצאים במדרגת 'שכורה ולא מיין'

בתמצית, שם נתבאר שכל מלחמה מגלה מצב של העדר, וכל העדר קודם להויה, לכן מלחמות אתחלתא דגאולה, שהמלחמה הוא ההעדר קודם להויה שהיא המציאות שיתגלה בהגאולה.

ובדרך העבודה, נתבאר בשו"ת אחר השיעור שהחיבור למדרגת העדר קודם להויה בדרך עבודה בנפש הוא, להתחבר לאמונה, שמתגלה בתוך מלחמה, שהיא היא תכלית המלחמה - גלות אמונה בבורא.

הערת העורך ע"פ מהלך הדברים שנתבאר בדברי הרב: בבחינת 'קליפה הקודמת לפר', עמלק הוא תפיסת ההעדר בצד הקליפה, למנוע את הגילוי של תפיסת ההעדר בצד הקדושה העומד להתגלות. וכל המלחמות שורשם במלחמת עמלק, ולכן בכל מלחמה מתגלה העדר דקלקול שזה כפירה בבורא. וכנגדו בקדושה יש את כח של ההעדר קודם להויה, שזה בעצם אמונה בבורא, וזהו כל תכלית המלחמה, לגלות יותר אמונה בבורא, זה לעומת זה כנגד ההעדר דקלקול של עמלק.

